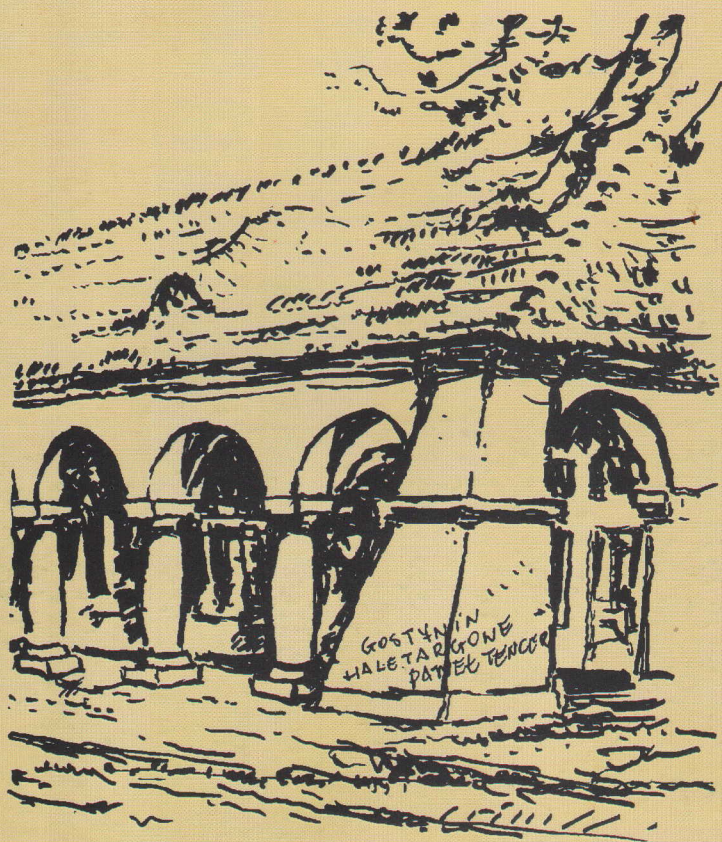

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

3/216

2008

ISSN 0029-389X

PŁOCK'S NOTES

A QUARTERLY
OF THE PŁOCK
SCIENTIFIC SOCIETY

3/216
JULY – SEPTEMBER
2008

AN EDITORIAL BODY

WIESŁAW KOŃSKI
(THE EDITOR-IN-CHIEF)

ADAM WRÓBEL
(THE SECRETARY)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

SCIENCE COUNCIL

ASSOCIATE PROF. DR. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI,
ENG.
(THE CHAIRMAN)

DR. MARIAN CHUDZYŃSKI
FATHER PROF. DR. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR. JANUSZ ZIELIŃSKI, ENG.
PROF. DR. DANIELA ŻUK, ENG.

THE ADDRESS OF EDITORIAL OFFICE:

8 Narutowicza Sq.
09-402 Płock

ph. (0-24) 262-26-04, 366-99-50
e-mail: notatkiplockie@interia.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK
TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO
PŁOCKIEGO

3/216
LIPIEC – WRZESIEŃ
2008

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

ADAM WRÓBEL
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

RADA NAUKOWA

PROF. NDZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50
e-mail: notatkiplockie@interia.pl

Z DZIEJÓW PARAFII EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO WYZNANIA W LIPNIE (OD KOŃCA XVIII WIEKU DO ROKU 1914)

Abstrakt

Na powstanie i rozwój zorganizowanych form życia religijnego ewangelików na ziemiach polskich wpływ miały zarówno ustawy sejmowe, które nadały prawa różnowiercom oraz trwająca – z różnym nasileniem – kolonizacja na prawie olęderskim, generowana względami ekonomicznymi. Szczególna rola przypadła w tym procesie Ziemi Dobrzyńskiej, na obszarze której wspomniane osadnictwo przybrało na sile pod koniec XVIII wieku i miało decydujący wpływ na rozwój sieci parafialnej. Należy przy tym pamiętać, że najstarszym dobrzyńskim systematem ewangelicko-augsburskim był zbór w Rypinie. Kolonizacja i związane z nim osadnictwo czynszowe niewątpliwie przyczyniło się do stopniowych zmian w strukturze agrarnej ówczesnej polskiej wsi ale także doprowadziło do zmiany sytuacji narodowościowo – wyznaniowej na tym obszarze.

Słowa kluczowe: Lipno, Ziemia Dobrzyńska, parafia ewangelicko-augsburska, kantorat, pastor, kolonizacja

Parafia lipnowska, to jeden z najważniejszych systematów parafialnych wyznania ewangelicko-augsburskiego na obszarze guberni płockiej, który założony a właściwie przeniesiony został do Lipna w 1799 roku¹. Sam kościół wybudowany około roku 1805, znajdujący się przy ulicy Ceres, pomiędzy dwoma murowanymi domami, należącymi do ówczesnego pastora - ks. Jana Pastenacego, wedle opinii Komisarza Wojewódzkiego Oddelegowanego do Powiatu Lipnowskiego wymagał gruntownego remontu, co odnotował w swoim raporcie: „[...] mur ledwie nie na samą glinę sadzony, w wielu miejscach porysowany widzę dach od wzniesienia się budowli nie ma podrzutki pod dachówką, stąd presumować należy, że drzewo pod dachem musi bydz od mokradli uszkodzone [...]”, opisując ogród przykościelny stwierdził: „[...] muszę wyznać że cały ogród założony jest na tak piaszczystem miejscu, iż tam drzewa nie mogą exystować, iakoż widzę w nim rękę Ludzką założonych kilkadziesiąt owocowych drzewen młodych 3. lub 4° letnich, ale pomiędzy niemi daie mi się wszakże spostrzegać, połowa wszystkich z przyczyny złej własności gruntu [...]”². W datowanym na 14 marca piśmie Generalnego Konsystorza Wyznań Ewangelickich do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, nawiązującym do konfliktu byłego pastora – Karola Pastenacego z parafianami, pojawia się opis kościoła z 1827 r., z którego dowiadujemy się że: „Kościół [...] wraz z ołtarzem, amboną, chórem, organami i dwoma dzwonami; oraz z placem na rozbudowanie dłuższe kościoła a to za kościołem w szczycie dalej w ogród stóp 40,

zaś szeroko tak, jak szerokości kościoła zajmuje”³. Wiadomo również, że wymagał remontu. Z dokumentów, na które powoływały się strony konfliktu (pastor kontra wyznawcy) wynika, że zbór ewangelicki w Lipnie wystawił ks. J. Pastenacy ze składek i ofiar oraz zapomogi (odpowiadającej wartości 6.000 zł. pol.), której udzielił rząd pruski. Z pomocą przyszły – oprócz mieszkańców miasta – także okoliczne gminy ewangelickie. Z samych składek zbieranych w niedziele i święta, uzyskano kwotę 2.018 zł.15 gr.⁴ Z innego, bardzo szczegółowego opisu, datowanego rwnież na 1827 rok, zawartego w tekście dokumentującym darowiznę, której dokonali sukcesorzy zmarłego dnia 7 listopada 1827 r., ks. Jana Pastenacego, dla gminy ewangelickiej, wynika, że kościół znajdował się przy ulicy Ceres, wybudowany w czasach pruskich, na gruncie dziedzicznym (należącym do rodziny Pastenacych), pomiędzy dwoma murowanymi domami „w połowie, od frontu i tak długo iak oboczne domy z dołączeniem do lch ścian [...] w mur = zaś dalej w krzyzulec, czyli w pruski mur niemalym kosztem wybudował i gontami od tyłu – zaś z frontu Dachówką pokrył i ile możliwości cały ten Dom stosownie potrzeby zwykłych nabożeństw ołtarzem i w nim amboną. Hurem przyozdobił Organy zakupił = Dzwony dwa swym kosztem przysposobił = przez. Co jest niekwestionowane Dziedzictwo zmarłego ks. Pastenacego”⁵, dalej czytamy: „Dom rzeczony Kościoła iak wyżej opisany iak jest teraz w swej długości i nadto ieszcze s planu na rozbudowanie dłuższe Kościoła tego za Kościołem w szczycie, dalej w Ogród stop Czterdzieści prawem Dziedzic-

*twa na wieczność na dobro Religijne publiczne dla parafii daia daruią odstępuia = i wszelkiego prawa do Domu tego Kościoła i placu tak długo iak Kościół teraz pociąga się = i iak dodane stop czterdzieści zasiągną = zaś szeroko tak iak szerokość Kościoła zajmuie = zrzekaia się ze swemi następcami*⁶. W roku 1832 pastor, poprzez GKE, (który wystosował pismo) zwrócił się do KRSWiD o zatwierdzenie kosztorysu na postawienie nowego parkanu wokół kościoła, zniszczonego przez stacjonujące w pobliżu wojska rosyjskie, którego koszt szacowano na 1.750 r⁷.

Kwestia budowy kościoła była podejmowana w latach następnych. W dniu 15 stycznia 1841 r. wydział administracyjny sekcji oświecenia w piśmie do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych zwrócił się z prośbą o zatwierdzenie anszlagu (kosztorysu) na budowę kościoła, którą argumentowano „przez wzgląd na biedny stan mieszkańców Gminy Ewangelickiej Miasta Lipna stosowny zasiłek wyiednać raczyła”⁸. Koszt budowy miał wynieść 43.346 zł., tzn. 6.501 r. 94 k., z czego 1.404 r. miało przypadać na pomoc ręczną i sprzężną, drzewo potrzebne do budowy miało być sprowadzone z dóbr skępskich. Konieczność budowy nowej świątyni potwierdziła ekspertyza dokonana przez budowniczego obwodu lipnowskiego - Trautsolta, który stwierdził, że stary kościół powinien być wyłączony z dalszej eksploatacji. Potwierdzili to, poprzez złożenie podpisów członkowie dozoru kościelnego: Teodor Neumann, Ferdynand Glitzke oraz Karol Fürtzke: „[...] w skutku czego znalazł że ten exystuje w pruski mur z frontem murowanym dach kleńcem kryty. Zawiera 40 łokci długości 21 szeroko 10 łok. Wysokosci - obecnie w naysorszym stanie będący, przez sam czas upłyniony od iego exystowania zpustoszony tak że w żaden sposób do reparacyi iest nie zdatnym potrzebuie bowiem podwleczenia na biało nowych podwalin pokrycia całkiem na nowo dachu kleńcem - Belki w końcach Gzymsów i Krokwie są mocno nadpruchniałe - reparacyi podłogi Scian i Sufitu i Okien również wymaga -a nade wszystko nie ma żadney Oznaki Kościelney wyglada tylko przez to jak Szopka lub Dom prywatny Kosztá wiec powyższe Restauracya znacznie by za sobą pociągnęła”⁹. Wniosek z raportu wyłaniał się jeden - korzystniejszą miała być perspektywa budowy nowej świątyni. Tym niemniej w roku 1864 podupadający kościół lipnowski wzbogacił się o dwa dary: dzwon oraz obraz olejny ołtarzowy, przedstawiający Chrystusa na krzyżu¹⁰. Wedle nowo sporządzonego kosztorysu budowa miała się zamknąć kwotą

6.299 r.84 k. w tej sumie pomoc ręczna (niepłatna miała wynieść 1.339 r.87½ k.). W celu uzupełnienia niedoboru, wierni obciążeni mieli być za lata 1842-1845, składką po 2.262 zł.(393 r. 90 k.). Pozostałą kwotę Konsystorz miał pożyczyc z Banku Polskiego (14.544 zł.13 gr. - 2.181 r. 66½ k.)¹¹. Pewne prace porządkowe na obszarze przykościelnym w postaci wykonania parkanu cmentarza ewangelickiego w Lipnie zostały przeprowadzane przez dozór cmentarny na łączną kwotę 1.505 zł. 19 gr. (225 r. 54 ½ k.). Własnym sumptem wybudowany został również domek dla dziada kościelnego (grabarza) oraz zakupiono narzędzia do noszenia i pogrzebani zmarłych, na sumę 1.989 zł. (298 r. 46 ½ k.). Pieniądze na pokrycie tych inwestycji pochodziły z etatu przeznaczonego na budowę ewangelickie (za lata 1939-42)¹². Ostatecznie w 1845 roku sporządzony został akt potwierdzający własność placu, na którym stał kościół ewangelicki. Pomimo wielu pism, zatwierdzeń, kosztorysów, decyzja o podjęciu budowy kościoła przeciągała się. Ciężary finansowe, ponoszone przez parafian nie zyskiwały ogólnej aprobaty. W zdecydowany sposób zaprotestowali ewangelicy mieszkający na obszarze gmin: Kłokock, Łąkie, Czarne, Wielgie, Witkowo, Radomice, Karnkowo i Kikół. Autorzy petycji nie zgadzali się z sytuacją, w której utrzymując samodzielnie szkoły i nauczycieli, płacili składki w takiej samej wysokości jak ci mieszkańcy, którzy tych dodatkowych obciążeń nie ponosili. Kierowali również zarzuty pod adresem pastora, który odwiedzał wymienione wsie 1-2 razy w roku. Kolejny zarzut dotyczył sposobu naliczania wysokości składek od poszczególnych rodzin i osób. W związku z powyższym zaproponowano, ażeby członkom kolegium kościelnego towarzyszyli podczas sporządzania list miejscowi sołtysi lub gospodarze, znający możliwości finansowe poszczególnych rodzin¹³. Kwestia powyższa ponownie trafiła na szczebel rządowy w 1865 roku, kiedy to 31 stycznia Konsystorz Ewangelicko-Augsburski w Królestwie Polskim w piśmie do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych prosił o zatwierdzenie decyzji dotyczącej wybudowania nowego kościoła z jednoczesnym zastrzeżeniem, że inwestycja zrealizowana zostanie poprzez publiczną ofertę przetargową oraz wykorzystane zostaną składki od parafian¹⁴. Działania podjęte przez parafię lipnowską, związane z budową kościoła szczegółowo były prezentowane na łamach „Zwiastuna Ewangelicznego”. Zwracając uwagę na fakt, iż służący ponad 60 lat kościół chylił się do upadku, wobec wzrastającej liczby parafian był zwyczajnie „niedogodnym i szczupłym”. Wyjściem

z sytuacji miało być rozpoczęcie budowy „nowego *massiv murowanego kościoła, z wieżą na stóp ros. 135 wysoką od cokołu, podług planu W. Wojciecha Bobińskiego (członka Rady Budowniczej) w stylu angielsko - gotyckim*”¹⁵. Wstępne prace zostały rozpoczęte w 1865 roku¹⁶. Dnia 02.05.1866 roku Konsystorz w korespondencji z KRSWiD, prosił o wyrażenie zgody na wyasygnowanie kwoty 3.500 tys. rubli z funduszków przeznaczonych na potrzeby parafii, zdeponowane w Banku Polskim¹⁷. W tym czasie pojawiła się przeszkoda w osobie byłego majora wojsk cesarsko - rosyjskich – Makarewicza, mieszkającego przy tejże właśnie ulicy, który wybudował przy kościele zabudowania gospodarcze¹⁸. Nieco wcześniej, w roku 1859 kolegium kościelne zboru lipnowskiego podjęło temat powiększenia powierzchni cmentarza grzebalnego, który niniejsza wspólnota uzyskała na własność od miasta w 1802 roku¹⁹. W międzyczasie Kolegium Kościelne w piśmie do KRSWiD z dnia 22 czerwca 1867 roku prosiło o zgodę na zakup przez parafię działki miejskiej z przeznaczeniem na cmentarz. W odpowiedzi, zarządzający sprawami duchownymi obcych wyznań w Królestwie Polskim, wyraził zgodę na sprzedaż ziemi o powierzchni 5 mórg 288 prętów i 35 funtów, za jednorazową opłatą 30 rubli oraz (także jednorazową) do KRSWiD w wysokości 6 r. 56 k., a także po 1 r. 6 k. za posadzenie krzewów ochronnych, ze względu na fakt, iż działka była piaszczysta oraz w celu ochrony cmentarza²⁰. Szczęśliwy finał znalazła także kwestia budowy kościoła, który - chociaż wzniesiony w 1866 roku - ostatecznie zatwierdzony został w 1871 roku. Warszawski Konsystorz Ewangelicko - Augsburski zwrócił się z prośbą do Departamentu Spraw Duchownych Obcych Wyznań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie protokołu odbiorczego z nowo wybudowanego, murowanego kościoła, którego koszt wyniósł 16.256 r. 59 ½ k., i był wyższy, wedle wyliczeń lipnowskiego inspektora budowlanego, gdyż oszacowany został na kwotę - 23.188 r. 14 k. (kwota 1.000 r. pochodziła z funduszu budowlanego dla duchowieństwa ewangelicko - augsburskiego i została otrzymana wskutek prośby Zarządcy Spraw Wewnętrznych Obcych Wyznań skierowanej do Namiestnika Królestwa Polskiego pod datą 18 lipca 1867 roku)²¹. Pobudowane również zostały pomieszczenia przeznaczone dla szkoły parafialnej, nauczyciela i organisty, które zostały zatwierdzone przez Płocki Rząd Gubernialny 13 czerwca 1870 roku. Całkowity koszt wyniósł 3.886 r. 37 ½ k. (gdzie 1.200 r. kolegium pożyczło z kasy wdów i sierot, z prośbą o zwolnienie z konieczności spłaty pożyczki

w wysokości 1.000 r.)²². Ostatecznie 27 listopada 1881 roku Komitet Techniczno-Budowlany Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, zatwierdził protokół odbiorczy kościoła (koszt ogólny – 23.188 r.; koszt techniczny - 19.073 r.)²³. Wcześniej, bo dnia 8 grudnia 1868 roku, odbyła się uroczystość poświęcenia nowo wybudowanego kościoła, na którą przybyli zaproszeni goście oraz rzesza wiernych²⁴.

Właściwie od czasu, kiedy funkcjonowały już obydwie parafie, obok Michałek również w Lipnie, nie uregulowany został ich podział (granice) terytorialny. Dotyczyło to zarówno wzajemnych relacji między wymienionymi gminami ale również parafii w Dobrzyniu nad Wisłą. Sprawę komplikował dodatkowo fakt pełnienia przez pewien czas posługi pasterskiej przez Pastenacego. Wedle opinii Generalnego Konsystorza Wyznań Ewangelickich skierowanej do KRSWiDOP, granice parafii lipnowskiej nie powinny przekraczać 3 mil (wówczas najbardziej oddalone wsie znajdowały się w odległości 4-5 mil). Jako stanowczo za dużą uznano liczbę ponad 11 tys. (11.001) wiernych przypadających na jednego pastora. W związku z powyższym wnioskowano, ażeby granice parafii nie przekraczały (od centrum) 2 ½ mili; proponowano nie pobierać składek od mieszkających dalej niż wskazana odległość; liczba parafian miała zmniejszyć się do około 8.700; zebrane składki (ok. 2.800 zł.) miały pokryć wydatki na służbę kościelną a w przypadku niedoboru wskazywano na zwrócenie się o pomoc do tamtejszego dziedzica²⁵. Pełnej inwentaryzacji gminy lipnowskiej dokonano w 1837 roku, kiedy Kolegium Kościelne sporządziło dokładny wykaz miast, wiosek i osad należących do parafii, z którego wynikało, że ewangelicy zamieszkiwali 101 miejscowości należących do 31 gmin²⁶. Gdy w 1838 roku organizowana była nowa parafia ewangelicko - augsburska w Osieku nad Wisłą, od systematu lipnowskiego odłączony został obszar z odnotowanymi piętnastoma kantoratami. Przy parafii pozostało kolejnych piętnaście z siedzibą w następujących miejscowościach: Łąkie, Makówiec, Lubowiec, Chodorążek, Chrostkowo, Adamowo, Barany, Fabianki, Bogucin, Elżanowo, Ryszewek, Witkowo, Łęg – Witoszyn, Orłowo oraz Jasień²⁷. Według stanu z 1865 roku w granicach parafii lipnowskiej funkcjonowało piętnaście szkół religijnych, w których 367 uczniów (191 chł. i 176 dz.) nauczało piętnastu nauczycieli²⁸. W porównaniu z 1865 rokiem, w zestawieniu za 1892 rok, stanowiącym jedno z wielu tego typu sprawozdań sporządzanych na potrzeby Naczelnika Płockiej Dyrekcji Naukowej odnotowano funkcjonowanie kantoratów w: Orłowie Rumunkach, Olesznie i Witkowie²⁹.

Tabela 1. Wykaz miejscowości należących do parafii ewangelicko-augsburskiego wyznania w Lipnie w roku 1837

Lp.	Miejscowość, osada, miasto	Gmina
1	wieś Brzeźno	Brzeźno
2	Komorowo	
3	Czarne wieś	Czarne
4	Polskie Rumunki*	
5	Niemieckie Rum.	Chrostkowo
6	Chrostkowo	
7	Maydany	
8	Adamowo	
9	Grabiny	
10	Marmany	
11	Popielarskie Budy (osada Łossaki)	
12	Głodowo wieś	Głodowo
13	Głodowo Rumun.	
14	Huta Rumunki	
15	Zlewo	
16	Ruskowo	
17	Piaseczno z Rumunkami	
18	Niedzwiedz	Chornowo
19	Jasień wieś	Jasień
20	Sadki	
21	Jastrzębie Rumunki	Jastrzębie
22	Karnkowo wieś	Karnkowo
23	Karnkowo Rumunki	
24	Chlebowo	
25	Świętosław	
26	Morgowo	
27	Kijaszkowo	Kijaszkowo
28	Kijaszkowo wieś	
29	Kłokock wieś	Kłokock
30	Elzanowo	
31	Białowieżyn(żyn)	
32	Suszevo	
33	Ryszewek	
34	Tomaszewo	Kolankowo
35	Kolankowo wieś	
36	Jans(c)zynek	
37	Nagorzynek	miasto Kikół
38	miasto Kikół	
39	wieś Kikół	
40	Buchowo	
41	Cieluchowo	
42	Kołatek Rumunki	
43	Grodzień wieś	
44	Janowo Rumunek	
45	Gołuchowo Rumunek	
46	Wolencin wieś	
47	Konotopie	
48	Franciszkowo	
49	Radziochy Rumunki	
50	Lubin wieś	
51	Lubinek	
52	Bielica Rumunki	
53	Wydmuchowo	
54	Wildno wieś	
55	Nietrzeba Młyn	
56	Xawery Rumunki	
57	Szczekarzewo	
58	miasto Lipno	miasto Lipno
59	Łąkie wieś	Łąkie
60	Łąkie Rumunki	

61	Makowiec wieś	Makowiec
62	Makowiec Rumunki	
63	Sarnowo	
64	Moszczonne	Moszczonne
65	Maliszewo	Maliszewo
66	Biskupin	
67	Nowa Wieś (parafia Chrostkowo)	Nowa Wieś (parafia Chrostkowo)
68	Podiałonie	
69	Nowa Wieś (parafia Wielgie)	Nowa Wieś (parafia Wielgie)
70	Oleśno	Oleśno
71	Oleśno Rumunki	
72	Ośmiałowo	Ośmiałowo
73	Ostrowite wieś	Ostrowite
74	Krzyżówki Rumunki	
75	Gnoyno Barany	
76	Gnoyno Grabiny	
77	Szczepanki	
78	Podkłokock	
79	Radomice z Rumunkami	Radomice
80	Ignachowo	
81	Sumin wieś	Sumin
82	Miasto Skempe	m.Skempe
83	Skempe wieś	Gmina Skępe
84	Wymyślin	
85	Wulka duża	
86	Wulka Huta	
87	Rzuchowo	
88	Janczewo	
89	Chodorążek	
90	Wierzbick	
91	Suradówko	Suradówko
92	Witkowo Rumunki	Witkowo
93	Wielgie wieś	Wielgie
94	Miodusy Rumunki	
95	Janowo Lipiny	
96	Teodorowo Rumunki	
97	Bętlewo Mostowe	
98	Bętlewo Andrysy	
99	Złotopole wieś	Złotopole
100	Buchowo Rumunki	
101	Jankowo	Trombin

Źródło: AGAD, CWW KP, sygn. 1197, s. 373-380.

* W sytuacji gdy podawane są nazwy miejscowości, autor podaje oryginalne nazewnictwo występujące w dokumentach źródłowych.

Znając zakres terytorialny parafii sprzed końca pierwszej połowy XIX wieku, warto skonfrontować go z granicami oraz liczebnością systematu w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybuch I wojny światowej. Zachowane akta stanowią odosobniony przypadek i dlatego stanowią niezwykle cenny zapis stanu parafii pozwalający na dokonanie porównań na temat dynamiki oraz kierunku zmian zachodzących wewnątrz systematu.

Tabela 2. Wykaz osób płacących składki na utrzymanie systematu ewangelicko – augsburskiego w Lipnie w 1910 rok

GMINA	MIEJS- WOŚĆ, MIASTO, OSADA	LICZBA OSÓB PŁA- CĄCYCH SKŁADKI	ZAJĘCIE, SPO- SÓB UTRZYMA- NIA SIĘ
BOBROW- NIKI	Maliszewo	10	8 – gospodarzy 2 – robotników
	Ośmiałowo	3	2 – gospodarzy 1 – robotnik
	Boguchwała	2	2 – gospodarzy
KIKÓŁ	Bielica	2	2 – gospodarzy
	Węglewo	5	5 – gospodarzy
	Gołuchowo	8	7 – gospodarzy 1 – robotnik
	Grodzeń	2	1 – gospodarz 1 – robotnik
			3 – gospodarzy 4 – robotników
	Kikół	10	1 – rzeźnik 1 – sklepikarz 1 – szynkarz (karczmarz, traktiernik)
	Kołat	4	3 – robotników 1 – gospodarz
	Kołatek	3	3 – gospodarzy
	Lubin	1	1 – gospodarz
	Korzyczewo	1	1 – gospodarz
	Wieś Makówiec	2	1 – gospodarz i karczmarz 1 – robotnik
	Rumunki Makówiec	37	33 – gospodarzy 2 – gospodarzy i młynarzy 2 – robotników
	Cieluchowo	6	4 – gospodarzy 1 – szewc 1 – robotnik
	Janowo	15	14 – gospodarzy 1 – robotnik
	Barany	38	33 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz 1 – gospodarz (wójt) 3 – robotników
	Białowieżyn	2	1 – gospodarz i młynarz 1 – gospodarz
	Grabiny	27	22 – gospodarzy 1 – dzierżawca 4 – robotników
	Ignackowo	15	12 – gospodarzy 3 – robotników
	Kłokock	12	2 – gospodarzy 10 – robotników
	Krzyżówka	7	5 – gospodarzy 2 – robotników
KŁOKOCK	Mencowiec	13	12 – gospodarzy 1 – robotnik
	Ostrowite	8	3 – gospodarzy 5 – robotników
	wieś Radomice	9	9 – gospodarzy
	Rumunki Rado- mice	13	13 – gospodarzy
	Rumiankowo	2	2 – robotników

	Ryszewek	22	20 – gospodarzy 1 – gospodarz; arendarz 1 – robotnik
	Rudki	8	7 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz
	wieś Suszewo	2	2 – gospodarzy
	rumunki Su- szewo	19	17 – gospodarzy 2 – robotników
	Tomaszewo	20	19 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz
	Szczepanki	20	16 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz 1 – szewc
	Elżanowo	22	20 – gospodarzy 1 – gospodarz i nauczyciel 1 – gospodarz i młynarz
M I A S T O LIPNO			23 – gospodarzy 22 – robotników 4 – kowali 2 – młynarzy 22 – właścicieli domów 1 – kołodziej 1 – powroźnik 5 – murarzy 1 – pomocnik notariusza 2 – piekarzy
	Lipno	98	3 – kupców 4 – stolarzy 1 – sadownik 1 – piwowar 1 – trudniący się wyroblem cegieł 2 – cieśli 2 – szewc i wła- ściciel domu 1 – kowal
	Borek	9	6 – gospodarzy 3 – robotników
OLESZNO	wieś Witkowo	38	35 – gospodarzy 2 – robotników 1 – arendarz
	Nowawieś	3	3 – gospodarzy
	wieś Oleszno	3	2 – gospodarzy 1 – robotnik
	rumunki Oleszno	10	10 – gospodarzy
SKEMPE	Chalinec	10	9 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz
	Bór Królewski	2	1 – arendarz 1 – gospodarz
	Bóg Zapłać	2	1 – gospodarz 1 – robotnik
	Żuchowo	6	1 – gospodarz 2 – młynarzy 3 – robotników
	Kukowo	1	1 – gospodarz
	Łempiczyzna	12	12 – gospodarzy 12 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz 1 – robotnik
	wieś Łąkie	14	72 – gospodarzy 1 – gospodarz i arendarz 3 – arendarzy 1 – robotnik
	rumunki Łąkie	77	22 – gospodarzy 2 – robotników
	Lubowiec	24	3 – gospodarzy
	Modrzewie	3	1 – gospodarz 1 – robotnik
	Sarnowo	2	

	Skempe	5	2 – gospodarzy 1 – właściciel domu 1 – stolarz 1 – trakter ?
	Czermno	2	2 – gospodarzy
	Franciszkowo	9	8 – gospodarzy 1 – arendarz
	rumunki Chodorążek	26	2 – gospodarzy 4 – robotników
	wieś Chodorążek	3	2 – gospodarzy 1 – robotnik
	Szczekarzewo	2	2 – gospodarzy
	Jarczewo	6	6 – gospodarzy
TŁUCHOWO	Turza Wilcza	18	1 – gospodarz i młynarz 15 – gospodarzy 2 – robotników
	rumunki Jasień	39	34 – gospodarzy 3 – robotników 1 – robotnica 1 – pomocnik biurowy
	wieś Jasień	8	5 – gospodarzy 3 – robotników
CZARNE	Bentlewo	10	8 – gospodarzy 2 – robotników 3 – gospodarzy
	Wielgie	5	1 – gospodarz i młynarz 1 – robotnik
	wieś Głodowo	3	1 – gospodarz 1 – robotnik 1 – robotnik i ... (?)
	rumunki Głodowo	21	20 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz
	Huta Głodowska	19	17 – gospodarzy 2 – robotników
	Lipiny	10	10 – gospodarzy
	Miodusy	9	8 – gospodarzy 1 – robotnik
	Pismaki	2	2 – gospodarzy
	Piasieczno	9	8 – gospodarzy 1 – robotnik
	Suradówek	4	3 – gospodarzy 1 – robotnik
	Teodorowo	43	34 – gospodarzy 1 – młynarz 1 – stolarz 1 – kapitalista 6 – robotników
	rumunki Czarne	8	8 – gospodarzy
	Józefowo	1	1 – robotnik
SZPETAL	Bogucin	4	4 – gospodarzy
	Blotkowo	1	1 – gospodarz i młynarz
	Bzustowo	3	3 – gospodarzy
	Wilczeniec	15	15 – gospodarzy
	Wicinki	1	1 – gospodarz
	Winduga	1	1 – gospodarz
	Rachcin	19	16 – gospodarzy 1 – młynarz 1 – robotnik
	Witoszyn	32	29 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz 1 – robotnik 1 – właściciel ziemski

	rumunki Witoszyn	9	9 – gospodarzy
	Witoszyn Nowe Rumunki	10	10 – gospodarzy
	Działy	10	8 – gospodarzy 2 – robotników
	Kotowskie	2	2 – gospodarzy
	Łęg Witoszyński	13	10 – gospodarzy 3 – robotników
	Lisek	5	5 – gospodarzy
	Łochocin	1	1 – gospodarz
	Mościska	1	1 – gospodarz
	Osiek	20	20 – gospodarzy
	Olszyny	16	15 – gospodarzy 1 – gospodarz
	Popiołkowo	1	1 – gospodarz
	Rzeczno	1	1 – gospodarz
	wieś Fabianki	2	1 – kowal 1 – właściciel ziemski
	rumunki Fabianki	38	37 – gospodarzy 1 – gospodarz i młynarz
	Szpetal Górny	2	1 – gospodarz 1 – kołodziej
CHROSTKO- WO	Adamowo	6	5 – gospodarzy 1 – robotnik
	Grabiny	9	9 – gospodarzy
	Łosiaki	2	2 – gospodarzy
	Mormany	4	4 – gospodarzy
	Majdany	1	1 – młynarz
JASTRZĘBIE	Ksawery	1	1 – gospodarz
	Aleksandrowo	17	10 – gospodarzy 1 – młynarz 1 – kowal 3 – robotników 2 – gospodarzy i ... (?)
	Buchowo	1	1 – gospodarz i młynarz
	Karnikowo	1	1 – gospodarz i młynarz
	Kolankowo	1	1 – gospodarz
	Okrag	3	3 – gospodarzy
	Chlebowo	1	1 – gospodarz
	Jankowo	13	13 – gospodarzy
	Jastrzębie	10	8 – gospodarzy 1 – robotnik 1 – arendarz
11 GMIN	112 MIEJSCOWOŚCI	1.227 OSÓB	1227 osób

Źródło: APwP, Płocki Rząd Gubernialny, sygn. 188, k. 6 – 48.

W porównaniu z wykazami parafian pochodzącymi z połowy wieku XIX wśród płacących składki w roku 1910, dominowali gospodarze oraz robotnicy (zapewne rolni) – 1.077 (około 88%), natomiast osoby utrzymujące się z rzemiosła stanowiły niewiele ponad 10%, które odnotowano z reguły w miasteczkach (Lipno, Kikół)³⁰.

Pierwszym wspomnianym w aktach pastorem był ks. Johann Gottlieb Maske, mający swoją siedzibę w Białowieżynie, sprawujący posługę w latach 1783 – 1798³¹. Jego następcą w roku 1799, kiedy jednocześnie przeniesiono siedzibę systematu do Lipna,

został ks. Jan Christoph Leberecht Pastenacy, który zmarł 20 września 1827 roku w wieku 59 lat. W roku 1821 otrzymał nominację (wokację) od rejencji bydgoskiej na probostwo w mieście Fordon. Przez trzy lata pełnił także funkcję rządcy (radcy) powiatowego i uczestniczył w posiedzeniach Rady Obwodowej. Pastor ten kojarzony był z wybudowaniem kościoła ewangelickiego oraz konfliktem, w jaki wszedł z gminą, dotyczącym warunków przekazania kościoła na własność gminie wyznaniowej. Po jego śmierci następcą w tym samym roku został syn zmarłego - ks. Karol Wilhelm Pastenacy, wcześniej pastor w parafii ewangelickiej w Gostyninie³². Początkowo – od 29 października 1827 roku - pełnił tę funkcję tymczasowo, oficjalnie na pastora powołany został przez wiernych w dniu 25 kwietnia 1828 roku. Jedną z jego pierwszych decyzji było odstąpienie kościoła gminie wyznaniowej na własność, ale pod warunkiem, że parafianie mieli wykupić dom należący do tego kościoła za kwotę 8.000 zł³³. Ciekawą korespondencję, pozwalającą na odtworzenie poglądów na temat powstania z lat 1830-1831, prowadził pastor z władzami. W jego imieniu GKE w piśmie do KRSWiD zwrócił się o przyznanie mu orderu za postawę wobec wydarzeń powstańczych³⁴. Swoją urzęd sprawował do 1858 roku. Krótko, gdyż zaledwie w ciągu 1858 roku obowiązki pastora pełnił adjunkt – Ernst Wilhelm Bursche³⁵. Kolejny pastor lipnowski – Adolf Rondthaler objął pastorał lipnowski w 1859 roku³⁶. Dnia 15.05.1866 roku na własną prośbę został członkiem w Radzie Opiekuńczej powiatu lipnowskiego, z zastrzeżeniem, że nie mógł pełnić funkcji kasjera lub kontrolera tej rady. Zmarł 16 sierpnia 1877 roku³⁷. Jego następcą został pastor - diakon, przy Warszawskim Kościele Ewangelicko-Augsburskim – Henryk Leopold Barcz (Bartsch), zatwierdzony i wprowadzony 17 listopada 1878 roku, pełnił swój urząd do 1883 roku³⁸. Przez następne dwanaście lat (1883-1895) na czele zboru zasiadał Johann Buse, następnie Johann Anselm Essenburger (1895-1903) oraz Adolf Heinrich Rondthaler (1906-1913)³⁹. W latach pierwszej wojny światowej – od 1914 do 1921 roku - pastorem lipnowskim był Sigismund (Sigmund) Michelis⁴⁰. Wówczas podjęto działania związane z rozbudową infrastruktury parafialnej, ściśle związanej z pochówkiem. Z korespondencji pochodzącej z lat 1913 – 1914 wynika, że w miejscowościach Barany i Grabiny miały być zatwierdzone działki z przeznaczeniem na cmentarze⁴¹. W okresie międzywojennym aż do pierwszych dwóch lat II wojny światowej (1923-1941) oraz w latach 1941-1945 na czele parafii stali kolejno: Erich Ludwig Gustav Buse i Eugen Hoffmann⁴².

Tabela 3. Roczne dochody i wydatki zatwierdzone etatem dla parafii ewangelicko-augsburskiej w Lipnie za lata 1842-1882

ROK	DOCHÓD	ROZCHÓD
1837-39	4789 zł.	4789 zł.
1842-44	538 r.10 k.	538 r.10 k.
1845-47	949 r.70 k.	949 r.70 k.
1868-70	730 r.	730r.
1871-73	844 r.25 k.	844 r.25 k.
1874-76	980 r.	980 r.
1877-79	967 r.25 k.	967 r.25 k.
1880-82	1065 r.75 k.	1065 r.25 k.

Źródło: AGAD,CWWKP, sygn. 1197, s. 369-372; sygn. 1198, s. 125 – 127; 464 – 466; sygn. 1200, s. 73 – 77; 100 – 106; 120 – 126; 147-153; 165 – 171;

Tabela 4. Członkowie kolegium kościelnego, dozórów cmentarnych oraz sołtysi należący do parafii ewangelicko-augsburskiego wyznania w Lipnie w latach 1827 – 1912

ROK	CZŁONKOWIE KOLEGIUM KOŚCIELNEGO	SOŁTYSI	DOZÓR CMENTARNY
1827	Teodor Neumann, Jan Englert, Piotr Fencke, Jakub Liedke		
1837-39	F. Glitz, Karol Fürste		
1845	Wilhelm Ferszter, Fryderyk Gutekunst, Jakub Krzesiński, Jakub Rathe		
1848-50	F. Gutekunst, Jacob Krzesiński, Jakub Rathe,	Wojciech Lilke – sołtys ze wsi Grabiny; Piotr Sadke – sołtys ze wsi Barany; Andrzej Poltz – sołtys ze wsi Wodzymin; Jakub Reyichert – sołtys ze wsi Rumunki Czernie; Krystian rossoł – sołtys ze wsi Rumunki Witkowo; Godfryd Strelau – sołtys ze wsi Jarczewo; Krystian Gurke – sołtys ze wsi Rumunki Susezewo; Sołtys ze wsi Rumunki Oleśno	
1868-70	F. Mossalf; J. Stay, F. Hammermeister, F. Hoffmann		Paweł Meister, Ferdynand Abram; Krystian Gotz, Bog Rossol z Bogucina; Jan Bąkowski, Krystian Koba z Witoszyna; H. Brecht, M. Ott z Ryszewa; Mich. Peitsch, Godfryd Seraf z Makowa; Jakub Rendt, Krystian Schals z Janowa

1871-73	F. Gofman, F. Hammermeister, f. Stoi, F. Mozalf	Jan Milke, A. Wize, Jan Beiersdorf, Kristof Szaln, P. Lau	Kajetan Gollnik, Kristian Terc, Paweł Meister, Michał Kracke
1874-76	F. Mozalf, F. Hammermeister, F. Stoi, F. Mozalf	M. Ott,	Michał Gollnik, Michał Abend, Michał Pessel, Jakub Bendik
1877-79	F. Mozalf, F. Stoi, M. Krammer, Palas	G. Diel, Szmoool	Ferdynand Abram, Godfryd Zemroch
1880-82	M. Krammer, F. Stoj, F. Mozalf	Henryk Lidke, Fryderyk Ritterleit, Michał Wicke, Johan Marecki	Iwan Beiersdorf, Michał Gollnik, Wojciech Wolter, Godfryd Helmer, Michał Ott
1910-12	G. Stoj, I. Marecki, D. Glesmann, Gotfrid Mejfs, Gustaw Kajan, I. Szagun	Miller, Gornincz, Kupka, Peter Bem, Jul. Kitzman	Gall, D. Krampic, G. Wize

Źródło: AGAD, CWW KP, sygn. 1197, s. 369 – 372; sygn. 1198, s.125 – 127, 464 – 466; sygn. 1199, s. 73-77, 100 – 106, 120 - 126, 147 – 153, 165 - 171

AP w P, PRzG, sygn. 188, (b.p.).

Przypisy

¹ T. Stegner, Polacy - ewangelicy w Królestwie Polskim 1825-1914, Kształtowanie się środowisk, ich działalność społeczna i narodowa, Warszawa 1993, s. 14; R. Gall, Deutsche aus dem Dobriner Land in Partnerschaft mit Scheeßel, Darmstadt, 1975, s. 49; E. Kneifel, Die evangelisch-augsburgischen Gemeinden in Polen 1555-1939, Ansbach Bayern, 19... s. 57; AGAD, CWW KP, A.t.s. Gminy Ewangelicko-Augsburskiego Wyznania w Lipnie w Województwie Płockim, vol I, sygn.1197, passim, s.78-80,112-114; H. Quednau, Zur Geschichte des Deutschtums im Departement Plock um 1807/15, Altpreussische Forschung, 1941, H.1, s. 72-73. Wcześniej, od 1780 roku funkcjonowała gmina ewangelicka w Białowieżynie, na czele której stał pastor Maske. Pastor Pastenacy oświadczył, że stawiał się w 1799 roku na wezwanie tamtejszego dziedzica - Tomasza Sumińskiego oraz przedstawicieli gminy wyznaniowej w Białowieży (odległej ćwierć mili od Lipna), gdzie objął funkcję pastora. Powołaniu na urząd pastora najprawdopodobniej jeszcze w listopadzie 1798 roku, towarzyszyło uposażenie nowego pastora, na które złożyły się: wolne mieszkanie, przydział drzewa oraz ¼ miary żyta, tyleż miary jęczmienia i opłaty kościelne. Ponieważ już (prawdopodobnie kilka lat) wcześniej splonął dom modlitwy a pozostała jedynie szkoła, pastor w roku 1800 dobudował do swojego domu salę, którą przeznaczył na pomieszczenie dla konfirmantów, na konferencje szkolne oraz odbywanie niedzielnych nabożeństw a o swych działaniach poinformował tamtejszego landrata; 30 IX 1800 r. Pastenacy zwrócił się jako pastor w Białowieżynie do władz pruskich o przeniesienie siedziby parafii do Lipna, na co w odpowiedzi kamera płocka - pomimo wyrażenia zgody - nie podjęła zdecydowanych kroków w związku z czym pastor podjął się budowy domu mieszkalnego, sali modlitwy i szkoły a także w następnej kolejności samodzielnie budowy kościoła, (o czym poinformował landrata w 1805r.) która została ostatecznie uskutecznioma w maju 1806 roku.

² AGAD, CWW KP, sygn. 1197, s. 105.

³ AGAD, CWW KP, A.t.s. Gminy Ewangelickiego Wyznania w Mieście Lipnie Gubernii Płockiej, sygn. 1198, s.356. Korespondencja, w której podano ww informacje pochodzi z 1841 roku.

⁴ AGAD, CWW KP, sygn. 1197, passim, s.21-25,40-43,68,70,74-80,95-98,100-108,112-114. W konflikt z parafianami dotyczący okoliczności budowy kościoła pastor wszedł w 1818 r., domagając się wykupienia przez członków gminy kościoła, do którego posiadał prawo własności, co stanowiło jeden z warunków jego budowy. Pastenacy uzasadniał swoje roszczenia tym, że wybudował go wyłącznie własnymi środkami, co w świetle dokumentów nie odpowiadało prawdzie, gdyż pastor otrzymał od władz pruskich 6.133 zł.26 i 2/3 gr., zwózkę, pomoc ręczną a poza tym wedle opinii władz budynek ten dzielący się na trzy części, z których pierwsza przeznaczona była na kościół, druga na pastorat a trzecia na mieszkanie dla jego rodziny, bardziej przypominał mieszkanie prywatne, dlatego władze rosyjskie uznały propozycję zakupu tego domu przez nie jako zbędną i bezcelową. Opinię władz podzielił specjalnie oddelegowany do wyjaśnienia tego sporu, komisarz wojewódzki, który w sprawozdaniu stwierdził min., że budowlę tę sfinansowali w większości parafianie (gdyż pastor nie był aż tak zamożny) i dlatego wykupienie domu modlitwy stanowiło by dla nich zbyt duże obciążenie. Kontakty pastora z wiernymi zaogniły również inne zarzuty kierowane pod jego adresem, dotyczące min. nie wywiązywania się

z obowiązków posługi religijnej wobec parafian wsi Łąkie Rumunki. Zarzuty te dotyczyły lekceważenia obowiązku nauczania dzieci religii, nie przybywanie z posługą do osób umierających lub ciężko chorych; zakazu wstępu wiernym na nabożeństwa. W opinii parafian pastor nie wypełniał swoich obowiązków, gdyż odmawiali mu uiszczania określonych sum pieniędzy oraz płodów rolnych, do których byli zobowiązani aktem sporządzonym i podpisanym 18 III 1802 r. przez kreisrata landratury lipnowskiej – Retzlau, który zobowiązywał włościan wsi Łąkie do corocznego przekazywania (przez każdego) po kwarcie żyta oraz normalnej kolendy, w zamian za co pastor miał przybywać 3 razy w roku do Łąkiego, słuchać spowiedzi i nauczać dzieci religii. Mieszkańcy swój sprzeciw oparli na twierdzeniu, że nie będą respektować umów podjętych przez ich przodków, w dodatku zatwierdzonych przez władze pruskie. Pastor natomiast domagał się wyrównania własnych krzywd, gdyż od 1812 r. włościanie zaprzestali wypełniać jej warunków a pastor – wedle własnych słów - przyjeżdżał z posługą do 1815 roku. Poproszony o pomoc w rozwiązaniu konfliktu płocki pastor Hevelke, pełniący funkcję członka Konsystorza Ewangelickiego, zwrócił się pismem z 3 VI 1819r. do Komisji Wojewódzkiej a 14 VI 1819 r. do KRWRIOp z propozycją podwyższenia pensji pastrowi w Lipnie z 1.000 do 2.000 zł.; z uwagi na trudności z pogodzeniem przez pastora również funkcji organisty i kantora ustanowić pensję roczną dla obydwu w wysokości 100 zł., powołania zakrystiana z pensją 300 zł. a z uwagi na fakt, że pastor nie posiadał żadnej ziemi podnieść dodatkowo pensję. Nawiązując do umowy z 1801 roku zawartej (w obecności landrata) pomiędzy pastorem a mieszkańcami poszczególnych wiosek uchwalono że: wierni gminy Łąkie mieli oddawać od każdego rolnika 4 garnce żyta i 4 garnce owsa; z Rumunek Sumińskich corocznie 24 zł.polskich., Janowa od każdego rolnika po 4 garnce żyta i owsa; Xawery – j/w; z Rumunek Wilno – j/w; z Rumunek Olesno – od każdego rolnika po 4 garnce; z Rumunek Witkowo – od każdego rolnika po 4 garnce żyta i 4 garnce owsa niemniej po 12 gr.; z Kikola - od każdego ewangelika ręcznie po 2 zł.; z Rumunek Moszczonno – od każdego rolnika po 4 garnce żyta; z Rumunek Nowa Wieś (par. Chrostkowo) – j/w. W innym wykazie dochodów pastora Pastenacego wydanym przez władze pruskie jako dochód w naturze płacili zbożem (żytem) mieszkańcy wsi: Białowieżyn – 1korzec, ze wsi Elżanowo – 1' korzec i 8 garncy, ze wsi Rysinek – j/w, z Rumunek Głodowskich – 1 korzec 16 garncy oraz 1 korzec i 16 garncy owsa; od gospodarza Bleck na Rumunkach Lipnowskich - 8 garncy; z Rumunek Naborzynek – 16 garncy; od Klammera na Rumunkach lipnowskich – 8 garncy; od Krempitza na Rumunkach lipnowskich- j/w; z Rumunek Suszewo – 16 garncy; z Rumunek Złotopole – 1 korzec żyta i 1 korzec owsa; z Rumunek Jastrzębie – 2 korce żyta i 2 korce owsa; z Wolskich Bud – 5 korcy żyta i 5 korcy owsa; z Lubinka – 24 garnce; z Liciszew – 1 korzec i 8 garncy; ze Zboinka – 16 garncy; z Frankowa – 16 garncy.

⁵ Ibidem, sygn. 1198, s.424-434.

⁶ AGAD CWW KP, sygn. 1198, s.424-434.

⁷ Ibidem, sygn. 1197, s.197-198.

⁸ Ibidem, sygn. 1198, s.5-6.

⁹ Ibidem, sygn. 1198, passim, s.145-148;152-166;206-208;209-210.

¹⁰ „[...] W dniu 20 Marca r.b. zawieszony został, na tymczasowo urzędzonej

dzwonicy, dzwon ważący funtów 435 w fabryce M. Petersilge w Warszawie odlany, ofiarowany przez małżonków Glitzke w Lipnie zamieszkałych. Dzwon ten obok drugiego 1100 funtów ważącego przed kilku laty z zapisu ś.p. Karoliny Kregiel, niegdyś parafianki lipnoskiej zakupionego, wielce się przyczynia do podniesienia uroczystości parafialnego nabożeństwa. W dniu zaś 25 Marca r.b., jako w Wielki Piątek zawieszono w kościele, ołtarzowy obraz olejny, przedstawiający Chrystusa Pana na krzyżu rozpiętego [...] w naturalnej prawie wielkości, bo łokieć 3 wysoki a 2 szeroki, wykonany został przez artystę malarza Barszczewskiego, a ofiarowany kościółowi przez jednego z współwyznawców naszych [...] – Zwiastun Ewangeliczny, Rok Drugi. 1864 Nr 13, Warszawa 1864, s.207-208.

¹¹ AGAD, CWW KP, sygn. 1198, s. 254-260.

¹² Ibidem, s. 326-327.

¹³ AGAD, CWW KP, A. t. s. Funduszów Gminy Ewangelicko-Augsburskiego Wyznania w Lipnie guberni Płockiej, sygn. 1199, passim, 22-23, 25-26.

¹⁴ Ibidem, A. t. s. Funduszów Gminy Ewangelicko – Augsburskiej w Lipnie guberni płockiej, sygn. 1200, s. 7-10.

¹⁵ Zwiastun Ewangeliczny, Rok Czwarty 1866, Nr 14, Warszawa 1866, s. 222-234.

¹⁶ Ibidem: „[...] W roku zeszłym dokonano roboty ziemne, które z powodu nierównego i górzystego planu były bardzo znaczne, a w dniu 23 Sierpnia r.z. wobec licznie zebranych parafian, przez miejscowego Pastora uroczystość przy stosownej przemowie na text Ps. 127, 1, położony został kamień węgielny [...]”. Następnie dowiadujemy się o stanie prac na dzień 17 lipca 1866 roku: „Dziś mury na około wzniesione już są na stóp ros. 18 nad cokół. Roboty prowadzone są przez miejscowe Kolegium Kościelne, pod przewodnictwem Pastora, a pod dozorem technicznym Budowniczego powiatu Lipnowskiego, Józefa Gosławskiego. Żelazne okna (ramy okienne) i filary, zostały odlane w fabryce Warszawskiej Lilpola i Raua [...]”. O wystrój wnętrza kościoła informował również – Zwiastun Ewangeliczny, Rok siódmy, 1869, Nr 5, s. 107: „Ołtarz, w którym prześliczny obraz ukrzyżowanego Chrystusa, pędzla nauczyciela niegdyś szkoły tutejszej Władysława Barczewskiego i wspiana ambona, obrobiona w pracowni pana Karola Schonerta w Warszawie [...]”. Organy o 16-u głosach z dwoma manuałami i pedałami, zrobione zostały w zakładach broni Walter w Gurau na Szlaku [...]”. Wiadomo również że prace murarskie wykonał August Blechert; ciesielskie i stolarskie – Michał Schewe; ślusarskie – Otton Roehr; blacharskie – starozakonny Daniel Ślepek; malarskie – Ernest Kummerow z Płocka; szklarskie – Karol Ort z Torunia.

¹⁷ AGAD, CWW KP, sygn. 1200, s. 39-40.

¹⁸ Ibidem, s. 43-45.

¹⁹ AGAD, KRSW, Akta dotyczące się m. Lipna w Gubernii Płockiej, sygn. 4367 (nr mikrofilimu A-20445), s. 527- 537. Korespondencja krążyła pomiędzy centralnymi władzami kościoła ewangelicko-augsburskiego a KRSW.

W uzasadnieniu Konsystorza argumentował: „[...] że cmentarz grzebalny Ewangelicki w mieście Lipnie położony w pośrodku pisków lotnych znajdujących się [...] wymaga reparacji parkań [...]”. W związku z powyższym „[...] Joświadcza się z projektem zasadzenia drzewami i krzewami rzeczonoj przetrzeni pisków lotnych, byleby tylko takowa przez miasto choćby nawet za opłatą czynszu rocznego ustapioną Mu była [...]”. W uzasadnieniu Konsystorza wśród pozytywów takiego rozwiązania wskazał, iż: „[...] projekt powyższy nie tylko zasłoniłby sam cmentarz od zaspów ale nadto przyozdobiłby okolicę przez ustalenie wydmy i zasadzenie jej drzewami [...]”. Rzeczna wydma ma obejmować przestrzeni morgów 5 przęt. 289 —”. Patrz: Ibidem, s. 48-51.

²⁰ Ibidem, s. 67-69.

²¹ AGAD, CWW KP, sygn. 1200, s. 179-185, 187-190. Zwiastun Ewangeliczny, 1866, Nr 14, s. 222-234 – podaje kwotę 16.259 r. 59 ½ k. Różnica ta – chociaż niewielka – mogła wynikać z faktu, iż budowa znajdowała się w początkowej fazie.

²² AGAD, CWW KP, sygn. 1200, s. 179-183.

²³ Ibidem, s. 184-185; R. Gall, Deutsche..., s. 50.

²⁴ „[...] Prócz miejscowego, zebranych było z dalszych i bliższych okolic, pastorów 12 – Ponieważ gen. superintendent i superintendent nie mogli przybyć, zebrani więc [...] wybrali ks. Stillera pastora w Ozorkowie i upoważnili do odbycia czynności i poświęcenia. [...] Skoro nadszedł dzień przeznaczony na poświęcenie, już od samego rana tłumy ludu wszelkich wyznań przeszło 4000 wynoszące, pomimo niepogody, zgromadziły się, aby przyjąć udział w tak rzadkiej uroczystości. O godzinie 11 rozpoczęła się ceremonia w dawnym kościółku. Pastor gościnny JKs. Rosenberg, w stosownej przemowie na temat Izajasza 44, 21., pożegnał dotychczasowy dom modlitwy, gdzie przeszło 68 lat kilka pokoleń niosło wieść Wszechmocnemu. Po czym najstarszy wiekiem, sędziwy pastor z Ozorkowa J.Ks. Stiller, dopełniając ceremonii w zastępstwie najprzewielebniejszego jenerałego superintendenta w Królestwie Polskim, wszedł na stopnie ołtarza, zjął z niego biblię i kościelne naczynia (rosa scra). Biblę wręczył miejscowemu pastorowi, a pastorowi ze Zduńskiej Woli, Boernerowi i pastorowi z Pułtusk Bidermannowi kielich i patynę. Następnie

przy odgłosie dzwonów umieszczonych na wieży nowego kościoła, według systematu budowniczego Pittera z Trewiru (Trier) który to systemat okazał się bardzo praktycznym, w procesjonalnym pochodzie udano się do nowej świątyni. Przed krzyżem postępowali 4 dziewice w bieli, ścieląc drogę kwiatami, dalej szkoła ewangelicka i nauczyciele, członkowie kolegium kościelnego, z których jeden nioś klucze na aksamiitnej poduszce, za nimi budowniczy powiatu z majstrami, którzy dokonywali robót budowlanych, nareszcie ks. pastor Stiller w gronie 12 pastorów. Z przybyciem na miejsce umilkły dzwony. W progu świątyni przystrojonej egzotycznymi kwiatami, JKs. Manitius, pastor warszawski, powitał orszak i będących na jego czele przedstawicieli wszystkich władz miejscowych, mówą w języku na temat Izajasza 60, 18., a wystawiwszy z całą potęgą słowa cel uroczystego obchodu wynurzył wdzięczność rządowi, który zasłankiem swoim przyczynił się do wzniesienia nowej świątyni, jak niemniej tym wszystkim, co przyłożywszy rękę do dzieła, mającego świadczyć kiedyś o pobożności dzisiejszych pokoleń, widząc już uświęconie swe trudy i prace. Później na budowę dał z funduszu budowlanego ew. r.s. 1800 gmina zaś, w przeciągu 3 lat złożyła gotówkę około 15.000 rubli, oprócz pomocy ręcznej i sprzętowej. Kiedy przyjmujący zgromadzenie pastor skończył przemowę, budowniczy wręczył klucze ks. Stillerowi; ten otworzywszy główne podwoje, oddał klucze miejscowemu pastorowi i wprowadził lud do Kościoła. Tu odezwały się [...] organy, i rozpoczął sam obrzęd poświęcenia. Po odśpiewaniu przez parafian hymnu dziękczynnego, poświęcający w asystencji ks. Bando, pastora gombińskiego i J. Ks. Kattajna, pastora z Michałek, wszedł na stopnie ołtarza i dopełnił aktu poświęcenia, kończąc takowy odpowiednią modlitwą. Ks. Bando, odczytał psalm 84, ksiądz Kattain, odpowiedni ustęp z Nowego testamentu. Wszyscy duchowni i lud zebrany, na kolanach złożyli dzięki Wszechmocnemu, błagając o błogosławieństwo „ad multos annos” dla nowego przybytku. Zabrzmiły na chórze pienia, amatorowie pod dyrykcją p. Jenschę, nauczyciela i kantora miejscowego, wykonali wzniosły hymn „Panie, Boże nasz” utworu Schnabla, i zaraz odprawiono pierwsze nabożeństwo. Liturgię odśpiewał pastor ze Zgierza JKs. Bursche, kazanie zastosowane do uroczystości na tekst Aggieusza 2, 7 – 10. miał pastor miejscowy, cały zaś ten obchód zakończył drugą liturgią pastor Bidermann z Pułtusk, Kościół może pomieścić mniej więcej 2000 ludzi [...]”. Tego samego dnia pastor lipnowski dokonał sakramentu chrztu własnego syna. Całość uroczystości poświęcenia kościoła dopełnił uroczysty obiad „[...] O godzinie 3 ciej z południa [...] na 50 osób, przy końcu którego jeden z obecnych wręczył gospodarzowi w imieniu zboru srebrny puchar, ze stosownym napisem, jako hołd należny za trudy i prace dla dobra parafian podejmowane [...]” – Zwiastun Ewangeliczny, Nr 5, 1869, s. 105-107. Także: R. Gall, Deutsche..., s. 50.

²⁵ AGAD, CWW KP, sygn. 1197, s. 306-313.

²⁶ Ibidem, s. 373-380.

²⁷ R. Gall, Deutsche..., s. 49.

²⁸ E. H. Bush, Beiträge zur Geschichte und Statistik des Kirchen und Schulwesens der evangelisch – augsburgischen Gemeinden im Königreich Polen, Petersburg – Lipsk 1867, s. 185. Dziesięć szkół religijnych należących do tejże parafii wymienionych zostało w spisie urzędowym dla potrzeb Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, datowanej na 1866 rok. Szkoły te mieściły się w miejscowościach: Bogucin Rumunki, Elżanów, Fabianki, Janów, Jasień, Makówiec, Oleszno, Ryszewek, Witkowo, Łęg Witoszyn. Naukę pobierało 186 uczniów (109 chl. i 77 dz.). Patrz: AGAD, KRSW, Akta dotyczące się szkół po Miastach, sygn. 148 (nr mikr. A-35830), s. 253-254.

²⁹ Archiwum Państwowe w Płocku, Naczelnik Płockiej Dyrekcji Naukowej, Sprawozdania roczne. Rok 1892, sygn. 76 (b.p.). Brak chociażby jednego kantokraty wykazało natomiast sprawozdanie za 1910 rok. Masowy proces przemianowania szkół wyznaniowych na powszechne, przeznaczonych dla ogółu mieszkańców, należy tłumaczyć przesłankami ekonomicznymi. Patrz: AP w P, NPDN, Ob otcete po Płockoj Ucebnój Direkcji za 1910 god, sygn. 94 (b.p.).

³⁰ AP w P, Płocki Rząd Gubernialny, Ob utverzenii proekta stata Lipnovskago Evangelicesko – augsburgskago prichoda na 1910 – 1912 g., sygn. 188, k. 6-48. Nie rozróżniano takich grup jak: komornicy, morgownicy, zagrodnicy. Pewną grupę stanowili także gospodarze, którzy posiadali dodatkowe źródło dochodu, np. młynarstwo lub rzemiosło, co po zsumowaniu uczyniło by udział wynoszący ponad 90%. Jako ciekawostkę można podać, iż pojawiła się także jedna osoba określona jako kapitalista.

³¹ R. Gall, Deutsche aus dem Dobriner Land in Partnerschaft mit Scheeßel, Darmstadt, 1975, s. 50; E. Kneifel, Die evangelisch – augsburgischen..., s. 58; E. Kneifel, Die Pastoren..., s. 132. Odbył studia teologiczne w Halle. Wcześniej był proboszczem w Baerenwalde, natomiast w latach 1798 – 1808 pełnił obowiązki pastora w parafii Babiak.

³² AGAD, CWW KP, sygn. 1197, passim, s. 92-93, 125-126; E. Kneifel, Die evangelisch – augsburgischen Gemeinden in Polen 1555 – 1939, Ansbach Bayern, s. 58; E. Kneifel, Die Pastoren..., s. 147. Johann Pastenacy był immatrykulowany w Königsbergu (Królewcu) 23 maja 1787 roku.

- ³³ AGAD, CWW KP, sygn. 1197, passim, s. 128-129 i 136-137. Przez KRWRiOP zatwierdzony został pod koniec września.
- ³⁴ Ibidem, passim, s. 211-213, 286-287. W uzasadnieniu wniosku podano, że pastor odwiedził 500 młodych ludzi, w wieku 15-25 lat, od włączenia się w wir powstania; w trakcie działań zbrojnych wyjechał z Lipna do Prus; odprowadził nabożeństwa i nie złożył przysięgi powstańcom. W międzyczasie pojawiły się zarzuty kierowane pod adresem pastora (ostatecznie nie uznane) o namawianie włościan do składania skarg przeciwko władzom państwowym niższego szczebla – ibidem, s. 273.
- ³⁵ R. Gall, *Deutsche...*, s. 50; E. Kneifel, *Die evangelisch – augsburgischen...*, s. 58. Pastor Karol Pastenacy (Pastenaci) zmarł 17. 09. 1858 roku. Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, s. 147.
- ³⁶ R. Gall, *Deutsche...*, s. 50; E. Kneifel, *Die evangelisch...*, s. 58. Adolf Rondthaler w latach 1852-1856 odbył studia teologiczne w Dorpacie, wyświęcony został 19.10.1856 r. Przed objęciem pastorału w Lipnie był substytutem przy superintendencji diecezji kaliskiej, następnie nauczycielem religii w łódzkiej niemiecko – rosyjskiej szkole powiatowej oraz wikarym przy kościele św. Trójcy w Łodzi. Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, s. 154.
- ³⁷ AGAD, CWW KP, sygn. 1200, passim, s. 35-37, 161.
- ³⁸ Ibidem, s. 162; R. Gall, *Deutsche...*, s. 50; E. Kneifel, *Die evangelisch...*, s. 58. Henryk Barcz studiował teologię w Dorpacie w latach 1851 – 1855 i 18.11. tego roku został wyświęcony. W latach 1855 – 1858 był wikariuszem w Warszawie i pastorem w Łowiczu (w latach 1858 - 1868) oraz diakonem w Warszawie w latach 1868 – 1872. Od roku 1872 do 1878 pracował jako cenzor w Warszawskim Komitecie Cenzury. Po za kończeniu działalności duchownego w Lipnie, był jeszcze proboszczem w Warszawie (1883 – 1895) a pierwszym proboszczem w latach 1895 – 1899. Przez cztery lata (1896 – 1899) był w radzie konsystorialnej a także superintendentem diecezji warszawskiej. Zmarł 28. 02. 1899 r. Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, 54; T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego...*, s. 11.
- ³⁹ R. Gall, *Deutsche...*, s. 50; E. Kneifel, *Die evangelisch...*, s. 58. Nazwisko pastora Adolfa Heinricha Rondthaler'a pojawia się również przy sporządzonych etatach systematu lipnowskiego na lata 1910-1912. Patrz: AP w P, Płocki Rząd Gubernialny, Ob. utwierdzenia projektu statutu Lipnowskiego Evangelicko-augsburskiego przychoda na 1910-1912 g., sygn. 188, k.2-5. Johann Buse odbył studia teologiczne w Dorpacie w latach 1878 – 1882 i 29. 10. został wyświęcony. Następnie pełnił obowiązki wikarego w Warszawie i Św. Trójcy w Łodzi. Po dwuletnim pasterzowaniu w Lipnie, został Dyrektorem Wewnętrznej Misji i proboszczem w Wiskitkach (1899–1900). Po za tym obowiązki pastora pełnił jeszcze w trzech parafiach: w Iłowie (1900 – 1904); Piotrkowie Trybunalskim (1905 – 1914) oraz Iłowie (1914 – 1931). Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, s. 71 – 72. Johann Essenburger po odbyciu studiów teologicznych w Dorpacie (1886 – 1890) – w czasie których należał do Towarzystwa Teologicznego

– pełnił obowiązki wikariusza Św. Jana w Łodzi (1891 – 1893) a także był proboszczem przez dwa lata (1893 – 1895) w Przodeczy. W 1903 roku przestał pełnić obowiązki duchownego i został nauczycielem języka niemieckiego w Warszawskiej Szkole Handlowej Rondthaler'a. W czasie pierwszej wojny światowej zmarł w Rosji. Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, s. 84; T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego...*, s. 15. Adolf Heinrich Rondthaler początkowo studiował na wydziale matematyki Uniwersytetu Warszawskiego, jednak za udział w manifestacjach studenckich na Uniwersytecie, został aresztowany, skazany i zesłany na dwa lata w głąb Rosji. W 1896 roku pozwolono mu na powrót oraz studiowanie teologii na Uniwersytecie w Dorpacie, gdzie usiłował zalegalizować Towarzystwo polsko – ewangelickich teologów. W 1899 roku w wyniku rozruchów studenckich zorganizowanych głównie przez Rosjan został karnie usunięty wraz z wieloma przyszłymi pastorami z uczelni przez władze carskie, ponownie przyjęty. W 1902 roku ukończył studia i został wyświęcony i do 1906 roku był wikariuszem w Warszawie a w latach 1913 – 1918 w Ozorkowie. Dał się poznać również jako nauczyciel religii i Inspektor Gimnazjum im Reja w Warszawie. Był również współzałożycielem Towarzystwa Badań Reformacji w Polsce oraz redaktorem miesięcznika „Ewangelik”. Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, s. 154; T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego...*, s. 14.

⁴⁰ Siegmund Michelis odbył studia teologiczne w Dorpacie i został wyświęcony w 1912 roku. Najpierw był wikarym w Warszawie (do 1914 roku), następnie jako pastor, najpierw w Lipnie (1914 – 1921), następnie jako drugi pastor w Warszawie (1921 – 1939) a później również jako drugi pastor w polsko – ewangelickiej gminie w Warszawie w latach 1939 – 1944 a pierwszy pastor w latach 1944 – 1962. W okresie międzywojennym był redaktorem „Zwiastuna Ewangelicznego”. Podczas drugiej wojny światowej więziony w obozach koncentracyjnych. Patrz: E. Kneifel, *Die Pastoren...*, s. 135-136; T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego...*, s. 11.

⁴¹ AP w P, Płocki Rząd Gubernialny, Ob. otkaze suprugami Gel'mer Mejer i Wyze ucastka zemli pod kladbisce v polzu Lipnoskago Evangelickeso – Augsburskago prichoda. 1913 – 1914, sygn. 210, k.7 – 7-v. Działka o powierzchni 5 mórg, umiejscowiona w miejscowości Barany była przekazana przez małżeństwo Henryka i Emmę Wyze i miała służyć jako miejsce pochówku dla wniemych zamieszkujących wsi: Ignackowa, Mencowizna, i północnej części wsi Barany. Natomiast małżeństwo Gelmer (Daniel i ...?) zamieszkujący we wsi Grabiny przeznaczili również działkę o powierzchni 1/2 ha także z przeznaczeniem na cmentarz dla mieszkańców wsi: Grabiny, Rudka, Krzyżówka, i południowej części wsi Barany. Dodatkowo Gotfryd i Wilhelmina Mejer z Grabin przekazali niewielką ilość ziemi (powierzchnia 1 przęt) na pobudowanie drogi dla swobodnego dostępu do głównej drogi prowadzącej na cmentarz.

⁴² R. Gall, *Deutsche...*, s. 50; E. Kneifel, *Die evangelisch...*, s. 58.

FROM HISTORY OF THE EVANGELICAL – AUGSBURG PARISH IN LIPNO (FROM THE END OF THE XVIII CENTURY TO THE YEAR 1914)

Summary

Evangelical – Augsburg parish was built in 1799 year in Lipno. It is one of the oldest chapel which is situated in Dobrzyńska Land. Lipnowski chapel was specific continuation of commune in Białowieżyna. The biggest heyday was in first half of twentieth century. Than in hundred and twelfth localities which was subordinated of pastor's jurisdiction, lived about 5156 believers. Mostly it was agricultural population, except small percentage people, who lived in neighboring villages. They took up craft. Parish owned stone church, built and devoted in 1868 year, also there were several religious schools. Religious schools was for local population house of prayer at which was also cemeteries.

NIEMCY Z BIELINA W LATACH 1924 – 1945, cz. I

Chmury szły stadem, ciężko
Na północ morską,
Stały nad Niemiecką Kępą,
Niedaleko Płocka

Wł. Broniewski, fragment poematu *Wisła*

Abstrakt

W latach 1924-1945 na terenie gminy Bielino mieszkało kilkuset ewangelików i baptystów zwanych Niemcami. Byli potomkami Olędrow, którzy przybywali tu już w II połowie wieku XVIII. Do wybuchu II wojny światowej mieli swoje prawa i obowiązki publiczne. Od innych obywateli polskich wyróżniała ich religia i język niemiecki jakiego używali między sobą. Po zakończeniu wojny, na mocy decyzji aliantów musieli opuścić swoje rodzinne strony. Pozostawili po sobie ślady, które przetrwały w wielu obiektach kultury, źródłach historycznych oraz ludzkich wspomnieniach.

Słowa kluczowe: Niemcy, Bielino, Wawrzyniec Sikora

Badania nad lokalną mniejszością niemiecką okresu międzywojennego z terenów wokół Płocka są zaniedbane. Niewiele więc wiadomo na ten temat. Tymczasem historia dawnej i nie istniejącej już gminy Bielino¹ pokazuje, że spora grupa niemieckich cywilów żyła wówczas z Polakami w zgodzie. To banalne stwierdzenie warto poprzeć faktami, aby w ten sposób zdać relację z czasów, które już mało kto pamięta. Na potrzeby ich rekonstrukcji posłużymy się: *Rejestrem mieszkańców gminy Bielino z roku 1931*² i niepublikowanymi dotychczas *Dziennikami Wawrzyńca Sikory*.

Pierwsze z tych źródeł to w sumie kilkanaście tomów ksiąg meldunkowych poświęconych osadom wchodzącym w skład gminy Bielino. Dodajmy od razu, że jest to zbiór niepełny, gdyż z niewiadomych względów nie przetrwały księgi dotyczące Liszyna Wsi. Obok nazwisk, imion, danych rodziców, miejsca i daty urodzin danego mieszkańca *Rejestr* zawiera też; informacje o dacie jego śmierci, nazwisku współmałżonka, poprzednim oraz kolejnym miejscu pobytu, przynależności wyznaniowej, posiadanych dokumentach tożsamości, stopniu wojskowym, a niekiedy też o późniejszych losach. Dane te są wystarczające dla przeprowadzenia ciekawych analiz demograficznych badanej grupy.

Na *Dzienniki* składają się notatki Wawrzyńca Sikory (1876-1942). W latach 1924 - 1927 był on sołtysiem wsi Liszyno. Potem objął urząd Wójta gminy Bielino, który pełnił aż do wybuchu II wojny światowej. Przez cały czas swojego urzędowania prowadził zapiski dotyczące życia prywatnego, pra-

cy publicznej, wydarzeń bieżących i historii lokalnej. Do dzisiaj ocalało sześć takich brulionów³. Są one przechowywane w Szkole Podstawowej w Liszynie. Nazwa *Dzienniki*⁴ bardziej niż Kroniki odzwierciedla charakter notatek, które sporządzane były z niebywałą cierpliwością, niemal każdego dnia tygodnia, każdego miesiąca, przez blisko 18 lat. Większość ma objętość do pięciu linijek, ale niektóre fragmenty są dłuższe i mają oddzielne tytuły.

Rejestr i *Dzienniki* to dwa różne źródła danych, które znakomicie uzupełniają się, a chłodna z natury urzędowa statystyka dzięki barwnym relacjom Sikory przybiera wymiar historii żywej, tętniącej codziennością. Uczestniczą w niej „ludzie z krwi i kości”, żyjący w bardzo konkretnym środowisku. Dzięki temu można wskrzesić zapomniany świat Niemców z Bielina, jako wpisany na stałe w kulturę lokalną bliskich okolic Płocka.

Definicja przedmiotu badań

Przedwojenne granice gminy Bielino obejmowały miejscowości należące do trzech parafii: w Imielnicy, Miszewie Strzałkowskim i Słupnie. Mówiąc o *Niemcach z Bielina* skoncentrujemy się na 17 osadach, a mianowicie; Bielino Kolonii, Rydzynie, Wirginii, Kępie Ośnickiej, Ośnicy, Borowiczkach (Borowiczki Międzyzylas i Cukrownia), Liszynie, Liszyno Czerniach, Bielinie Koziorogi, Słupnie (Słupno Wieś oraz Parcele), Wykowie (Wykowo Wieś, Wykowo Pole, Wykowo Kępa I i II) oraz Cekanowie (Nadstrumie). Leżą wszystkie po prawej stronie drogi Płock – Warszawa, tworząc piękne,

naturalne Powiśle. Zakrzywienie koryta rzeki w tych okolicach to dla większości tych wsi powodziowe „być albo nie być”.

Samo określenie *Niemcy z Bielina* ma charakter czysto opisowy i nie jest znikąd zapożyczone. Zgodnie z ideą Spisu Powszechnego z roku 1931⁵, który był punktem wyjścia dla *Rejestru* nie przewidziano w nim rubryki „narodowość”. Z drugiej jednak strony, pewna grupa mieszkańców gminy była oficjalnie i urzędowo traktowana jako mniejszość niemiecka. Dlatego, to kto był Niemcem a kto nie, było oczywiste dla lokalnej społeczności Liszyna czy Wirginii. A sam Wawrzyniec Sikora pokusił się wprost o definicję natury niemieckiej pisząc, że „we wszystkim mają odrębny charakter, wszyscy wśród siebie posługują się językiem tylko niemieckim, prawie wszyscy mówią źle po polsku, wielu z nich mówi bardzo słabo po polsku, a trafiają i tacy (...) że wcale nie umieją mówić po polsku, inny jest ich rodzaj potraw, inaczej się u nich odbywają wesela i pogrzeby”⁶.

Tak więc, z jednej strony język, a z drugiej odmienna od polskiej obrzędowość (wyznaniowość) stanowiły dwa namacalne wyróżniki *niemieckości* w czasach Sikory. Biorąc pod uwagę kontekst historyczny wydaje się, że żyjąc w otoczeniu Polaków wielu Niemców doskonale rozumiało język polski. Pewna młoda Niemka była często karcona, za to że niechętnie mówiła po niemiecku. Jej matka mocno pilnowała ją, aby nie używała polskiego. Swoją bierną dzisiaj znajomość polskiego potwierdza też urodzona w Wykowie, a mieszkająca pod Berlinem Lydia Kienast (z domu Flemke), gdy pisze „(Ich) kann noch nach 60 Jahren etwas polnisch verstehen”⁷.

Próba dokładnego oszacowania liczby *Niemców z Bielina* sprawia nie lada problem. Wiele nazwisk⁸ występujących w *Rejestrze*, które mogą być brane za niemieckie budzi wątpliwości. Czasem występują one w kilku wersjach co potwierdza, że z biegiem lat ulegały polonizacji (Thews, Thejfs oraz Tews,

tłumaczone w metrykach „Tews czyli Tybus”), lub pisane metodą „ze słuchu” (Marchwat, Marchwart i Markwart) były zniekształcane. Uwagę zwracają też rzadkie w badanej grupie imiona (Benjamin, Ida Karylda), charakterystyczne raczej dla Żydów. Biorąc zaś pod uwagę historię opisaną w *Monografii osiedli niemieckich* widać, że sam Sikora nazywa *Niemcami* wszystkich niemieckojęzycznych protestantów, niezależnie od ich rzeczywistego pochodzenia i momentu osadzenia.

Szacując mniejszość niemiecką Bielina na podstawie *Rejestru*, trzeba koniecznie zwrócić uwagę, m.in., na pozostawanie tych samych osób w rejestrze dwóch różnych osad. Wynika to z przeprowadzek (20) w ramach gminy, w tym przesunięć dokonanych w wyniku małżeństw (tylko cztery przypadki) oraz podwójnej ewidencji kobiet zmieniających nazwisko po ślubie, przy których nie uzupełniono pola „nazwisko rodowe”. Wątpliwości budzi też 12 przypadków w których nie określono wyznania oraz małżeństwa mieszane polsko-niemieckie⁹, gdzie trudno rozstrzygnąć o ich klasyfikacji etnicznej. Potwierdza to przypadek mieszkańca osady Słupno Parcele, gdy skreślono notatkę „wyznanie ewangelicko-augsburskie”, a obok wpisano „rzymski-katolik”. Przyczyną zamieszania był fakt, że poślubił on Polkę i mógł stać się przykładem „deutsch-katolika”.

Tych wszystkich problemów nie miał Wawrzyniec Sikora. W tej sytuacji najlepiej odwołać się do statystyk gminy Bielino, przytaczanych przez niego w różnych miejscach *Dzienników*. Tabela 1 pokazuje, że Niemcy w liczbie 429 osób stanowili w 1934 r. drugą, po Polakach grupę etniczną Bielina. Pod względem wyznaniowym przeważali wśród nich luteranie, chociaż aż 30 osób zaliczonych do tej mniejszości (tj., blisko 6,99% ogółu *Niemców*), nie należało do Kościoła ewangelickiego. Byli oni prawdopodobnie baptystami¹⁰. Oficjalnie nie wiadomo, aby ktokolwiek z tej grupy przynależał do wyznania rzymsko-katolickiego.

Tabela 1

Struktura narodowo-wyznaniowa gminy Bielino w dniu 20 stycznia 1934 r.

Ludność	Polacy	Katolicy	Żydzi	Rosjanie	Prawosławni	Niemcy	Ewangelicy	Baptyści i Mariawici
Mężczyźni	2324	2292	4	2	4	205	192	45
Kobiety	2335	2300	3	0	1	224	207	31
Razem	4659	4592	7	2	5	429	399	96
% ogółu	91,41	90,09	0,14	0,04	0,09	8,42	7,83	1,88

Źródło: Wawrzyniec Sikora, *Dzienniki*, notatka z 20 stycznia 1934 r.

Dynamikę przyrostu ludności w latach 1931-1934 (Tab. 2), gmina zawdzięczała głównie większej liczbie ujawnionych Niemców (o 63 osoby, tj. +17%). W tym kontekście zastanawiać jednak może wzrost liczby ewangelików aż o 82 osoby, a więc o 26%. Jest on szybszy niż w przypadku samych Niemców. To musi dziwić w kontekście przyrostu deklaracji narodowości niemieckiej wśród ewangelików województwa warszawskiego, pomiędzy rokiem 1921 a 1931¹¹. W liczbach bezwzględnych nowi członkowie niemieckiej mniejszości stanowili aż 31% ogółu nowej populacji gminy. Ludność niemiecka w tym samym okresie notowała przyrost o 138 osób, tj. o blisko 3%. Liczba baptystów w roku 1934 nie jest znana, gdyż podana wyżej wielkość odpowiada ich łącznej ilości wraz z mariawitami.

Tabela 2

Ludność gminy Bielino w latach 1931, 1932, 1934

Data	1931 ¹²	1932 ¹³	1934
Ludność ogółem	4896	4988	5097
Niemcy	366	375	429
Ewangelicy	317	383	399
Baptyści	49	54	(96)

Źródło: W. Sikora, *Dzienniki*

W liczbie baptystów w poszczególnych latach widać pewne niezgodności arytmetyczne. W 1931 roku jest ich 49, w 1932 już 54 ale w roku 1934 liczba Niemców wykazana przez Sikorę różni się od liczby ewangelików ledwie o 30 osób. Jeśli brakującą grupę mieliby stanowić baptyści to oznaczałoby, że ich ilość w ciągu 2 lat wyraźnie spadła aż o 24 osoby. Skąd ten ubytek, tego nie wiadomo. Faktycznie jednak, liczba Niemców zgodna jest z sumą ewangelików i baptystów tylko w zestawieniu za 1931 rok. Potem już ta arytmetyka załamuje się, tak jakby nie tylko Niemcy byli w Bielinie protestantami.

Z punktu widzenia dalszych analiz liczby podane przez Sikorę, bynajmniej nie ze względu na ich niewiarygodność, będą jednak miały drugoplanowe znaczenie, gdyż nie nadają się do dalszej eksploatacji uniemożliwiając wykonanie założonego planu

badania. Na głębsze studium demograficzne Niemców z Bielina pod kątem demograficznym pozwala tylko *Rejestr* i zawarte w nim, bardzo ułomne dane. Pamiętajmy też o celowym zawężeniu pola badań do obszaru Powiśla wyznaczonego nazwami kilkunastu konkretnych miejscowości wymienionymi na początku artykułu. Biorąc to pod uwagę oraz bardzo uproszczony model definicji badanej grupy można ją oszacować na 406 osób. To prosta suma liczby osób noszących brzmiące po niemiecku nazwiska, jakie figurują w *Rejestrze* wspomnianych osad, nie licząc Liszyna wsi. Po uwzględnieniu dublujących się pozycji, oraz wyeliminowaniu licznych przypadków wątpliwych pod kątem wyznaniowym i etnicznym oszacowano, że Powiśle w wymienionych granicach zamieszkiwało od 371 do 381 Niemców.

Łączną liczbę niemieckich gospodarstw domowych zgodnie z tymi kryteriami ustalono na 59, zarejestrowanych mężczyzn 191, kobiet 190. Dzieci w wieku do 14 lat odnotowano odpowiednio 70. Największymi skupiskami niemieckiej mniejszości w świetle *Rejestru* były Bielino Kolonia oraz Rydzyno. Łącznie w tych dwóch osadach zarejestrowano blisko 57% ogółu zbioru. Pozostałe 43% przypadało na 10 innych lokalizacji. Im dalej od rzeki, tym gęstość zaludnienia słabła. Wyniki prezentowanych badań nie uwzględniają wsi Liszyna, ze względu na brak odpowiedniej ewidencji¹⁴. Z *Dzienników* Sikory wiemy jednak, że w 1926 r. na ogółem 39 osad w Liszynie, właścicielami 20 z nich byli Niemcy, a na łącznie 50 rodzin tam mieszkających aż 28 z nich było niemieckich i liczba tutejszych ewangelików wynosiła 145 osób. Z kolei 1 lutego 1933 r. na terenie Liszyna zamieszkiwało przynajmniej 26 rodzin niemieckich złożonych ze 118 osób¹⁵.

Fot. 1. Wakacje niemieckich chłopców w Kranz (25 maja 1944 r.)

Źródło: Zbiory rodzinne Christiana Riksa

Analiza demograficzna

Rodziny Niemców z *Bielina* miały wielopokoleniowy charakter. Blisko 28,3% spośród zaewidencjonowanych w *Rejestrze* urodziło się przed rokiem 1900, a dalszych 23,1% przed wybuchem I wojny światowej. W trakcie tejże wojny 5,2%, a kolejne 39,1% w okresie międzywojennym. Czas pokoju pozytywnie wpływał na rozwój badanej mniejszości, a czas zmagających zbrojnych wprowadzał niepewność jutra. Dlatego liczba „niemieckich” urodzin w trakcie I wojny wyniosła 5,24%, a w czasie II wojny zaledwie 3,41% ogółu.

Blisko jedna trzecia Niemców, tj. 30,7% urodziła się w tych miejscowościach, w których została zaewidencjonowana. Dwukrotnie więcej tj., blisko 60,1% pochodziło z całego obszaru gminy Bielino. Samo Bielino jako miejsce urodzenia występuje 91 razy, Rydzyno 55 razy, Liszyno 28 razy, Wirginia 20, Wykowo 17, Kępa Ośnicka 13, a Słupno trzy. Dla tej grupy osób Bielino stanowiło ich *Heimat*. Faktu, że tu rodzili się, mieszkali i umierali nie da się zaprzeczyć. Co ósmy przedstawiciel całej badanej grupy został pochowany na jednej z co najmniej trzech okolicznych nekropolii ewangelickich.

Najstarszym niemieckim mieszkańcem gminy, był niejaki August Harke mieszkaniec wsi Borowiczki Międzyzylas (rocznik 1846), s. Henryka i Karoliny Kelber. Pochodził z Powsina gm. Biała, a w Bielinie przebywał od 1918 r. Najstarszą „Bielinianką” była - Wilhelmina Dobielaw, urodzona w roku 1852 na Kępie Ośnickiej i zamieszkująca tu aż do śmierci, w roku 1933. Jej rówieśniczką była Sztrek Krystyna, z d. Cander, mieszkanka wsi Wirginia. Aż 91 lat dożył, Jan Fryderyk Eichmann, urodzony w Zycku gm. Słubice, w roku 1854, ale na Kępie Ośnickiej zamieszkały – według *Rejestru* – „od urodzenia”. Na Kępie Ośnickiej, rodzili się zaś Adolf Eichmann (1864), Jabs Ferdynand, (1867), Tews Ferdynand (rocznik 1871) i Eleonora Tews (1874).

Niemcy z *Bielina* byli głównie rolnikami, właścicielami gospodarstw na gruntach sąsiadujących z Wisłą. Posiadacze większych gospodarstw zatrudniali u siebie na równi Polaków i Niemców, często dając im schronienie w „komorach” swoich domów. To tłumaczy licznych „wyrobników”, „robotników” i „robotnice rolne”, jakich spotykamy na kartach *Rejestru*. Najbogatsi gospodarze posiadali niemieckich „służących” do pomocy w domu. W relacjach Sikory występują też leśnicy, młynarze, cieśle i właściciele sklepu.

Fot. 2. Cmentarz Ewnagelicki w Bielinie (stan z 1999 r.)

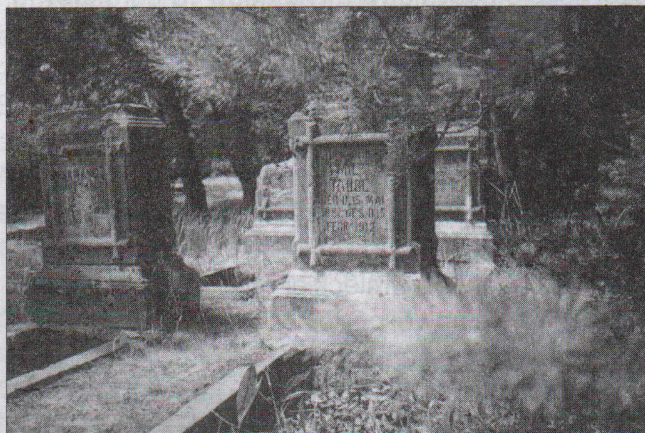

Tabela 3 pokazuje rozkład ziemi w poszczególnych miejscowościach gminy Bielino, której posiadaczami w 1935 r. byli tutejsi niemieccy gospodarze.

Tabela 3

Gospodarstwa niemieckie w roku 1935

Lp.	Miejscowość	Obszar	
		Morgi	Pręty
1	Wykowo	38	000
2	Liszyno	378	104
3	Wirginia	78	067
4	Liszyno Czernie	36	000
5	Kozierogi	9	000
6	Bielino kolonia	239	006
7	Rydzyno	154	000
8	Ośnicka Kempa	84	000
9	Konstantowo	21	000
10	Słupno Becel	69	000
11	Międzyzylas	24	216
12	Miszewko (drobnica)	5	000
	Razem	1136	093

Źródło: W. Sikora, *Monografia osiedli niemieckich*, op.cit.,[s.6-7]

Żaden z Niemców z *Bielina* nie przybył wprost z Niemiec. Łącznie w *Rejestrze* występuje aż 76 różnych nazw miejscowości urodzin spoza gminy Bielino. Nie licząc sześciu osób urodzonych w Rosji, pozostali urodzili się w Polsce, większość blisko Płocka. W zbiorze tym dominują osady powiatu sochaczewskiego i gostynińskiego. Aż siedem razy na tej liście występują Budy Borowickie, a sześciokrotnie Boryszewo, Budy Wykowskie i

Podolszyce, ale też pięć razy Płock, Powsino, Troszyn Niemiecki oraz Zyck. Czterokrotnie pojawia się Łódź, Nowa Wieś, oraz dwukrotnie Wionczemin Polski, Kępa Niemiecka i Rumunki Troszyńskie. Pojedyncze wskazania dotyczą ponad 20 miejscowości, wśród których przeważają znajdujące się po lewej stronie Wisły, w okolicach Iłowa, Gąbina i Gostynina: Wionczemin Niemiecki, Świniary, Borki, Wymysle Niemieckie, Piotrkówek, Lwówek, Kępa Borowicka, Kępa Wieniewska, Kępa Karolińska, Kępa Tokarska, Kępa Boryszewska, Tokarskie Okopy, Łęg-Suchodół, Miękniki, Piaski Duchowne, Strzemeszno, Wilków Niemiecki i Wychodzice.

Wiele z tych miejscowości to osady typowo „olęderskie”¹⁶, swoim pejzażem przypominające Rydzyno i Liszyno. To nie przypadek. Historia Niemców z Bielina sięga bowiem w rzeczywistości znacznie dalej w przeszłość niż można to wyczytać z *Rejestru*. Wiąże się ona z tzw. osadnictwem „kontraktowym” w Dolinie Wisły, z połowy XVIII w, oraz kolonizacją pruską okresu rozbiorowego¹⁷. Dowodzi tego oczywista zbieżność nazwisk uznawanych w latach 1931 – 1945, jako niemieckie z tymi jakie występują w przekazach dotyczących „Holendrów” i Fryzyjczyków¹⁸. Sam Sikora, jako pierwszych osadników w Liszynie, przed rokiem 1810 wymienia nazwiska: Sztange, Knopp, Ratz, Taube, doskonale znane z *Rejestru*. To im silny prąd Wisły zmiótł gospodarstwa z powierzchni ziemi, co ich nie wystraszyło, skoro na długo pozostali w Bielinie.

Jednak kluczowy dla autora *Monografii osiedli niemieckich* był rok 1859, „gdy Wirginia Róża Dembowska oddała w wieczystą dzierżawę większość swoich dóbr: Liszyno, Górki (które od swojego imienia nazywała Wirginią), Bielino Kolonia i Liszyno Czernie. Nowymi właścicielami stali się niemieccy gospodarze, przybyli w te okolice z okolicznych powiatów, sprowadzeni przez Samuela Wedla na prośbę Dembowskiej”¹⁹, z terenów wokół Gostynina. Sikora wiedział też, że Kępa Ośnicka była zasiedlona przez Niemców wcześniej. Przypuszczał jednak, że „na niej niemieccy koloniści osiedli za pierwszej bytności Prusaków w Polsce”, mając prawdopodobnie na myśli I rozbiór Polski. Mylił się o 13 lat, gdyż Kępa Ośnicka (Tokarska) została zasiedlona „Holendrami” już w 1759 roku²⁰, a więc równo 100 lat przed wspomnianą przez niego falą kolonizacji Bielina. A jako „Holendrzy”²¹ występują m.in. Blejk(e) i Rynas, nazwiska uznawane w *Dziennikach* za niemieckie.

Także w księgach ewangelickiej parafii Schrötersburg oraz Gombin bez trudu odnajdziemy zapisy świadczące o obecności Niemców na terenie gminy Bielino, choćby w latach trzydziestych XIX w. I tak, 14 lipca 1835 r., w Kolonii Liszyno zmarł Krystyan Taube, a trzy lata wcześniej, także jego żona Elżbieta Rac (Ratz), urodzona w tejże kolonii w roku 1789. To cztery lata przed tzw. III falą „kolonizacji pruskiej” towarzyszącą projektowi germanizacji Mazowsza w czasie II i III zaboru Polski. Po zajęciu Płocka (7 kwietnia 1793) do 1797 r. wokół miasta powstają m.in., kolonie Maszewo, Chełpowo i Powsino gdzie docierają chłopi z Meklemburgii i Wirtembergii²². Ale do Bielina dotarli, jak widać wcześniej, skoro już w II połowie XVIII wieku „osada składa się z dwóch części: wsi włościańskiej i kolonii nad rzeką”²³.

W latach 1809-1863 Bielino było jedną z (co najmniej) 226 miejscowości zamieszkanymi przez członków płockiej parafii ewangelicko-augsburskiej²⁴. Rolę klucza, który pozwala ustalić ich pochodzenie są wyniki analiz metrykalnych dokonanych przez Krzysztofa Kłodawskiego. Wynika z nich, że spośród luteran przybyłych w rejon Płocka w tym okresie, aż 52,5% pochodziło z Królestwa Pruskiego (z czego 45% bezpośrednio z Prus, 4,5% z Brandenburgii i 2,5% z Pomeranii), przy 12,5% z Królestwa Wirtemberskiego, 5,7% z Meklemburgii, 2,8% z Saksonii, 1,1% z Badenii, 0,3% z Księstwa Hanowerskiego, a 0,5% z innych krajów niemieckich oraz Estonii²⁵. Z kolei aż 25,3% osadników przybyłych po roku 1815 pochodziło z Królestwa Polskiego²⁶.

Chociaż mogli te tereny opuścić wielokrotnie, nie zrobili tego, świadomie uczestnicząc przez to w kolejnych aktach „zawilej” historii Polski. Byli tu w czasach Napoleona i Księstwa Warszawskiego, potem Królestwa Polskiego, oraz po Powstaniu Listopadowym, gdy gubernię płocką przejęły władze carskie. Ich exodusu nie spowodowała nawet I wojna światowa, gdy jako potencjalni sprzymierzeńcy Niemiec byli wywożeni do Rosji. Po Rewolucji Październikowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości w roku 1918, wracali w rodzinne strony²⁷. Tak było m.in., w przypadku Canderów z Rydzyna, Sztrenów z Wykowa Wsi, oraz rodziny nauczycielskiej Kelberów z Rydzyna. A obawy Rosjan w stosunku do okolicznych Niemców nie były bezpodstawne. W roku 1916 „szpiegostwem i donosicielstwem na rzecz Niemiec” miał trudnić się niejaki Henryk Link, o którego wypytywał Sikora w roku 1935, jego krewnych z Bielina Kolonii.

Fot. 3. Ślub Wilhelma Nass i Anny Tober (21 stycznia 1940 r.)

Źródło: Zbiory rodzinne Elfriede Nass

Według *Rejestru*, 27 Niemców było posiadaczami polskiego dowodu osobistego. Traktowano je głównie jako przepustkę w podróżach. Kto nie zamierzał opuszczać gminy nie potrzebował „paszportu”. W przypadku mieszkańców Kępy Ośnickiej dokument był odebrany w latach 1926-1937. Większość dowodów została wydana w roku 1939, w fazie narastającego niepokoju co do wojny. Tak było w przypadku kilku młodych mężczyzn, którzy w maju „uciekli do Niemiec” przechodząc na stronę III Rzeszy. Tego typu akcja musiała być dobrze zorganizowana, może nawet przez Adolfa Schendla²⁸, ówczesnego pastora parafii ewangelicko-augsburskiej w Płocku²⁹. Pismem Starosty Powiatowego w Płocku, z maja i czerwca 1939 r. uciekinierzy zostali pozbawieni polskiego obywatelstwa.

Czasem informacji o wydanym dowodzie osobistym towarzyszyła dodatkowa uwaga w postaci „obywatelstwo polskie”, „przynależność narodowa Polska”, czy też „przynależność (narodowa) polska, potwierdzona decyzją Starostwa Powiatowego Płockiego”. Dotyczą one okresu przedwojennego i jest ich w *Rejestrze* w sumie 10. W stosunku do kilku kolejnych osób przynależność polską orzeczono już po wojnie, w toku procesu rehabilitacji.

W okresie poprzedzającym II wojnę światową, Niemcy z Bielina jako obywatele polscy podlegali czynnemu i biernemu obowiązkowi obronnemu. Wyraźne zapisy świadczące o tym spotykamy w 48 przypadkach. Dotyczą one przeważnie okresu międzywojennego, gdy szczegółowo podawano stopień lub specjalizację wojskową, numer rejestru wojskowego oraz przynależność terytorialną. Tak więc na kartach *Rejestru* spotykamy Niemców jako „poborowych”, „szeregowych rezerwy”, „rezerwistów”, uczestników „pospolitego ruszenia” z bronią

i „pospolitego ruszenia bez broni”. Są wśród nich „strzelcy” i „kanonier”. W trzech przypadkach znajdujemy adnotację kto „w wojsku nie służył”, w innych kto miał przydzieloną kategorię D, a kto kategorię E. Ale ani dowody osobiste, ani służba w polskiej armii nie chroniły nikogo przed późniejszym zaciągiem do armii niemieckiej.

Z *Rejestru* wiemy, że co najmniej 12 Niemców z Bielina przywdziało mundur Wehrmachtu. Miało to miejsce w latach 1940 - 1943, w okresie zaawansowanych działań na rynku wschodnim, zwłaszcza gdy pojawiły się oznaki jego załamania. Wtedy kto żyw trafiał do okopów, niezależnie od profesji, a uprawę roli przejęły kobiety wespół ze starszą i dziećmi. Ci co trafili do Wehrmachtu podpisali wcześniej zapewne Volkslisty. Co tracili, a co zyskiwali podejmując świadomie takie decyzje? Interesująca byłaby tu lektura prywatnej korespondencji, jaka z frontu wschodniego trafiała do Bielina. Nie dysponujemy nią, chociaż nie trudno zgadnąć jaka była jej treść, biorąc pod uwagę scenerię słynnej bitwy pod Cholem, w północno-zachodniej Rosji. A dokładnie tam, według wiedzy autora trafili niektórzy rekruci niemieccy z Bielina.

Stosunki polsko-niemieckie

Nie ma wątpliwości, że przez administrację publiczną Niemcy byli traktowani na równi z pozostałymi mieszkańcami gminy. Mogli korzystać z całego katalogu praw obywatelskich. Można je podzielić na dwie zasadnicze kategorie. Pierwsza, ułatwiała „życie razem” z Polakami, poczucie równości, bezpieczeństwa i solidarności społecznej. Druga zaś umożliwiała „życie obok siebie”, przez pielęgnowanie własnej tożsamości i odrębności etniczno - kulturowej, zgodnie z ideami tolerancji.

Poczucie bezpieczeństwa wśród Polaków gwarantowała im przede wszystkim równość wobec prawa. Gdy nie respektowali obowiązujących zasad nakładano na nich „nakazy karne” (sprzedaż świń bez świadectwa) i grzywny administracyjne. W styczniu 1939 r. Sikora upominał kilku Niemców z Bielina Kolonii, Rydzyna i Liszyna, by usunęli drzewa rosnące w skarpie wału wiślanego, gdyż osłabiały one bezpieczeństwo powodziowe.

Niemcy byli objęci standardowym systemem opieki społecznej i zdrowotnej. Biedni, samotni lub pokrzywdzeni przez los otrzymywali ofiary ze zbiorów od mieszkańców gminy. Tak było m.in., z powodzianami (Rympel, Najman, Arendt, Sztanke) zamieszkującymi Kępę Liszyńską w grudniu 1934 r., dla których zorganizowano publiczną zbiórkę kartofli.

Gmina opłacała pochówki osób samotnych, a członkom rodziny zmarłego wypłacała zasiłki pogrzebowe. Dzieci niemieckie podlegały planom systematycznych szczepień ochronnych (ospa, szkarlatyna), a w grudniu 1937 r., były objęte akcją dożywiania w szkołach³⁰.

Niemcy z Bielina zachowywali pełne prawo do uprawy roślin i handlu mięsem, korzystając z dostępnych kontraktów na dostawy (m.in., tabaki). Na równi z polskimi rolnikami czerpali „dochody z rybołówstwa”, na dzierżawionych od nich łowiskach. Chętnie korzystali z „paszportów sezonowych” dających prawo wyjazdu na kontrakty do pracy w Niemczech. Miało to raczej marginalne znaczenie dla podtrzymania kontaktów rodzinnych. Bardziej aktualne były wówczas związki Niemców z Ameryką, o czym świadczą pojedyncze przypadki wyjazdów na stałe do Argentyny i Kanady.

Nie ma też śladów konfliktów niemiecko-żydowskich w okresie przedwojennym. Sikora odnotowywał skrzętnie kto, gdzie i kiedy nocował gdy podróżni zostawali na noc w Bielinie. Dzięki temu wiemy, że u Koppa nocował m.in., Żyd handlarz Chaim Jakób Kon z Wyszogrodu, u Samuela Flemke blacharz Jan Kin z Płocka, u Ferdynanda Witta handlarz z Płocka Aba Rozenberg, a u Michała Prochnau niejaki Leon Jakubowicz i Honar Tylewicz. Wszystkie te przypadki dotyczą okresu pomiędzy 20 kwietnia 1926 r., a 4 kwietnia 1927 r. Jak widać różnice wyznaniowe, czy narodowe nie były żadną przeszkodą w świadczeniu usług hotelowych Żydom w tym czasie.

Większość niemieckich kolonii w gminie Bielino miała charakter mieszany, gdzie Polacy i Niemcy byli dla siebie sąsiadami. Niekiedy przewagę mieli Niemcy. Stan ten obrazuje dobrze Tabela 4. Czasem obie nacje mieszały się nawet pod jednym dachem, tak jak w domu rodziny Pretzlaw, oraz Kunce. Podobnie w Liszyno Czerniach u Rynasów, gdzie obok najemnego Polaka w roli komornika występuje też Niemiec.

Tabela 4

Mieszany charakter kolonii niemieckich gminy Bielino

Osada	Domy polskie (P)	Domy niemieckie (N)
Bielino Kolonia	1-6 P,	7-22 N
Rydzy-no	5 P, 7 i 13 M (mieszane)	1-4 N,
Wirginja	1 P, 2P, 4 P, 6-10 P, 14-22 P	3 N, 5 N, 11-13 N
Liszyno Czernie	1 P, 5 P, 4 i 6 (M)	2-4 N, 6N

Opracowanie własne na podstawie *Rejestru*

Listy gospodarzy, sporządzane przez W. Sikorę przekonują, że mieszany charakter miała też Wieś Liszyno. Z kolei Ośnica i Grabówka, to zgodnie z Rejestrem dwa duże skupiska polskiej ludności. Wyjątkiem jest rodzina Nass, przeniesiona, z Bielina Koziorogi do Ośnicy, dnia 31 stycznia 1941 r. Gdy Wilhelm Nass stał się urzędnikiem, wraz z awansem przydzielono mu mieszkanie. Ich nowe lokum to budynek „starej poczty”, przy dzisiejszej ul. Pocztovej w Borowiczkach. Wokół mieszkali sami Polacy. Podobnie było z rodziną Koch na Grabówce występującą w charakterze pomocy na polskim gospodarstwie. W przeciwieństwie do Ośnicy, niemiecką oazę świętego spokoju stanowiła Kępa Ośnicka. To niewielka enklawa dla trzech rodzin: Jabsów, Tewsów, i Eichmannów. Swoją hermetyczność zawdzięczała surowym wyspiarskim warunkom, jakie tu panowały.

Mieszany charakter kolonii, ale przede wszystkim warunki polityczno-społeczne Bielina skutkowały „życiem obok siebie”. Z relacji świadków tamtych czasów wiadomo, że w razie potrzeby rolnik polski, mógł bez problemu pożyczyć od swojego niemieckiego sąsiada maszynę potrzebną mu do prac polowych. Zaś sam Wawrzyniec Sikora wypuszcza bez żadnych obaw „paśnik” na Kępie Liszyńskiej w dzierżawę Wilhelmowi Kropp. Bliższe stosunki raczej nie wchodziły w grę, bardziej charakterystyczny był pewien chłodny dystans wynikający z obrzędowej samodzielności i ekonomicznej samowystarczalności każdej ze stron. Tylko dzieci nikt nie był w stanie upilnować, więc bawiły się razem, tak jak Erna Rynas i Irena Stefańska³¹.

Według relacji Wawrzyńca Sikory tutejsi Niemcy wzajemnie „wspierają się, jeśli kogo dotknie nieszczęście”. *Monografia osiedli niemieckich* zawiera wiele przymiotników charakteryzujących ich mieszkańców. Są oni „zgodni, pracowici, oszczędni”, „prędzej umiemy sobie poradzić w przeciwnościach i prędzej przychodzą do zamożności”, „mniej ich gospodarstwa są obdłużone, chętnie się wywiązują ze swoich zobowiązań i oszustów to prawie wśród nich nie ma”³². Za szczególnie godne naśladowania było jednak to, że „niemieckie osady w większości są wyparkanione.(...) Raz, że niemiecki kolonista letnią porą nie potrzebuje pastucha. Po wtóre, mając wszystko wygradzone mniej sobie robią szkody. Dlatego większa między nimi zgoda (...)”³³.

Akcentowana przez Sikorę silna więź religijna wśród Niemców, nie pozwalała w praktyce uniknąć

sporów wewnętrznych. Świadczy o tym przypadek Daniela Zomera z Rydzyna, który w czerwcu 1936 r. złożył podanie do wydziału drogowego, że „droga z Kolonji Bielino do Wirginji idzie na jego polu po wale i dlatego wał jest ciągle uszkodzony”³⁴. Nie czekając na werdykt zagroził drogę płotem. Edward Ryks uczynił podobnie, grodząc

ją łańcuchem i zamykając na kłódkę. Obaj utrudniali w ten sposób Klausowi swobodny dojazd do pola na Kępie w Liszynie Czerniach. Z pomocą przyszedł Polak, który udostępnił temu ostatniemu przejazd do rzeki przez własny grunt. W mediację zaangażowany był wójt Sikora oraz urzędnicy Wydziału Drogowego z Płocka.

Przypisy

¹ Bielino dzisiaj, to jedno z 17 sołectw gminy Słupno, powstałej w wyniku decyzji o zmianie granic miasta Płocka z 1989 r. W skład gminy Słupno wchodzi większość osad stanowiących przed wojną obszar gminy Bielino.

² Archiwum Państwowe w Płocku, Akta gmin powiatu płockiego 1881-1954, Akta Gminy Bielino, *Rejestr mieszkańców gminy Bielino z 1931 r.*, Zespół Nr 99, (dalej: APP, *Rejestr*)

³ Nie zostały one jeszcze skatalogowane i nikt nie sporządził ich pełnego inwentarza. Każdy z zeszytów zawiera notatki sporządzane przez Sikorę za okres, którego on sam nie wskazuje ani na okładkach, ani na pierwszych stronach. Daty notek zachodzą więc na siebie w różnych zeszytach, ale do każdego z nich z osobna można przyporządkować właściwą mu datę początkową i okres jaki obejmuje. Zgodnie z tym dla kolejnych brulionów przyjęto następujące nazewnictwo: Dziennik I (1.IX.1924 – 7.III.1932), Dziennik II (3.I.1930 – 27.I.1935), Dziennik III (8.XII.1931 – 5.IV.1936), Dziennik IV (5.I.1934 – 18.IV.1942), Dziennik V (1.I.1935 – 31.XII.1936), Dziennik VI (1.I.1937 – 9.IX.1939).

⁴ Wawrzyniec Sikora – kronikarz osadników, „Hej! Okolico!” SP w Liszynie nr 1., s. 3. Sam Sikora używa tego określenia w latach 1937-1939 dla *Dziennika czynności Wójta Gminy Bielino rok 1937*, [w:] [Dziennik VI, s.1.]

⁵ W 1931 r. w Polsce Niemców było od 739 do 784 tysięcy, niespełna 2 - 2,6% ogółu. To więcej niż Rosjan (139 tys.), ale mniej niż Ukraińców (14-15,3%), Żydów (8,6-9%) i Białorusinów (3-4,3%). J. Tomaszewski, *Ojczyzna nie tylko Polaków. Mniejszości narodowe w Polsce w latach 1918-1939*, Warszawa 1985, s. 50-51. Ważne uwagi dotyczące zakresu ankiety spisowej autor zawarł na s. 225-226.

⁶ W. Sikora, *Monografia osiedli niemieckich*, [w:] [Dziennik III], op. cit., 20 stycznia 1935 r., [s. 9].

⁷ „Po 60 latach jeszcze trochę rozumiem po polsku”, *List Lydii Kienast do Autora z 27 kwietnia 2005 r.*, [zbiory Autora].

⁸ Bielino Kolonia: Pretzlau, Eichmann, Hut, Treichel, Tews, Marchwat, Rode, Ryks, Taube, Mielke, Nass, Tober, Abram, Kunce, Gubler, Betker, Wolf, Rynas, Kilman, Hine, Sterner, Storman, Witl. Bielino Kozierogi: Nass, Rossol, Kalke, Ryks. Borowiczki Cukrownia: Habst, Ziegler, Miller, Bucholtz, Nasfeter. Borowiczki Międzyzlas: Harke, Betke. Cekanowo (Nadstrumie): Hintz. Kępa Ośnicka: Schwentke, Eichmann, Jobs /Jabs, Dobielaw, Tews, Hintz, Hartstock. Liszyno Czernie: Wolf, Betker, Ristof, Jadischke, Rynas, Mielke i Ratz. Liszyno (Konstantowo): Hunke, Fobel, Deron. Ośnica i Grabówka: Nass, Koch, Munter. Rydzyno: Ryks, Ratz, Cander, Polnau, Klaus, Szmydt, Gartman, Rode, Dej, Sommer, Link, Nass, Kelber, Domke, Bauer. Słupno (Wieś, Parcele): Zems, Rynas, Boetzel (Becel), Rossol. Wirginia: Kletke, Cander, Rossnagiel, Tews, Rypmel, Prochman, Sztrek, Straus, Kunce. Wykowo (Pole, Wieś, Kępa): Sztren, Flemke, Stanke, Kelber, Wedel, Purat., APP, Rejestr T1-18, sygn.2-19. Liszyno Wieś: Brendefeld, Kopp, Flemke,

Rejnke, Prochnau, Mynke, Witt, Chopp, Kramer, Szlak, Peter, Molczan, Kalke, Pfall., W. Sikora, *Pamiętnik Sołtysa z Liszyna*, [w:] [Dziennik I], op. cit., wykazy podatkowe za okres 1924-1927.

⁹ W latach 1809-1863 związki mieszane katolicko-luterańskie stanowiły 8,2% wszystkich małżeństw. Z czego 3,5% przybrało postać „ewangelik-katolicka”, a 4,7% „katolik-ewangelicka”. Nie wiemy jednak jaki udział w nich mieli ewangelicy niemieccy, a jaki polscy. K. Kłodawski, *Ruch naturalny ludności wyznania ewangelicko-augsburskiego plockiej parafii w latach 1809-1863*, „Notatki Płockie” 2005, nr 1/202, s. 21. Małżeństwa mieszane w gminie Bielino dotyczyły wąskiego grona „zainteresowanych” i stawały się rodzinnym zwyczajem. Dlatego Polka wychodzi za Niemca, gdy sama jest dzieckiem z małżeństwa polsko-niemieckiego.

¹⁰ Byli nimi m.in., członkowie rodzin: Prochnau, Kramer i Flemke z Liszyna. W. Sikora, *Pamiętnik Sołtysa z Liszyna*, op. cit., 22 lipca 1926 r.

¹¹ Według spisu ludności województwa warszawskiego z 1921 roku do narodowości niemieckiej przyznało się 47 584 osób, a w 1931 – 73 592, tj. o 54,7% więcej. Z 87 458 ewangelików w 1921 roku podało narodowość niemiecką 47 400 (54%), to w 1931 roku – z 94 115 osób aż 70 558 (75%). *Niemcy w województwie warszawskim*, „Kurier Mazowiecki” 1939, nr 18, s. 2.

¹² W. Sikora, *Rocznik gospodarski*, [w:] [Dziennik II], op. cit., 6 września 1931 r.

¹³ W. Sikora, *Gmina Bielino stan ludności i posiadłości na dzień 20 stycznia 1934 r.*, [w:] [Dziennik III], op. cit., 20 stycznia 1934 r.

¹⁴ Zachowane tomy *Rejestru* dotyczą osad Liszyno Czernie (T10, sygn.11) oraz Konstantowo (T11, sygn.12).

¹⁵ W. Sikora, *Pamiętnik Sołtysa z Liszyna*, [w:] [Dziennik I], op. cit., 1 sierpnia 1926 r. Zgodnie z tą notatką w Liszynie domów niemieckich było wówczas 22, a rodzin niemieckich 26.

¹⁶ „Osadników określano mianem Olędrów (Olendrów) lub Holędrów (Holendrów), co wskazywało na genezę ich społeczności, miało jednak bardzo mało wspólnego z narodowością. Wprawdzie odlegli przodkowie większości kolonistów pochodzili z Niderlandów lub północno-zachodnich Niemiec (Fryzji Wschodniej), skąd przybyli w XVI-XVII w. na Pomorze Wschodnie i Kujawy. Jednakże w czasie wielopokoleniowego pobytu nad dolną Wisłą wchłonęli bardzo wielu tamtejszych Niemców oraz sporą grupę Polaków (...)którzy w procesie integracyjnym także z reguły ulegli stopniowemu niemczeniu. (...) Określenia „Olędrzy”, wsie olęderskie” odnosily się przede wszystkim do wywodzącego się z Niderlandów sposobu gospodarowania przybyszów, ich organizacji, a także pozycji społecznej.” P. Fijałkowski, *Olędrzy na dawnym Mazowszu*, www.plock24.pl oraz "

Zwano ich „hołędrami” („oładrami”), a określenie to miało w XVII-XVIII w. podobne znaczenie jak później, od początków XIX w. słowo „koloniści” (...)” P. Fijałkowski, *Początki protestantyzmu na pograniczu wielkopolsko-mazowieckim*, „Notatki Płockie” 1993, nr 2, s. 11.

¹⁷ „Koniec XVIII i początek XIX w. to już dominacja osadników pochodzenia niemieckiego. Przybywając z zaboru pruskiego osiedlali się w Kongresówce i praktycznie zdominowali ten typ osadnictwa. W dalszym ciągu byli lokowani na prawie holenderskim, ale od pierwszych osadników różnili się zarówno religią (ewangelicką), jak i pochodzeniem (niemieckim)”. J. Szałygin, *Katalog zabytków osadnictwa holenderskiego na Mazowszu*, Warszawa 2004, s. 14.

¹⁸ Ludwik Boetzel (1889-1947) „syn młynarza z rodziny przybyłej tutaj w XVII wieku z Fryzji”. Ludwik był żołnierzem Armii Krajowej, zmarł w „następstwie przesłuchań w Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego” J.B. Nycek, *Gmina Słupno*, Płock 2008, s. 63.

¹⁹ *Śladem osadników holenderskich w Liszynie*, „Tygodnik Płocki” 2007, nr 50, s. 27.

²⁰ J. Szałygin, op.cit., s. 112.

²¹ Pojawienie się „Oleńców” na Kępie Tokarskiej musiało odbyć się w ramach tzw. „pierwszej fali pomorsko-kujawskiej” która objęła przybyszów z Pomorza Wschodniego, Kujaw, Hestii i Wirtembergii (luteranie, menonici i herrnhuci reformowani). K. Kłodawski, *Imigracja Luteran w okolicy Płocka i jej wpływ na powstanie i rozwój terytorialny parafii ewangelicko-augsburskiej w Płocku*, „Notatki Płockie” 2001, nr 3, s. 11.

²² K. Kłodawski, *Imigracja*, op.cit., s. 11-12.

²³ J. Szałygin, op.cit., s. 59-60.

²⁴ K. Kłodawski, *Imigracja*, op.cit., s. 16-17. Ułożenie listy wymagało nie lada wysiłku. Metodologia analizy metryk parafialnych kryła jednak w sobie pewien błąd, widoczny na przykładzie Bielina. Wiele osad było bowiem traktowanych, jako większe administracyjne całości. Tymczasem, w ich skład wchodziły mniejsze i większe skupiska, które nie

znalazły się na liście. Dotyczy to osad Bielino Kolonia oraz Kępa Ośnicka, z pewnością zamieszkałych w połowie XIX wieku przez Niemców. Błąd popełnił też Z. Leszczyński rysując mapkę „wsi holenderskich na odcinku Wisły między Płockiem i Wyszogrodem”. Pomiął bowiem szereg osad dawnej gminy Bielino. Z. Leszczyński, *Menonici i Luteranie w gminie Bodzanów*, „Zeszyty Historyczne Koła Historycznego przy Publicznym Gimnazjum w Bodzanowie” 2006, nr 06/07, s. 3.

²⁵ K. Kłodawski, *Imigracja*, op.cit., s. 12.

²⁶ Tamże, s. 13.

²⁷ Wśród miejscowości urodzenia Niemców z Bielina świadectwem tych zdarzeń są nazwy rosyjskie: Carycyn, Liniewo-Ozioro, Sarept, Smoleńsk, Kargopolsk, Stepnoje z lat 1914-1918.

²⁸ M. Krajewski, *Płock w okresie okupacji 1939-1945*, op. cit., s. 26 i 66. To Schendel miał też organizować w płockich wsiach tzw. Volksdeutscher Selbstschutz, uprawiającą sabotaż wspomagający armię niemiecką.

²⁹ W maju 1939 r. polscy ewangelicy poprosili pastora Schendla o opuszczenie parafii ewangelicko-augsburskiej w Płocku, po tym jak wojewoda warszawski zwrócił się do Konsystorza z żądaniem usunięcia go pod zarzutem nadużywania urzędu i prowadzenie nauki religii w duchu ultranacjonalistycznym niemieckim. Konsystorz potwierdził te zarzuty i odwołał Schendla. *Organ ewangelików – Polaków o b. pastora płockim ks. Schendlu*, „Kurier Mazowiecki”, 1939, nr 155, s. 3.

³⁰ W. Sikora, *Dziennik czynności Wójta gminy Bielino rok 1937*, [w:] [Dziennik VI], op.cit., 23 grudnia 1937 r.

³¹ L. Jankowska, *Przedwojenne wspomnienia mojej prababci – Ireny Stefańskiej*, „Hej! Okolico”, SP w Liszynie, 2007, nr 2, s. 7.

³² W. Sikora, *Monografia osiedli niemieckich*, [w:] [Dziennik III], op.cit., [s. 8].

³³ Tamże, [s. 7-8].

³⁴ W. Sikora, [Dziennik V], op.cit., 25 czerwiec 1936 r.

GERMANS FROM BIELINO 1924 AND 1945, PART I Summary

Between 1924 and 1945 in the area of the Bielino Commune several hundred of Lutherans and Baptists called *Germans* lived. They were the Niedrungers' descendants who had settled here even from the second half of the 18th century. Until the World War II had broken out they had both their civil rights and public duties. Only their religion and German language differed them from the other polish citizens that time. Because of the allies' decision they had to leave their home lands when the War was finished. But they left us some traces behind which were preserved in many culture objects, historical sources and in folks' memories too.

POCZĄTKI WŁADZY KOMUNISTYCZNEJ W POWIATACH BRZEZIŃSKIM, KUTNOWSKIM I ŁĘCZYCKIM. NIEKTÓRE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI PPR

Abstrakt

21 stycznia 1945 r. do Łodzi przybyła Grupa Operacyjna Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Jednym z jej głównych zadań było zorganizowanie struktur Polskiej Partii Robotniczej, która następnie miała opracować kontrolę nad sytuacją polityczną w regionie. W tym celu przedstawiciele Grupy Operacyjnej udali się w teren i przystąpili niezwłocznie do działania. Już w lutym i marcu 1945 r. na terenie powiatów brzezińskiego, kutnowskiego i łęczyckiego powstały komitety powiatowe partii, a w okresie późniejszym jej komórki zorganizowano prawie we wszystkich zakładach pracy, urzędach państwowych i instytucjach społecznych. Dzięki tym strukturom komuniści uzyskali szerokie możliwości wywierania bezpośredniego wpływu na życie społeczno-polityczne społeczności. Szczególną wagę przywiązywali do uzyskania, a następnie utrzymania przewagi w radach narodowych jaką zdobyli na skutek różnych manipulacji w komitetach porozumiewawczych stronnictw demokratycznych. Zdominowanie rad było bardzo istotne ze względu na ważną rolę jaką pełniły one w całości systemu władzy. Czynnikiem sprzyjającym tym wszystkim działaniom była przeprowadzona reforma rolna, która przychylnie nastawiła środowisko wiejskie wobec nowej władzy, a osiągnięte przez komunistów „zwycięstwo” w referendum ludowym mówiło wyraźnie, że posiadają oni szerokie wsparcie społeczne.

Słowa kluczowe: Polska Ludowa, Polska Partia Robotnicza, rady narodowe, reforma rolna, referendum ludowe, wybory do Sejmu, terenowe struktury partyjne, powiaty łęczycki, brzeziński, kutnowski.

Jeszcze w okresie okupacji niemieckiej na terenie Łodzi nastąpiła aktywizacja przedwojennych działaczy Komunistycznych Partii Polski. W listopadzie 1941 roku utworzyli oni organizację pod nazwą Front Walki za Naszą i Waszą Wolność. W ścisłym jej kierownictwie znaleźli się między innymi: Mieczysław Moczar¹, Ignacy Loga-Sowiński², Tadeusz Głąbski i Leon Koczaski. Kiedy w marcu 1942 r. do Łodzi przedostały się wieści o utworzeniu PPR w Warszawie, wysłano tam Czesława Szymańskiego w celu nawiązania łączności. Po jego powrocie, który nastąpił w połowie czerwca, w mieszkaniu Leona Koczaskiego odbyto naradę z udziałem przedstawiciela KC PPR Aleksandra Kowalskiego. Podjęto tam decyzję o przyłączeniu się do PPR i rozbudowie struktur tej partii w terenie³. Aby tą akcję wspomóc wydano tak zwany „Okólnik nr 1” Komitetu Obwodowego PPR w Łodzi, w którym sprecyzowano zasady przyjmowania do partii. Napisano tam między innymi: „...do partii może należeć każdy robotnik, chłop, chłopka, inteligent, który zgadza się z linią partii, należy do jednej z jej

organizacji, czynnie pracuje, wykonuje w praktyce linię partii i płaci składkę członkowską [...]. Aktyw partyjny winien być w lwiej części robotniczy...” Przytoczone wyżej sformułowania miały wydźwięk typowo propagandowy, bo w praktyce, w początkowym okresie działalności PPR, jej członkiem mógł zostać każdy⁴.

Organizowana struktura terenowa PPR była wzorowana na przedwojennej KPP: największą jednostką terytorialną był obwód dzielący się na okręgi. Z kolei władzom okręgowym podlegały mniejsze jednostki, takie jak komitety powiatowe, dzielnicowe, miejskie i rejonowe⁵. I ten schemat działacze łódzcy starali się realizować w terenie. W odniesieniu do omawianego obszaru w Łęczycy, Ozorkowie i Kutnie zorganizowano luźno z sobą powiązane komórki partyjne, które w teorii miały obejmować powiat łęczycki i kutnowski⁶. Z kolei dla powiatu brzezińskiego, w marcu 1943 r., lokalni aktywiści partyjni w bezpośrednim porozumieniu z władzami komunistycznymi w Warszawie utworzyli komórkę PPR w Będkowie⁷.

Pomimo tego, że do PPR przyjmowano w zasadzie wszystkich chętnych, organizacja ta wczesną wiosną 1945 r. nie prezentowała poważniejszej siły politycznej. Jej szeregi były nieliczne a załóżki struktur miały charakter przede wszystkim fasadowy. Z chwilą wycofania się wojsk niemieckich, do Łodzi przybyła Grupa Operacyjna Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Nastąpiło to 21 stycznia 1945 r.⁸. Między innymi zadaniem jej była rozbudowa istniejących i tworzenie nowych struktur partii komunistycznej, aby następnie, przy ich pomocy, sprawować ogólną kontrolę nad sytuacją polityczną w terenie. Zanim jednak przedstawiciele Grupy Operacyjnej rozpoczęli swe działania, w omawianych powiatach dochodziło często do przejmowania inicjatywy przez ujawniające się komórki partyjne. Było tak na przykład w powiecie łęczyckim. Dnia 18 stycznia 1945 roku komuniści zajęli najbardziej reprezentacyjny gmach w Łęczycy położony przy placu Kościuszki pod nr 30 i urządzili tam swoje pierwsze zebranie. Posiedzeniu przewodniczył Zygmunt Pawłowski a udział w nim, oprócz członków partii, wzięła aktywniejsza część społeczności łęczyckiej. W wygłoszonym przemówieniu Pawłowski zachęcał do podjęcia pracy w wolnej Polsce, a drugi mówca, Stanisław Gocławski podkreślił rolę PPR i nowej władzy reprezentowanej przez, jak to ujął, „Radziecką Krajową Radę Narodową”. Napiętnował również „zdradę Sikorskiego” i fakt wywiezienia przez „naszych panów złota”. Na zebraniu tym podjęto również decyzję o zorganizowaniu Komitetu Młodzieży PPR⁹. Dnia 20 stycznia 1945 r., w tym samym miejscu odbyło się następne posiedzenie aktywistów PPR, ale tym razem bez osób spoza partii. Wybrano na nim Zarząd w składzie: Zygmunt Pawłowski jako sekretarz oraz członkowie: Bronisław Cholewiński, Franciszek Motyl, Wawrzyniec Wawrzyniak i Bronisław Pawłowski¹⁰. Nie był to jednak koniec zmian organizacyjnych. Przybycie wysłanników łódzkiej grupy operacyjnej na czele z Anną Jesse zmieniło sytuację. Inicjatywa oddolna lokalnych działaczy komunistycznych nie uzyskała jej akceptacji. Dnia 1 lutego 1945 r. rozwiązano Zarząd i zorganizowano Powiatowy Komitet PPR w składzie 6 osób, które zarazem zostały mianowane kierownikami powołanych wydziałów. Wydział organizacyjny objął B. Cholewiński, personalny Z. Pawłowski, propagandy i prasy S. Gocławski, techniczny F. Motyl. Sekretarzem został J. Wawrzyniak a jego zastępcą B. Pawłowski¹¹. Stan osobowy partii w mieście Łęczycy według danych szacunkowych przedstawionych na zebraniu w dniu 4 lutego przez Z. Pawłowskiego wynosił 50 osób. Danych

z terenu jeszcze nie posiadano¹². Również na terenie Kutna, bezzwłocznie po wycofaniu się wojsk niemieckich zaktywizowała się lokalna komórka PPR, której trzon stanowili działacze przedwojennej KPP Kazimierz Śpiewankiewicz, Alfred Angersztejn, Wacław Czerwiecki, Andrzej Grzegorzczak i Jan Fastyn. 23 stycznia 1945 r. zorganizowali oni Pierwszy Komitet PPR¹³. Ta nieprawidłowa nazwa była skutkiem braku łączności z nadrzędnymi władzami partyjnymi w okresie okupacji niemieckiej i co za tym idzie słabego rozeznania w strukturach organizacyjnych partii. Uległo to zmianie z chwilą przybycia delegatów łódzkiej grupy operacyjnej. Zorganizowano wówczas powstałą komórkę i powołano Komitet Powiatowy¹⁴. Pierwszym sekretarzem został Kazimierz Śpiewankiewicz, który pełnił funkcję przewodniczącego PRN w Kutnie. Drugim sekretarzem wybrano Alfreda Angerszteina, który z kolei stał na czele MRN w Kutnie¹⁵. W ten sposób cała władza powiatowa skupiła się od początku w rękach komunistów.

Na terenie powiatu brzezińskiego sytuacja była bardziej skomplikowana. Ponieważ w samych Brzezinach nie doszło do samoorganizacji działaczy komunistycznych, inicjatywę przejęli aktywiści z terenu. Komórka partyjna z Kuluszek wysłała delegatów do, jak to wówczas jeszcze określano, Okręgowego Komitetu Robotniczego w Łodzi, aby otrzymać wskazówki, jakie kroki należy podejmować w najbliższym czasie¹⁶ i już 27 stycznia zorganizowała Komitet Miejski¹⁷. To samo uczynili działacze partyjni z Żychlina, których przedstawiciel Jan Balcerski pieszo udał się do odległej o 100 km Łodzi¹⁸. Podejmowane działania świadczyły nie tylko o braku centralnego ośrodka koordynującego, ale były dowodem słabej łączności w terenie. Uległo to zmianie z chwilą przybycia do Brzezin Delegata Rządowego Antoniego Tomczaka¹⁹. Na dzień 28 stycznia 1945 r. zwołał on zebranie działaczy partyjnych z terenu miasta i powołał Powiatowy Komitet PPR z I sekretarzem Stefanem Szymanowskim. Wacław Niedźwiedź został II sekretarzem a do Komitetu jako członkowie weszli jeszcze: Józef Goczek, Stanisław Krzewiński, Stanisław Jamiołkowski, Wacław Strzechowski i Lucjan Czerwiński. Pierwsze posiedzenie zorganizowanego w ten sposób Komitetu odbyło się 31 stycznia 1945 r. Zajęto się na nim obsadzaniem kluczowych stanowisk w administracji państwowej i samorządowej. I tak na stanowisko starosty wysunięto W. Niedźwiedzia a na burmistrza Brzezin zaproponowano członka PPR Ignacego Rusika. Obydwie kandydatury uzyskały pełną akceptację zebranych²⁰. Dnia 25 lutego 1945 roku odbyło się zebranie ogółu członków

PPR z terenu Brzezin, na którym dokooptowano do Komitetu Mariana Ostrycha i Józefa Jochmana. S. Szymanowskiego zastąpił na stanowisku I sekretarza Józef Żabiński. Wysunięto także na nim kandydatów do MRN miasta Brzeziny²¹.

Po okresie powoływania komitetów powiatowych, komuniści skoncentrowali się na organizowaniu struktur terenowych. Komitety utworzyły w tym celu specjalne grupy działaczy, które określano mianem „szturmowych”. Zadaniem ich było rozpoznanie sytuacji, uaktywnienie lokalnych działaczy w celu utworzenia komórek partyjnych oraz rozpowszechnianie wśród ludności hasła komunistycznych a szczególnie podkreślenia roli partii w przeprowadzonej reformie rolnej. Wygłaszano polityczne przemówienia na organizowanych wiecach i zebraniach ludności z udziałem przedstawicieli władz partyjnych z Łodzi²². Podjęte działania były na tyle skuteczne, że umożliwiły niebawem na zorganizowanie przez komitety powiatowe specjalnych konferencji będących podsumowaniem dotychczasowych akcji w regionie i wytyczających zadania aktywistom partyjnym na najbliższy czas.

Pierwszą taką konferencję zorganizowały władze partyjne powiatu łęczyckiego. Odbyla się ona 11 lutego 1945 r. ale poza wyborem delegatów na I Wojewódzki Zjazd PPR w Łodzi nie zapadły na niej żadne istotne decyzje²³. Było to spowodowane między innymi i tym, że większość przedstawicieli terenowych komórek na Konferencję nie przybyła. Wobec tego odbyto ją powtórnie w dniu 27 lutego 1945 r.²⁴. Poświęcona była przede wszystkim omówieniu prac organizacyjnych nad rozbudowaniem struktur partii przy czym szczególny nacisk położono na powoływanie wydziałów propagandy i prasy przy komitetach gminnych. Dokonano także podsumowania ilości członków partii w powiecie stwierdzając, że jest ich 1494.

Organizacja kutnowska pierwszą Konferencję Powiatową zorganizowała 11 marca 1945 r.²⁵. Wzięło w niej udział 600 delegatów a w jej Prezydium, oprócz przedstawicieli lokalnych władz innych partii zasiedli: I sekretarz KW PPR w Łodzi Ignacy Loga-Sowiński oraz komendant wojenny Orłów. Słowa tego ostatniego wygłoszone na forum konferencji były znamienne. Powiedział między innymi: „... Was jest bardzo mało a dużo narodu. Wy jesteście przewodnikami tego narodu. Historia będzie was wspominać...” Przemawiał także sekretarz KP PPR w Kutnie Jan Fastyn. Stwierdził, że „... endecja i sanacja skompromitowały się swą awanturniczo – faszystowską polityką poprzez wyprowadzanie wojsk Andersa ze Związku Radzieckiego oraz obarczaniu mordem w Katyniu bratnie narody radzieckie...”

Po przemówieniu, przedstawiciele terenowych komórek partyjnych zdali sprawę z ich aktualnych stanów osobowych. Ponieważ delegaci z Kutna, Krośniewic oraz gmin Błonie i Krzyżanów nie mieli rozeznania w tej kwestii, liczba 2161 wynikająca z sumowania stanów poszczególnych komórek jedynie przybliżyła stan liczebny PPR w tym czasie. Podsumowaniem Konferencji było zatwierdzenie aktualnego składu osobowego Komitetu Powiatowego PPR w Kutnie.

Z kolei Pierwszą Powiatową Konferencję Partyjną Komitet w Brzezinach zorganizowano dopiero w dniach 20 i 21 października 1945 r.²⁶. Tak duże przesunięcie w czasie było spowodowane słabością organizacji brzezińskiej zarówno w aspekcie ilościowym jak i organizacyjnym. Przede wszystkim stanowisko I sekretarza partii w przeciągu 1945 roku sprawowały cztery osoby. I tak w czasie styczeń-luty był to Stefan Szymanowski, marzec-maj Józef Żabiński, maj-wrzesień Kazimierz Możdżeń, a od października Józef Cieślak²⁷. Te ciągłe zmiany na stanowisku sekretarza wpłynęły negatywnie na całą brzezińską organizację partyjną. Poza tym sam Komitet Powiatowy nie dysponował odpowiednimi instrumentami zarządzającymi. Na przykład wydziały: organizacyjny, propagandowy i agitacji oraz kadr partyjnych zostały powołane dopiero na posiedzeniu w dniu 19 lipca 1945 r. Wówczas również ustalono ich plan pracy oraz zatwierdzono terminy posiedzeń samego Komitetu²⁸. Także stan ilościowy partyjnych szeregów nie był imponujący. Kiedy w maju 1945 r. było zarejestrowanych 668 członków²⁹ to w czasie omawianej Konferencji stan ten uległ zmniejszeniu i wynosił 554 osoby. Obradom przewodniczył delegat KW PPR w Łodzi – Frankowski a w Prezydium zasiedli: H. Tomaszowska, K. Możdżeń, J. Cieślak, A. Łysiuk, M. Pogoda, E. Stankiewicz, S. Kawczyński i K. Niciński. Wygłoszone referaty koncentrowały się wokół celów, jakie stoją przed partią oraz gloryfikowaniem jej działalności z wiosny 1945 roku, przy czym każdy z mówców podnosił swoje zasługi w jej organizowaniu. Głos na bieżące tematy polityczne zabrał K. Możdżeń. Wskazał on, że: „...SL przychyliła się do PSL, występuje przeciw świadczeniom rzeczowym, co miało miejsce na posiedzeniach PRN...” Następnie delegaci dokonali wyboru członków Komitetu Powiatowego i delegatów na I Zjazd PPR. Podsumowaniem Konferencji był przegląd powiatowych struktur partyjnych³⁰.

Prace przy budowaniu i umacnianiu terenowych struktur partyjnych trwały cały czas. Tylko w powiecie kutnowskim w okresie styczeń-październik 1945 roku zorganizowano 100 wieców i masówek³¹. Rozpoczęto także organizowanie

wspólnych posiedzeń sekretarzy komitetów gminnych z udziałem egzekutyw powiatowych. Analizowano na nich sytuacje w terenie i udzielano działaczom wskazówek, w jaki sposób należy oddziaływać na ludność aby ją mobilizować wokół partii. Zdarzało się, że komórki partyjne były organizowane przez gminne rady narodowe co miało miejsce na przykład w gminie Tum w powiecie łęczyckim³². Starano się również zwiększyć dyscyplinę w komórkach partyjnych poprzez narzucanie im planów pracy. I tak, na odprawie sekretarzy komitetów gminnych odbytej 3 czerwca 1945 r., w Kutnie, zalecano im aby regularnie, co tydzień, organizowali zebrania, podejmowali uchwały, aby był przestrzegany podział pracy według struktury komitetów a sekretarze składali Komitetowi Powiatowemu pisemne sprawozdania z wykonanej pracy³³. W miarę upływu czasu, spontaniczne działania propagandowe ujęto w pewne formy organizacyjne poprzez utworzenie powiatowych i gminnych kół referentów³⁴. Bardziej aktywnych członków partii kierowano również do Wojewódzkiej Szkoły Partyjnej w Łodzi³⁵. Na przykład Komitet Powiatowy PPR w Łęczycy wytypował w sierpniu 1945 r. cztery osoby³⁶. Byli to Perliński, Dobrowolski i Strajch z gminy Piątek oraz Błaszczuk z gminy Witonia³⁷. Prowadzone działania propagandowe natrafiały na liczne przeszkody jak: działalność podziemia niepodległościowego, niepokoje wśród ludności na tle złego zaopatrzenia w podstawowe artykuły żywnościowe oraz lokalne strajki. W kwestii zbrojnego oporu szczególnie aktywne były oddziały AK w powiecie brzezińskim³⁸ i NSZ w łęczyckim³⁹. Z kolei na tle braku żywności wiec urządziła ludność Łęczycy⁴⁰ a strajki o podłożu ekonomicznym wybuchły w Ozorkowie⁴¹, Koluśkach⁴² oraz majątku państwowym Błonie⁴³. Nie było to jednak w stanie zatrzymać rozwoju szeregów partii komunistycznej. Jej stan osobowy we wszystkich omawianych powiatach w październiku 1945 r. przedstawia tabela 1.

Głównym celem komunistów było zdominowanie całości życia społeczno-politycznego. Już w lutym 1945 r. Gieraga na posiedzeniu Zarządu PPR w Łęczycy powiedział: „... w starostwie, w każdym wydziale musi być jeden partyjniak, który kontrolować i obserwować będzie ...”⁴⁴. Doceniając rolę rad narodowych w systemie sprawowania władzy, także i tutaj działacze PPR-u usiłowali odpowiednio ustalać skład osobowy. Poruszył tę sprawę Pawłowski na posiedzeniu partyjnym w dniu 15 grudnia 1945 r. w ten sposób: „... zwiększyć kontrolę partyjną w aparacie państwowym poprzez rady narodowe...”⁴⁵. Droga do tego prowadziła poprzez umiejętne naciski na komitety porozumiewawcze stronnictw demokratycznych, które były forum ustalania klucza partyjnego obowiązującego następnie przy ustalaniu składu rad. PPR usiłowała zdobywać w nich przewagę poprzez różnego rodzaju manipulacje. Poza tym kandydatury potencjalnych radnych były konsultowane z władzami bezpieczeństwa pod kątem ich przydatności w realizacji określonych celów⁴⁶. Działania te doprowadziły z czasem do zdominowania rad narodowych przez przedstawicieli partii komunistycznej czyniąc z nich jedno z istotniejszych narzędzi służących manipulowaniu społeczeństwem.

Komuniści podejmowali także działania mające nastawić przychylnie ogół ludności wobec nowej władzy. Duże znaczenie miała tutaj reforma rolna, a jej aspekt propagandowy był często omawiany na zebraniach partyjnych. Przykładowo, na posiedzeniu Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytym 10 marca 1945 r., stwierdzono: „... reforma rolna, przyciągnięcie chłopstwa da zwycięstwo klasie robotniczej...”⁴⁷. I dalsze kroki podejmowane przez partię komunistyczną w dziedzinie polityki rolnej (kolektywizacja) potwierdziły jej polityczny charakter.

Dużą aktywność wykazali działacze PPR-u w okresie referendum ludowego. Na przykład w powiecie brzezińskim zorganizowali wówczas

Tabela 1. Stan liczebny PPR na terenie ziemi łęczyckiej w październiku 1945 r.

Powiaty	Liczba członków				Ilość komórek				
	ogółem	w tym			ogółem	w tym			
		robotnicy	chłopi	inteligencja		fabryczne	w urzędach	wiejskie	uliczne
brzeziński	537	314	189	34	58	3	11	33	11
kutnowski	2663	1585	1010	68	89	6	3	76	4
łęczycki	1133	744	358	31	58	4	10	32	12
Razem	4333	2643	133	133	205	13	24	141	27

Źródło: E.Chobot, *Rozwój i działalność PPR w województwie łódzkim* [w:] *Ruch robotniczy w województwie łódzkim w latach 1945-1955. Zbiór artykułów i szkiców pod redakcją W. Góry*, Łódź 1976, s.28.

32 wiece i 90 wiejskich zgromadzeń z udziałem 20 000 osób⁴⁸, kutnowskim 72 wiece⁴⁹, a łęczyckim, oprócz podjęcia podobnych kroków, rozesłano 3 000 propagandowych listów na indywidualne adresy⁵⁰. Poza tym pomiędzy partyjnych aktywistów wszystkich powiatów rozprowadzono broszurę zatytułowaną „Trzy razy tak to polska racja stanu” z poleceniem odczytania jej na wsiach⁵¹. Członków egzekutyw powiatowych uczyniono osobiście odpowiedzialnymi za wynik głosowania, udzielając im wiążących wskazówek⁵². Ignacy Loga-Sowiński uczestniczący w posiedzeniu Egzekutywy KP PPR w Brzezinach ujął to w następujących słowach: „... izolować od głosowania wykazujących wrogość wobec państwa i mających łączność z reakcją...”⁵³. Na jednym z następnych posiedzeń tejże Egzekutywy wydano z kolei dyrektywę: „... należy postawić sprawę w ten sposób, aby 98% było [na] tak...”⁵⁴.

Wyteżoną pracą wykazywali się partyjni aktywiści w okresie wyborów do Sejmu. Na terenie powiatu brzezińskiego przeprowadzili 480 zebrań, 42 masówki, zorganizowali 85 wieców przed i 10 wieców powyborczych oraz zainicjowali 29 akade-

mii⁵⁵, a kutnowskim 101 wieców⁵⁶. Z kolei władze partyjne powiatu łęczyckiego zwołały 48 wieców i 309 zebrań gromadzkich⁵⁷. Także i tutaj, jak to miało miejsce podczas przygotowań do referendum ludowego, władze partyjne stawiały określone cele. Na posiedzeniu Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytym 19 grudnia 1946 roku, przedstawiciel KW PPR w Łodzi Czekalski, postawił sprawę jasno: „...wygrać wybory musimy, nastawić się na 80%...”⁵⁸. Oprócz przeprowadzania akcji propagandowych, które wynikały z określonej sytuacji polityczno-społecznej, aktyw partyjny cały czas podejmował działania mające na celu zwiększenie szeregów partyjnych. Przykładowo, tylko organizacja brzezińska w okresie od 1 grudnia 1945 r. do 31 marca 1946 r. zorganizowała 10 wieców, 59 zebrań, 4 akademie i 3 masówki⁵⁹. Posunięcia te przynosiły stopniowy wzrost liczby członków partii, co przedstawia tabela 2.

Podejmowane przez PPR działania, które niniejszy szkic starał się przybliżyć, świadczą o pełnej determinacji tej partii w dążeniu do celu jakim było umocnienie zdobytej przez nią władzy.

Tabela 2. Stan liczebny PPR w powiatach brzezińskim, kutnowskim i łęczyckim w okresie 1946 – 1947

Powiat	Stan w lutym 1946 r		Stan w lutym 1947 r.	
	Kół	Członków	Kół	Członków
brzeziński	55	593	71	1339
kutnowski	97	2924	130	3855
łęczycki	64	1253	87	2082
Razem	216	4770	288	7276

Źródło do 1946 r.: E. Chobot, *Rozwój i działalność PPR w województwie łódzkim*, [w:] *Ruch robotniczy w województwie łódzkim w latach 1945 – 1955. Zbiór artykułów i szkiców pod redakcją Władysława Góry*, Łódź 1976, s.30, tab. 3.

Źródło do 1947 r.: powiat brzeziński, AP-Ł, KP PPR-Brz., WR, sygn. 25: sprawozdanie instruktora rolnego Komitetu Powiatowego w Brzezinach za luty 1947r., powiat kutnowski, AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół z posiedzenia Komitetu Powiatowego w Kutnie odbytego 15 II 1947 r., powiat łęczycki, AP-Ł, KP PPR-Ł, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z Konferencji Powiatowej Komitetu Powiatowego w Łęczycy odbytej 13 IV 1947r.; sprawozdanie na Konferencję.

Przypisy

¹ Mieczysław Moczar, wł. Mykoła Demko, agent NKWD ps. „Woron 36”, w latach 1945 – 1948 szef WUPB w Łodzi; zob. szerzej K. Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”. Biografia polityczna*, Warszawa 1998, s. 46.

² Ignacy Loga-Sowiński PS. „Ignacy”, „Sowiński”, w NKWD „Grigorij 84”, jeden z najbliższych współpracowników Gomułki; zob. szerzej P. Gontarczyk, *Polska Partia Robotnicza. Droga do władzy 1941 – 1944*, Warszawa 2003, s. 409; także T. Moldawia, *Ludzie władzy 1944 – 1991*, Warszawa 1991, s. 388.

³ T. Czaplinski, *Z dziejów łódzkiej organizacji Polskiej Partii Robotniczej*, „R”, t.VI (IX), Łódź 1962, s. 20-21.

⁴ P. Gontarczyk, *Polska Partia Robotnicza*, przypis 52, s. 110.

⁵ Tenże, s. 110.

⁶ T. Czaplinski, *Z dziejów łódzkiej organizacji*, s. 21-25 podaje, że powstały tam komitety, a nawet zamieszcza całą strukturę organizacyjną. Oparte to jest wszystko na wspomnieniach działaczy tamtego okresu, bo zachowane źródła archiwalne, przekazują całkowicie inny obraz rzeczywistości. Do relacji takich należy podchodzić więc z dystansem. Aktywiści partyjni wyolbrzymiali swe zasługi, pomnażali szeregi partii dowodząc swej skuteczności w działaniach zbrojnych i politycznych. Władze akceptowały tego typu relacje, ponieważ sankcjonowały one w jakimś stopniu aktualną rzeczywistość.

⁷ T. Daszkiewicz, C. Jabłoński, M. Mieszczankowski, M. Złoch, K. Olczyk, *Brzezińskie spotkania*, Łódź 1969, s. 212; z kolei wg R. Nazarewicz tereny te zaczął organizować Komitet Działaczy PPR z Piotrkowa Trybunalskiego w marcu 1943r.; zob. szerzej R. Nazarewicz, *Nad Górną Wartą i pilicą*, Warszawa 1964, s. 109.

⁸ *Kształtowanie władzy ludowej w Łodzi i województwie łódzkim w 1945*. Wybór źródeł, oprac. G. Adamczewska, M. Bandurka, E. Chobot, M. Ojrzńska, Łódź

1985, s. 13, dokument nr 3: 1945, styczeń 21, Łódź, Nominacja Kazimierza Mijała na Pełnomocnika Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej na miasto Łódź i woj. łódzkie; było wówczas dwóch pełnomocników rządowych na te tereny, wskazany K. Mijał i Ignacy Loga-Sowiński, tamże, s. 14, dokument nr 4, 1945, styczeń 21 Łódź, Obwieszczenie o objęciu urzędowania w Łodzi przez przedstawiciela Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej pułkownika Ignacego Logę-Sowińskiego.

⁹ AP-Ł, KP PPR, P, sygn. 3: protokół nr 1 z posiedzenia PPR z 18 I 1945 r., o 14-tej pod przewodnictwem Zygmunta Pawłowskiego.

¹⁰ Tamże, protokół nr 2 z posiedzenia PPR z 20 I 1945 r., z godziny 14-tej w lokalu przy Placu Kościuszki 30 pod przewodnictwem Zygmunta Pawłowskiego.

¹¹ Tamże, E, sygn. 4: protokół nr 1 z posiedzenia Zarządu PPR, które odbyło się 1 lutego 1945 roku o 5 po południu w lokalu przy Placu Kościuszki nr 30 pod przewodnictwem Delegata Tymczasowego Rządu Polskiego, tow. Anny Jesse, [numeracje protokołów podane zgodnie ze źródłem].

¹² Tamże, P, sygn. 3: protokół nr 2 z posiedzenia Komitetu PPR z 4 XII 1945 r., [uwaga jak w przypisie nr 11].

¹³ AP-Ł, KP PPR-K, konferencje sprawozdawczo – wyborcze, sygn. 1: protokół z Konferencji Powiatowej PPR z 28 XI 1948 r.; tamże WOrg. sygn. 12: blankiet sprawozdawczy PPR w Kutnie z 19 VI 1945 r.

¹⁴ Tamże, S, sygn. 7: sprawozdanie z Komitetu Powiatowego z działalności za okres od 19 stycznia 1945 r. do chwili obecnej, z analizy pisma wynika, że to X 1945 r.

¹⁵ Tamże, WOrg. sygn. 12: blankiet sprawozdawczy o składzie Komitetu Powiatowego w Kutnie z 19 VI 1945 r.

¹⁶ AP-Ł, KP PPR-Brz., WOrg., sygn. 12: protokół z posiedzenia Komitetu Miejskiego PPR Koluśki odbytego 4 II 1945 r.

- ³² Tamże, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Konferencji Powiatu Brzezińskiego odbytej 20 i 21 X 1945 r.
- ³³ E. Chobot, *Rozwój i działalność PPR w województwie łódzkim*, [w:] *Ruch robotniczy w województwie łódzkim w latach 1945-1955*. Zbiór artykułów i szkiców pod redakcją Władysława Góry, Łódź 1976, s. 16.
- ³⁴ AP-Ł, KP PPR-Brz., S, sygn. 2/IV/4: protokół z posiedzenia Międzypartyjnego Komitetu Organizacyjnego odbytego 3 II 1945 r.; na posiedzeniu A. Tomczaka zastąpił S. Szymanowski.
- ³⁵ Tamże, P, sygn. 2: protokół z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego w dniu 31 I 1945 r.; I. Rusik zmienił nagle przynależność partyjną i wstąpił do SD, tamże, S, sygn. 2/IV/4: posiedzenie Międzypartyjnego Komitetu Organizacyjnego odbyto 3 II 1945 r.
- ³⁶ AP-Ł, KP PPR-Ł, S, sygn. 3: protokół z posiedzenia Zarządu PPR w Łęczycy odbytego 16 II 1945 r.; pomimo rozwiązania zarządu, patrz przypis nr 11, nazwa ta jeszcze w źródłach występuje.
- ³⁷ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 7: sprawozdanie KP PPR w Kutnie z działalności za okres od 19 stycznia 1945 r. do chwili obecnej, z analizy dokumentu wynika, że to X 1945 r.
- ³⁸ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 2 z Powiatowej Konferencji przedstawicieli PPR w Łęczycy odbytej 11 II 1945 r.
- ³⁹ Tamże, protokół nr 3 z Powiatowej Konferencji PPR w Łęczycy odbytej 27 II 1945 r., ponieważ i tutaj nie byli obecni przedstawiciele wszystkich komórek, a część w konferencji pierwszej, podana ilość wynika z sumowania danych obu konferencji.
- ⁴⁰ AP-Ł, KP PPR-K, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Powiatowej Konferencji PPR w Kutnie odbytej 11 III 1945 r.
- ⁴¹ AP-Ł, KP PPR-Brz., Konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Konferencji Powiatowej PPR powiatu brzezińskiego odbytej 20 i 21 X 1945 r.
- ⁴² PPR, PPS, *PZPR. Władze instancji łódzkich i województwa łódzkiego. Delegaci na Zjazdy i Kongresy Krajowe. Członkowie centralnych władz partyjnych z Łodzi i województwa łódzkiego 1945-1975*, opracowali G. Adamczewska, J. Dobrowolski, E. Chobot, A. Wojnarowska-Szczęśna, Łódź 1985, s. 24; zestawienia niedokładne, np. J. Cieślak został I sekretarzem KP PPR w Kutnie 27 X 1945 r. a nie jak podano we wrześniu, AP-Ł, KP PPR-Brz., P, sygn. 2: protokół nr 23 z plenarnego posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 27 X 1945 r.
- ⁴³ AP-Ł, KP PPR-Brz., P, sygn. 2: protokół nr 8 z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 19 VII 1945 r.
- ⁴⁴ Tamże, WOrg., sygn. 23: pismo KP PPR w Brzezinach do KW PPR w Łodzi z dnia 5 V 1945 r.
- ⁴⁵ Tamże, konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z przebiegu obrad Pierwszej Konferencji Powiatowej PPR powiatu brzezińskiego odbytej 20 i 21 X 1945 r.
- ⁴⁶ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 7: sprawozdanie KP PPR w Kutnie z działalności za okres od 19 stycznia 1945 r. do chwili obecnej, z analizy dokumentu wynika, że to X 1945 r.
- ⁴⁷ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 5 z posiedzenia KP PPR w Łęczycy odbytego 4 IV 1945 r.; tamże sygn. 4: protokół nr 6 z powiatowej konferencji sekretarzy komitetów gminnych odbytej 11 IV 1945 r.
- ⁴⁸ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 4: protokół z odprawy sekretarzy komitetów gminnych i komórek partyjnych PPR powiatu kutnowskiego odbytej 3 VI 1945 r.
- ⁴⁹ Tamże, protokół nr 1 z pierwszego zebrania organizacyjnego koła referentów odbytego 21 VIII 1945 r.; także KP PPR-Brz, P, sygn. 2: protokół nr 7 z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 5 VI 1945 r.
- ⁵⁰ AP-Ł, KP PPR-Brz., P, protokół nr 7 z posiedzenia KP PPR w Brzezinach odbytego 5 VI 1945 r.
- ⁵¹ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 15 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytego 4 VIII 1945 r.
- ⁵² Tamże, protokół nr 11 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytej 18 X 1945 r.
- ⁵³ O skali tej działalności świadczy atak AK na budynki PU BP i KP MO w Brzezinach we wrześniu 1945 r. obydwie nieudane, AIPN-Ł, Ld Pf-PUBP w Brzezinach, sygn. 10/85: raport dekadowy za okres od 1 IX do 10 IX 1945 r.
- ⁵⁴ Dochodziło tutaj do fizycznej likwidacji aktywniejszych działaczy komunistycznych, AIPN-Ł, Ld Pf-PUBP w Łęczycy, sygn. 10/152: sprawozdanie za 1945 rok z terenu działalności PUBP w Łęczycy; także AP-Ł, WRN, protokoły posiedzeń prezydiów powiatowych rad narodowych, sygn. 176: sprawozdanie Prezydium PRN w Łęczycy za VIII 1945 r.
- ⁵⁵ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 6/IV/1-2: protokół nr 5 z posiedzenia KP PPR w Łęczycy odbytego 4 IV 1945 r.
- ⁵⁶ Tamże, sygn. 6: protokół z posiedzenia sekretarzy Komórek PPR w Ozorkowie odbyłym 28 IX 1945 r.
- ⁵⁷ AP-Ł, KP PPR-Brz., S, sygn. 2/IV/2: pismo KM PPR w Koluszkach do KP PPR w Brzezinach z 15 VII 1945 r.
- ⁵⁸ AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 10: pismo kier. PUBP por. Achramowicza do KP PPR w Kutnie z 14 VIII 1945 r.
- ⁵⁹ AP-Ł, KP PPR-Ł, P, sygn. 3: protokół nr 5 z posiedzenia Zarządu PPR w Łęczycy odbytego 20 II 1945 r.
- ⁶⁰ Tamże, E, sygn. 4: protokół nr 8 z posiedzenia członków i sympatyków PPR odbytego 15 XII 1945 r.
- ⁶¹ AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół (b. nr) z posiedzenia KP PPR w Kutnie odbytego 15 II 1947 r.
- ⁶² AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół (b. nr) z posiedzenia Egzekutywy odbytego 10 III 1945 r.
- ⁶³ AP-Ł, KP PPR-Brz. W Prop. i Agit., sygn. 2/VIII/1: Sprawozdanie instruktora propagandy i agitacji za maj 1946 r.
- ⁶⁴ AP-Ł KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół (b. nr) z posiedzenia Komitetu Powiatowego i rozszerzonego aktywu PPR w Kutnie odbytego w dniu 21 VII 1946 r.
- ⁶⁵ APP-OŁ, SP-Ł, R Pol-Społ. sygn. 79: pismo Wojewódzkiego Międzypartyjnego Komitetu, Propagandy Głosowania Ludowego w Łodzi do Starostwa Powiatowego Łęczyckiego z dnia 21 V 1946 r. podpisane przez Ignacego Loge-Sowińskiego.
- ⁶⁶ AP-Ł, KP PPR-K, S, sygn. 10: pismo Wojewódzkiego Międzypartyjnego Komitetu Propagandy Głosowania Ludowego w Łodzi do Powiatowego Międzypartyjnego Komitetu Propagandy Głosowania Ludowego w Kutnie, sporządzone 25 VI 1946 r., podpisane przez Ignacego Loge-Sowińskiego.
- ⁶⁷ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 35 z posiedzenia Egzekutywy UP PPR w Łęczycy odbytego 28 V 1946 r.
- ⁶⁸ AP-Ł, KP PPR-Brz, E, sygn. 2/IV/1: protokół nr 22 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Brzezinach odbytego 13 V 1946 r.
- ⁶⁹ Tamże, protokół nr 28 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Brzezinach odbytego 28 V 1946 r.
- ⁷⁰ Tamże, S, sygn. 2/IV/4: sprawozdanie I sekretarza KP PPR w Brzezinach za okres od 1 IV 1946 r. do 1 IV 1947 r.
- ⁷¹ AP-Ł, KP PPR-K, P, sygn. 2: protokół z posiedzenia KP PPR w Kutnie odbytego 15 II 1947 r.
- ⁷² AP-Ł, KP PPR-Łódź, WR, sygn. 1/VIII/9-10: sprawozdanie instruktora rolnego za I 1947 r.
- ⁷³ AP-Ł, KP PPR-Ł, E, sygn. 4: protokół nr 54 z posiedzenia Egzekutywy KP PPR w Łęczycy odbytego 19 XII 1946 r.
- ⁷⁴ AP-Ł, KP PPR-Brz., konferencje sprawozdawczo-wyborcze, sygn. 1: protokół z Konferencji Powiatowej odbytej 31 III 1946 r.

THE ADDENDUM THE ARTICLE 'THE BEGINNINGS OF THE COMMUNIST REIGN IN THE DISTRICTS OF BRZEZINY, KUTNO AND ŁĘCZYCA. SOME ASPECTS OF PPR (POLISH WORKERS' PARTY) ACTIVITY.'

Summary

On 21st January 1945, Operational Group of the Temporary Government of the Republic of Poland came to Łódź. One of its main tasks was organising the structures of Polish Workers' Party, which then was to take control over the political situation in the region. In order to do so, the representatives of the Operational Group immediately set out to work. Only in February and March 1945 in the districts of Brzeziny, Kutno and Łęczyca regional committees of the party were created and in the later period its units were organised in almost all workplaces, state offices and social institutions. Thanks to these structures the communists gained broad opportunities for directly influencing the social and political life of the local community. The most importance was attached to gaining and then maintaining the domination in the national councils, which was achieved due to manipulations in communication committees of democratic parties. Dominating the councils was crucial because of the significant role that they played in the whole governmental system.

A factor favouring all this operations was the agricultural reform, which set a positive attitude towards the new government among the village communities. The 'victory' achieved by the communists in a referendum reinforced the impression that they have a great social approval.

ZBIORY SPECJALNE W BIBLIOTEKACH PŁOCKICH

Abstrakt:

Zbiory specjalne w bibliotekach naukowych obejmują poszczególne zespoły obiektów ze względu na ich odrębne cechy formalne i treściowe. Zalicza się do nich: rękopisy, stare druki, kartografię, nuty, grafikę, przeźrocza, numizmaty, ekslibrysy, dokumenty życia społecznego, normy, patenty, mikrofilmy, kasety magnetofonowe, kasety video, CD-ROMy. Biblioteki płockie gromadzą zbiory specjalne w zależności od typu biblioteki. Biblioteka Seminarium Duchownego posiada duży zbiór rękopisów i starodruków, Biblioteka im. Zielińskich TNP - rękopisy i starodruki, archiwalia, grafiki, nuty, kartografię, Biblioteka Filii BG Politechniki Warszawskiej - normy i E-bazy, Biblioteka Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica - CBOS (dokumenty życia społecznego), Biblioteka Wyższej Szkoły Zawodowej - program Lexis

Słowa kluczowe: Płock, biblioteki, zbiory specjalne

Specyficzną cechą większości naukowych bibliotek ogólnych jest gromadzenie przez nie, nie tylko księgozbiorów, ale i innych materiałów bibliotecznych specjalnych, takich jak grafika, sfragistyka, rękopisy, materiały kartograficzne i inne. Ma to swoje źródła w czasach, w których inne biblioteki właśnie były miejscem gromadzenia wszelkich zabytków dokumentacyjnych, nie tylko drukowanych.

Według *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa polskiego*:

Zbiory specjalne² to, zespoły obiektów wydzielone z ogólnych zbiorów bibliotecznych ze względu na ich odrębne cechy formalne (osobno magazynowane, specjalnie opracowywane i udostępniane). Do zasobów specjalnych zalicza się: rękopisy, stare druki, nuty, płyty, taśmy magnetofonowe, mapy, atlasy, ryciny, fotografie oraz obiekty charakterystyczne dla bibliotek technicznych, jak literatura przemysłowo-handlowa (katalogi, cenniki), opisy patentowe, normy itp.

Na początku XX wieku zaczęto wydzielać w polskich bibliotekach naukowych działy zbiorów specjalnych. Dostrzeżono potrzebę bardziej systematycznego gromadzenia, obok książek, także innych dokumentów. Obecnie zalicza się do nich: rękopisy, stare druki, kartografię, nuty, grafikę, przeźrocza, numizmaty, ekslibrysy, dokumenty życia społecznego, mikrofilmy, kasety magnetofonowe, kasety video. W przyszłości zaliczać tu będziemy na pewno jeszcze inne formy zapisu przekazów komunikacyjnych, które rozwój techniki nam przyniesie. Taką najnowszą formą jest obecnie CD-ROM³.

Józef Grycz w książce „Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie” do zbiorów specjalnych zalicza: rękopisy, starodruki, materiały kartograficzne, muzyczne i graficzne⁴.

Do zbiorów rękopisów można zaliczyć: księgi w całości rękopiśmienne lub zawierające obok dru-

ków teksty rękopiśmienne o charakterze jednostek piśmienniczych, rękopiśmienne materiały luźne, jak wszelkiego rodzaju utwory, listy, dyplomy, dokumenty (także wówczas, gdy sporządzone na drukowanych formularzach, nabierają charakteru dokumentu przez zaopatrzenie ich we własnoręczny podpis wystawcy lub autora), archiwalia niepaństwowe instytucji społecznych, kulturalnych, majątkowe, prywatne itd., druki zawierające rękopiśmienne dopiski lub doklejone karty z rękopisem (nie dotyczy to druków opatrzonych notatkami czytelników lub zapiskami o znaczeniu drugorzędym).

Bardzo często pojawia się pytanie, czy rękopis może zostać potraktowany jako materiał biblioteczny. Chodzi konkretnie o zastrzeżenie z art. 5 Ustawy o Bibliotekach, zgodnie z którym materiałami bibliotecznymi są dokumenty przeznaczone do rozpowszechniania. Rozpowszechnianie dokumentu w sensie prawnym polega na tym, że jest on publicznie dostępny, czyli każdy użytkownik, który ma taką potrzebę, powinien mieć możliwość skorzystania z przeznaczonego do rozpowszechniania materiału bibliotecznego, naturalnie przy uwzględnieniu ewentualnych ograniczeń. W związku z powyższym można, zatem stwierdzić, że choć każdy rękopis może być potencjalnie materiałem bibliotecznym, to czy w określonym momencie może być tu taki status przypisany zależy do ustalenia, czy brany pod uwagę rękopis jest przeznaczony do rozpowszechniania w powyższym rozumieniu⁵.

O zaliczeniu do zbioru starodruków rozstrzyga data wejścia danego obiektu do rozpowszechniania, przy czym granica końcowa nie jest ogólnie jednolicie ustalona. Najczęściej przyjmuje się wieki XV do XVII włącznie, chociaż niektóre biblioteki terminus ad quem przesuwają do roku 1800. Wielotomowe wydawnictwa zamknięte oraz wydawnictwa ciągłe, rozpoczęte przed datą końcową przyjętą w danej bi-

biotece i kontynuowane później, należą zasadniczo do zbioru starodruków, o ile nie wchodzą głęboko w wiek następny. Jeżeli starodruki są współwydane z nowszymi, włącza się je w całości do starodruków, ale druki nowsze wykazuje się w katalogu ogólnym druków nowszych.

Do zbioru kartograficznego należy przydzielić wszelkie ręczne lub mechanicznie wykonane utwory kartografii, tj. przedstawione za pomocą konwencjonalnych znaków i barw zmniejszone wizerunki całości albo części Ziemi i nieba, zaopatrzone w tekst objaśniający lub bez tekstu, a mianowicie: globusy niebieskie i ziemskie, mapy, plany i szkice oraz widoki perspektywiczne miejscowości, a wreszcie atlasy, tj. zbiory map wydane razem, poprzedzone z reguły kartą tytułową i spisem zawartości, albo zbiory map ułożone dowolnie przez zbieracza i oprawne jak atlasy właściwe.

Do zbioru muzycznego (nut) wchodzi nuty rękopiśmienne i drukowane wraz z należącym do nich tekstem oraz bez tekstu, rękopisy i druki zawierające tekst i nuty, o ile część muzyczna funkcjonalnie dominuje nad tekstem (np. dzieła muzyczno-liturgiczne, śpiewniki, zbiory tekstów historycznych i ludowych).

Do zbioru graficznego należą rysunki, grafika oryginalna oraz reprodukcje mechaniczne, jak również miniatury, ryciny i zdobniki graficzne, wycięte z rękopisów lub druków, wreszcie druki jednokartkowe, których istotę stanowi rycina, a nie towarzyszący jej tekst. Wydawnictwa ilustrowane zalicza się do zbioru graficznego wówczas, gdy są zbiorem ilustracji, a towarzyszący im tekst służy jedynie do ich objaśnienia lub jeśli większą część tworzy grafika oryginalna.

W dobie dzisiejszej można zauważyć rozwój gromadzonych przez bibliotekę rodzajów dokumentów bibliotecznych. W związku z postępem technik reprograficznych, olbrzymim różnicowaniem piśmiennictwa, stale wzrastającą liczbą publikacji oraz rozwojem badań naukowych, w zakresie tematyki nie tylko teoretycznej, ale i praktycznej, uległy przemianom formy przekazów myśli ludzkiej. Biblioteki, jak zresztą i inne zbiornice źródeł, stanęły przed koniecznością gromadzenia i udostępniania różnicowanych dokumentów. Zbiory wzbogaciły się o materiały: audiowizualne (płyty, taśmy, filmy), materiały coraz bardziej związane z szybką informacją (streszczenie prac, tłumaczenia, odbitki, nadbitki, dokumenty życia społecznego), materiały uzyskiwane dzięki reprografii (mikrodruki, mikrofilmy, mikrokarty), prace doktorskie i magisterskie a także materiały stanowiące przepisy, wzory, reguły dotyczące charakterystyki przedmiotów, czynności,

pojęć. Do zbiorów specjalnych należą także normy i patenty. Normy sprzyjają komunikowaniu się i likwidowaniu barier w handlu, przyczyniają się do zwiększenia bezpieczeństwa pracy, są uznawane za gwarancję odpowiedniej jakości, przyczyniają się do obniżenia kosztów ochrony zdrowia lub środowiska, ułatwiają eksport, sprzyjają swobodnemu przepływowi towarów i wpływają korzystnie na poziom ich cen, pozwalają na upowszechnianie postępu technicznego, sprzyjają utrwalaniu osiągnięć techniki, ułatwiają eksport globalny, ułatwiają porozumiewanie się i dają gwarancję porównywalnego standardu wyrobów i usług. Patent⁶ jest to dokument stwierdzający własność wynalazku i wyłączne prawo do korzystania z niego w sposób zarobkowy lub zawodowy. W Polsce ochrona patentu trwa 20 lat od daty zgłoszenia wynalazku w Urzędzie Patentowym, a jego zakres przedmiotowy określają zastrzeżenia patentowe zawarte w opisie patentowym. Prawo do uzyskania patentu na wynalazek (prawo do patentu) przysługuje twórcy (twórcom) wynalazku⁷.

Od czasów Józefa Grycza zakres zbiorów biblioteki naukowej uległ więc radykalnemu rozszerzeniu, a technika opracowania wielu typów wydawnictw i ich udostępniania nie została w pełni rozwiązana. W różnych rodzajach bibliotek zbiory specjalne zawierają więc rozmaite odmiany dokumentów bibliotecznych. W bibliotekach specjalnych można obserwować odmienne traktowanie różnych rodzajów dokumentów i określanie ich bądź jako podstawowe, bądź jako specjalne zależnie od specjalizacji naukowej reprezentowanej przez materiały biblioteczne danej biblioteki, a wyrażane w różnych formach zapisu, np. w bibliotekach muzycznych zbiorami podstawowymi mogą być płyty gramofonowe i taśmy magnetofonowe. Muzykalia powinny być organizacyjne wydzielone, a opiekować się nimi powinien nimi pracownik z wykształceniem wyższym, z umiejętnością odczytywania starego pisma (zabytkowe druki muzyczne). Rola muzykalia jest inna niż pozostałych wyżej wymienionych zbiorów. Wynalezienie mechanicznego zapisu dźwięku spowodowało bardziej masowy odbiór muzyki. W wielu bibliotekach zbiory z odrębnych dziedzin wiedzy wydziela się organizacyjnie jako jeden dział pod egidą specjalisty, który czuwa nad funkcjonowaniem tego działu i reprezentuje go na zewnątrz. Można się zgodzić z opinią J. Wojciechowskiego, że „multyspecjalistą” dzisiaj być już w zasadzie nie można.

Dla bibliotek naukowych najbardziej interesujące są druki ilustrujące aktywność kulturalną, naukową, polityczną, społeczną, gospodarczą i religijną najbliższego środowiska oraz dokumenty historyczne

wzbogacające lub uzupełniające istniejące już kolekcje wydawnictw efemerycznych.

Materiały efemeryczne gromadzone w bibliotekach zawierają informacje o życiu artystycznym, gospodarczym, kulturalnym, muzycznym, naukowym, politycznym, religijnym, społecznym, teatralnym oraz turystyczno-krajoznawczym. Treść zbieranych dokumentów życia społecznego odzwierciedla wydarzenia o zasięgu ogólnopolskim oraz lokalnym, także ich rocznice, działalność określonych grup społecznych i zawodowych, dokumentuje również aktywność środowisk artystycznych wraz ze społecznym odbiorem ich twórczości. Odpowiednio zorganizowane zespoły wydawnictw efemerycznych są nośnikami unikalnych, niepowtarzalnych często niedostępnych w innych źródłach, informacji o społeczno-gospodarczym życiu państwa, regionu, miasta czy konkretnej instytucji, tj. uniwersytetu, teatru, biblioteki, galerii, stowarzyszenia, zakładu pracy⁸.

Można grupować pewne rodzaje wyżej wspomniane zbiory, np. rękopisy z dawną książką czy grafiką czy grafikę z numizmatami, fotografiami i ekslibrisami (pod nadzorem historyka sztuki). Wśród typów dokumentów *życia społecznego* zbieranych przez placówki naukowe są afisze, broszury, cenniki, dyplomy, dokumenty personalne, foldery, formularze, gazetki, informatory, katalogi, klepsydry, komunikaty, księgi adresowe, listy otwarte, listy wyborcze, normy, nalepki, obwieszczenia, odezwy, patenty, petycje, plakaty, pocztówki, programy nauczania, programy imprez artystycznych, przewodniki, regulaminy, rejestry, rozkłady jazdy, spisy, statuty, taryfy, teksty umów, reklamówki, ulotki, umowy wydawnicze, wykazy, waluty i papiery wartościowe, wycinki prasowe, wydawnictwa niezależne, zaproszenia, zarządzenia wewnętrzne władz, urzędów, organizacji, zdjęcia oraz zestawienia statystyczne.

Dokumenty życia społecznego są przedmiotem zainteresowania bibliotek z uwagi na zawarte w nich informacje. Jednak druki ulotne (materiały efemeryczne) mają złożoną naturę i nie zawsze można je zredukować tylko do postaci materialnej lub wyłącznie informacyjnej. Pozostają jeszcze ważne momenty intencjonalne uzależnione od świadomości oraz indywidualnego odbioru czytelników, użytkowników, bibliotekarzy oraz związane z drukami ulotnymi wartości estetyczne i sentymentalne⁹.

Dużą grupę materiałów nieksiążkowych przechowywanych w bibliotekach są dokumenty audiowizualne. Jest bardzo dużo definicji dotyczącej tej grupy zbiorów. Być może, najbardziej klarowną sytuację

w terminologii bibliotekoznawczej uzyskamy, gdy kategorycznie stwierdzimy, że do dokumentów audiowizualnych zalicza się tylko te, które wymagają urządzeń do odczytu a z tego jasno będzie wynikać, że np. globus nie jest dokumentem audiowizualnym¹⁰.

Dokumenty audiowizualne sensu stricte stosowane są jako ważna pomoc w dydaktyce, popularyzacji wiedzy, upowszechnianiu kultury i oświaty oraz jako narzędzie badawcze (...) i naukowe (...). Gromadzone są one w bibliotekach, ośrodkach informacji i innych instytucjach jako materiał pierwotny wykorzystywany przez użytkowników lub stosowany przez pracowników w działalności informacyjnej i popularyzacyjnej. Natomiast mikroformy gromadzone są na ogół jako dokumenty wtórne stanowiące ogromną pomoc przy organizacji zbioru (...).

Funkcja archiwizacji (zabezpieczenia) zbiorów papierowych, nie była jedyną funkcją mikroform, ale tę właśnie funkcję zachowują jak najdłużej. Praktycznie do dziś. Jest oczywiste, iż niektóre funkcje pełnione niegdyś przez mikroformy będą w sposób bardziej efektywny wypełniane przez dokumenty oparte na technice komputerowej.

*„Z czasem pierwszeństwo przypadnie zapewne dokumentom elektronicznym nie tylko z powodu szybkości przekazu, ale również, dlatego, że nie powodują one tak negatywnych oddziaływań na strukturę papieru oryginałów, jak sporządzanie dokumentów wtórnych”*¹².

Dzięki mikrofilmom czytelnicy mają dostęp do najstarszych wydań i unikalnych egzemplarzy, wielu inkunabułów, starodruków oraz innych publikacji: różnowierczych, mszałów, kancjonałów, edycji konstytucji sejmowych, mów, manifestów, uniwersałów, obwieszczeń i innych druków urzędowych, których oryginały znajdują się w wielu księgozbiorach polskich¹³.

Od niepamiętnych czasów biblioteki służą do przechowywania i przekazywania informacji w postaci dokumentów. Początkowo przekazywanie to odbywało się wyłącznie w czasie, przestrzennie będąc ograniczone najpierw do budynku bibliotecznego, następnie do środowiska lokalnego. Obecnie rozwój technik telekomunikacyjnych umożliwia bibliotekom pełne, aktywne uczestnictwo w nieograniczonej wymianie informacji zarówno w czasie, jak i w przestrzeni. Obecnie wiele bibliotek korzysta z możliwości oferowanych przez środowisko sieciowe, m.in. udostępniając on-line swoje katalogi, przeróżnego rodzaju bazy danych czy inne dokumenty elektroniczne. Użytkownicy mogą korzystać z tych zasobów o dowolnej porze dnia, z dowolnego miejsca mającego połączenie z Internetem¹⁴.

W ostatniej ćwierci XX wieku dokonał się jakościowy przełom w dziedzinie nośników informacji i sposobów zapisów informacji. Zmianę tę określić można mianem przełomu analogowo-cyfrowego, który zasadniczo polega na przejściu od technologii analogowej rejestracji i odtwarzania danych do technologii cyfrowej. Analogowe płyty gramofonowe zostały już zastąpione płytami kompaktowymi, ale analogowe kasety audio mają wciąż duży rynek zbytu, zaś analogowe kasety video rozpoczynają długą zaledwie walkę o rynek z płytami DVD.

W bibliotekarstwie przełom analogowo-cyfrowy objawia się rosnącym udziałem nośników cyfrowych w zbiorach bibliotecznych. Dekady gromadzenia analogowych dokumentów audiowizualnych sprawiły, że ilościowo przeważają one jeszcze nad dokumentami cyfrowymi.

Co to jest dokument elektroniczny? Zgodnie z zaleceniem ISBD¹⁵ definiuje się ten termin następująco: *Dokument (dane i/lub program) zakodowane w celu obsługi przy użyciu komputera. Zalicza się tu dokumenty, które wymagają użycia urządzeń peryferyjnych podłączonych do komputera (np. czytnik CD-ROM), ale także usługi dostępne online (np. listy dyskusyjne lub strony WWW)*¹⁶.

Pojawienie się technologii dysków optycznych rozbudziło nadzieję niektórych na rewolucyjne zmiany w polityce gromadzenia zbiorów bibliotecznych i udostępniania informacji. Coraz więcej nośników cyfrowych, czyli płyt kompaktowych można znaleźć w bibliotekach. W rozwiniętych krajach nie ma bibliotek nieposiadających w swych zbiorach płyt CD-ROM.

Również coraz więcej publikacji ukazuje się wyłącznie w postaci elektronicznej, będąc dostępnymi w Internecie. Wiele z tych dokumentów jest przygotowanych przez specjalistów, naukowców czy instytucje i odznacza się dużą wartością naukową. Właśnie kolekcje takich dokumentów tworzą tzw. biblioteki wirtualne - biblioteki bez fizycznego adresu, do których czytelnicy mają dostęp wyłącznie on-line. Pozycje w bibliotekach wirtualnych przechowywane są na nośnikach danych serwerów sieciowych, mogą być nimi całe dokumenty lub tylko odsyłacze do dokumentów umiejscowionych w różnych lokalizacjach. W przypadku tworzenia bibliotek wirtualnych osoby zarządzające nimi mają możliwość wyboru dokumentów włączanych do kolekcji na podstawie wartości informacyjnych. Z dokumentem można zapoznać się przed włączeniem go do biblioteki, a następnie sprawdzić, czy spełnia wymogi jakościowe i na podstawie tej oceny zdecydować o ewentualnym nabyciu danej pozycji.

Pierwszym krokiem przed włączeniem dokumentu w świadomie budowany, profilowany zasób biblioteczny powinna być decyzja, czy spełnia on kryteria pozwalające na umieszczenie go w katalogu. Za jedno z tych kryteriów należy uznać, przynajmniej w bibliotekach naukowych, ocenę wartości informacyjnej.

Do powszechnie stosowanych, jakościowych miar wartości informacji należą:

- aktualność
- relewantność (nie zawiera elementów zbędnych z punktu widzenia potrzeb jej odbiorcy, oznacza zgodność z zapytaniem użytkownika)¹⁷
- kompletność
- przyswajalność
- wiarygodność

Jak widać z powyższego opracowania zasięg materiałów specjalnych gromadzonych w bibliotekach uległ dużemu rozszerzeniu. Do zbiorów specjalnych, o których pisał np. Józef Grycz doszły najnowsze osiągnięcia techniki, które stały się nośnikami informacji i które według Ustawy o Bibliotekach powinny być archiwizowane i udostępniane w bibliotekach.

W bibliotekach posiadających większe zbiory tego rodzaju tworzy się osobne działy, w każdym jednak przypadku zbiory te wymagają, z różnych względów, odmiennego traktowania niż zwykłe druki.

W bibliotece jak w soczewce skupia się kulturowe dziedzictwo danej epoki. Instytucja ta przez całe wieki umożliwiała człowiekowi potrzebę samodzielnego, twórczego myślenia i działania.

Płockie biblioteki naukowe i publiczne są także bogate w zbiory specjalne a zainteresowany czytelnik może znaleźć interesujące go pozycje poczynając od najstarszych i najcenniejszych inkunabułów po najnowsze nośniki informacji np. e-bazy.

Zbiory, które wg Józefa Grycza były zbiorami specjalnymi, pieczołowicie przechowywane i zabezpieczone, można znaleźć w dwóch najstarszych bibliotekach płockich: Bibliotece Seminarium Duchownego oraz w Bibliotece im. Zielińskich TNP. Początki Biblioteki Seminarium Duchownego sięgają 1075 roku¹⁸, wówczas to utworzono Płocku biskupstwo. Najprawdopodobniej pierwsi biskupi dali początek księgozbiorowi.

W 1928 roku zbudowano gmach biblioteki seminarium duchownego. W tym także miejscu Błogosławiony arcybiskup A.J. Nowowiejski umieścił siedzibę Archiwum Diecezjalnego. Zgromadzono w nim wszystkie zachowane kościelne dokumenty archiwalne diecezji płockiej. Zbiory biblioteczne bardzo ucierpiały w czasie II wojny światowej.

O bogactwie biblioteki mogą świadczyć: odnaleziony po wojnie Pontyfikał Płocki, wykonany specjalnie dla Polski oraz zakupione przez hierarchów kościelnych rękopisy ze szkoły francuskiej. Zachowane kodeksy płockiej dwunastowiecznej biblioteki katedralnej zawierają przede wszystkim Pismo św. Starego i Nowego Testamentu. Do dnia dzisiejszego zachowały się także dokumenty prawnicze, np. Dekret Gracjana, powstały w XIII wieku. W bibliotece znajdują się nieliczne rękopisy poszczególnych części Korpus Iris Civilis, czyli kodyfikacji justyniańskiej¹⁹.

Kolejne wieki przyniosły dalszy rozwój księgozbioru. Dziś księgozbiór Biblioteki Seminaryjnej zawiera 120 tys. pozycji książkowych i czasopism. Wśród cennych pozycji biblioteki można wymienić: kodeks pergaminowy „Prorocy Mniejsi” oraz trzy wydania Biblii szesnastowiecznych, tj. „Biblia Leopoldy” wydana w 1561 roku, „Biblia Brzeska” z roku 1563 oraz „Biblia Wujka” wydana w 1599 roku.

Ostatnio biblioteka zakupiła druki polskie i polonica 1501-1700, katalog zbiorów Herzog August Bibliothek Wolfenbuttel a także Deutsche Biographische Encyklopedie, Sources Chretiennes, liczące 447 tomów oraz 33 tomową Encyklopedia Giuridica. Te wydawnictwa wydatnie przyczyniły się do podniesienia prestiżu Biblioteki.

Biblioteka posiada także Polskie Archiwum Biograficzne na mikrofilmach, które okazuje się niezwykle przydatne dla badaczy przeszłości nie tylko Mazowsza, ale i Polski. Wydawnictwo te zestawia biogramy (łącznie z opracowaniem na ich temat) osób, zamieszczone w różnego rodzaju słownikach, encyklopediach i dykjonariuszach, począwszy od XVIII wieku aż do połowy wieku XX. W ostatnim czasie jest przeprowadzana modernizacja Biblioteki²⁰.

Na początku lat 60. rozpoczął się proces mikrofilmowania najstarszych zasobów archiwum.

Biblioteka im. Zielińskich TNP posiada również ciekawy i bogaty księgozbiór i jest przedmiotem zainteresowania ze strony ludzi nauki z całego kraju. Z jej zbiorów korzystają pracownicy nauki i studenci, m.in. z Łodzi, Torunia, Warszawy, Poznania, Gdańska²¹. Przede wszystkim jednak służy ona mieszkańcom Płocka i okolic.

Założona w 1820 r., jest siódmą z kolei wśród najstarszych bibliotek w Polsce. Posiada status biblioteki naukowej na mocy Uchwały Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1971 r. Mocą ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (załącznik z dnia 24 listopada 1998 r.) Biblioteka im. Zielińskich TNP została włączona do elitarnego grona 55 bibliotek, tworzących Narodowy Zasób Biblioteczny.

Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego oferuje czytelnikom księgozbiór uniwersalny. Specjalizuje się w gromadzeniu materiałów związanych z Płockiem i regionem (tzw. plociana i masoviana).

Najcenniejszą część księgozbioru stanowią tzw. Zbiory Specjalne.

Zbiory specjalne tworzą stare druki w liczbie 13 366 (w tym 93 inkunabuły)²², najcenniejsze to: *Boska Komedia* Dantego z 1487 r., *Kronika świata* Wernera Rolewincka z 1492 r., pierwsze wydanie *De revolutionibus orbium coelestium* Mikołaja Kopernika z 1543 r., unikatowy egzemplarz dzieła związanego z Płockiem „*Statuta Ducatus Mazovie quecumque vel more antiquo et institutis variorum recepta...*” Piotra Goroszczyńskiego²³, *Statuty* Jana Łaskiego z 1506 r., rękopisy wśród nich np. pergaminowa karta z IX wieku z tekstem *Księgi Mądrości*, autografy króla Zygmunta Augusta, Tadeusza Kościuszki, Elizy Orzeszkowej, archiwalia, druki ulotne²⁴, kartografia, muzykalia, grafika, w tym najstarszy w Polsce kompletny zestaw 80 grafik Francisco Goi „*Kaprysy*” z 1799 r.

Biblioteka posiada także duży zbiór mikrofilmów i mikrofisz. Dzięki digitalizacji na nośniki elektroniczne przeniesiono 100 plakatów i 6 inkunabułów. Zeskanowano 128 fotografii oraz 150 pozycji pełnotekstowych (7 650 stron)²⁵.

Największą biblioteką techniczną na północnym Mazowszu jest Biblioteka Filii Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. Filia dostarcza kadrę inżynierską dla PKN ORLEN i innych zakładów przemysłowych Płocka i regionu.

Jednym z najważniejszych zadań biblioteki jest promocja i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, a także usług i serwisów informacyjnych.

Obok typowych zbiorów, czyli druków zwartych i czasopism Biblioteka Szkoły Nauk Technicznych i Społecznych w Płocku, jako jedyna w mieście, posiada dużą kolekcję norm polskich i zagranicznych z różnych dziedzin nauki, szczególnie jednak z budownictwa, mechaniki, chemii, inżynierii środowiska. Plik ten ma ponad 48 tys. egzemplarzy i cały czas sukcesywnie jest powiększany.

Zbiorem specjalnym w bibliotece są także bazy elektroniczne, które w dzisiejszych czasach, w dużym stopniu mogą zastąpić tradycyjne zbiory biblioteczne. Spis dostępnych serwisów (baz) jest zamieszczony na stronie domowej²⁶ w zakładce e-bazy. Jest aktualizowany na bieżąco (wraz z informacją o dostępnych serwisach bezpłatnych), a pełna lista czasopism²⁷ elektronicznych jest umieszczona w zakładce e-czasopisma.

Od grudnia 2006 roku pojawiły się w zbiorach biblioteki e-książki. Tym samym biblioteka przystąpiła

do promocji korzystania z książek elektronicznych²⁸. Było to związane z zakupem pierwszych książek elektronicznych z prawem do archiwizacji, a także rozbudową Biblioteki Cyfrowej PW, tworzonej w stosowanym w wielu bibliotekach kraju programie Libra, która zastąpiła pierwszą instalację Kolekcji Elektronicznej Zbiorów Własnych.

Filia BGPW dysponuje również zbiorem prac doktorskich pracowników płockiej uczelni.

Z roku na rok kolekcja powoli się rozrasta.

Ostatnie lata to okres intensywnego rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce i to nie tylko uniwersytetów w dużych ośrodkach akademickich, ale też prywatnych uczelni i państwowych wyższych szkół zawodowych w ośrodkach mniejszych. W latach 90. w Płocku także powstały nowe uczelnie wyższe: prywatna Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku i Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica z siedzibą w Płocku została założona przez Zespół Oświatowo-Konsultacyjny „Profesor” Sp. z o.o. w Płocku w 1992 r. jako Prywatna Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości. 20 marca 1995 r. Minister Edukacji Narodowej zarządził zmianę nazwy uczelni, która przyjęła obecne brzmienie, a jej patronem jest Paweł Włodkowic²⁹. Uczelnia prowadzi studia na kierunkach: Administracja, Informatyka, Pedagogika, Pielęgniarstwo, Politologia, Wychowanie fizyczne, Zarządzanie.

Wraz z rozwojem Uczelni powiększały się zbiory biblioteki. Dzisiaj biblioteka posiada ponad 50 tys. woluminów książek i czasopism³⁰.

Bardzo cennym zbiorem biblioteki jest kolekcja dokumentów życia społecznego - wydawnictwa Centrum Badania Opinii Publicznej. Pierwszy numer zakupiono w 1998 roku i do dziś zbiór ten jest sukcesywnie powiększany.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku została uruchomiona na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 czerwca, a już w styczniu 2000 roku dokonano pierwszego zakupu dla biblioteki³¹. Biblioteka gromadzi zbiory w oparciu o aktualne potrzeby dydaktyczne uczelni: piśmiennictwo z zakresu pedagogiki, psychologii, nauk społecznych, programy nauczania.

Istotną część księgozbioru stanowią zbiory specjalne: płyty CD, kasety audio i video, bazy danych na nośnikach elektronicznych. Dużą pomocą dla studiujących z całego miasta jest baza LexSigma, program aktualizowany co miesiąc, który umożliwia dostęp do aktów prawnych i orzeczeń.

W programie tym możemy znaleźć: metryki aktów prawnych opublikowanych w Dz. U. i M.P., aktów prawa miejscowego opublikowanych w wo-

jewódzkich dziennikach urzędowych, aktów opublikowanych w wybranych dziennikach urzędowych oraz projektów ustaw, ujednolicone teksty aktów prawnych z Dz. U. i M. P.: wszystkie akty prawne obowiązujące oraz oczekujące, wszystkie akty opublikowane od 1 stycznia 1990 r., a spośród aktów opublikowanych wcześniej te, które obowiązywały tego dnia, zeskanowane teksty pierwotne aktów prawnych, ujednolicone teksty aktów prawnych opublikowanych począwszy od 1988 r. w wybranych dziennikach urzędowych, wybór projektów ustaw wraz z uzasadnieniami, orzeczenia, pisma urzędowe: ministerstw, centralnych urzędów administracji, innych podmiotów administracji publicznej, tezy z piśmiennictwa - cytaty z publikacji prawniczych, odzwierciedlające stanowisko autora publikacji w danej kwestii, wzory umów i pism procesowych³².

W Płocku dużą popularnością wśród studentów, nauczycieli, uczniów liceów i techników oraz mieszkańców miasta cieszą się dwie biblioteki publiczne, które już na stałe wrosły w krajobraz Płocka. Są to Książnica Płocka i Biblioteka Pedagogiczna.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego jest biblioteką samorządową i organizacyjnie podlega Radzie Miasta Płocka. W skład sieci bibliotecznej wchodzi dział pracy w gmachu głównym, dział zbiorów audiowizualnych, 13 filii bibliotecznych, Biblioteka dla dzieci im. Wandy Chotomskiej³³.

Na mocy porozumienia zawartego między Miastem Płock, reprezentowanym przez Prezydenta Miasta Płocka a Powiatem Płockim reprezentowanym przez Zarząd Powiatu w Płocku, Książnica Płocka realizuje zadania powiatowej biblioteki publicznej i sprawuje opiekę merytoryczną nad 36 bibliotekami samorządowymi w terenie³⁴.

Zbiory w bibliotece dzielą się na książki, czasopisma i zbiory specjalne. W ostatniej grupie znajdują się m.in.: „książka mówiona”, kasety, taśmy do nauki języków obcych i muzyczne, płyty CD, kasety video i DVD, nośniki elektroniczne (multimedia, dyskietki, programy komputerowe), płyty analogowe, przeźrocza, fotografie oraz pozostałe materiały: dokumenty życia społecznego, ekslibrysy³⁵.

Bardzo podobne zbiory specjalne można znaleźć w Bibliotece Pedagogicznej w Płocku. Początki Biblioteki Pedagogicznej sięgają roku 1953. Wtedy to na polecenie kierownika Wydziału Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Płocku – Stanisława Bojanowskiego rozpoczęto prace nad uporządkowaniem książek, które wpływały do Wydziału Oświaty z Ministerstwa Oświaty oraz Pedagogicznej Biblioteki w Warszawie. Od 1999 roku biblioteka podlega Samorządowi Województwa Mazowieckiego³⁶.

Biblioteka Pedagogiczna w Płocku należy do bibliotek specjalnych i prowadzi działalność służącą w szczególności potrzebom kształcących się i doskonalących nauczycieli, studentów przygotowujących się do zawodu nauczyciela oraz słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli i innym osobom zainteresowanym.

Biblioteka gromadziła: książki, czasopisma, zbiory audiowizualne, literaturę z zakresu pedagogiki, psychologii i nauk pokrewnych, literaturę naukową i popularnonaukową z różnych dziedzin wiedzy objętych programami nauczania, podręczniki i programy nauczania.

Zbiory specjalne biblioteki to: kasety video, kasety magnetofonowe, nośniki CD, przeźrocza, zbiory graficzne, broszury. Zbiór ten stale się powiększa³⁷.

Jak widać z powyższego opracowania zasięg materiałów specjalnych gromadzonych w bibliotekach płockich uległ znacznemu rozszerzeniu. Do zbiorów specjalnych, o których pisał np. Józef Grycz doszły najnowsze osiągnięcia techniki, które stały się nośnikami informacji i które wg Ustawy o Bibliotekach powinny być przechowywane, archiwizowane i udostępniane użytkownikom.

Przypisy

- ¹ L. Łoś : *Biblioteki naukowe*. Wrocław 1980, s. 167-168
- ² *Encyklopedia Współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Warszawa 1976, s. 321
- ³ E. Ryszkowska: *Zbiory specjalne w bibliotekach publicznych. Wybrane problemy „Bibliotekarz”*. 1999, nr 3, s. 18
- ⁴ J. Grycz : *Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie. Podręcznik i poradnik*. Wrocław 1951 s.195.
- ⁵ R. Gołat: *Rękopisy a materiały biblioteczne „Bibliotekarz”* 2005, z. 7-8, s. 24-25
- ⁶ J. Ćwiekowa , R. Przelaskowski: *Polskie biblioteki naukowe. Zarys problematyki*. Warszawa 1971, s. 21
- ⁷ <http://patentnabliżniaczki.republika.pl/>
- ⁸ A. Firlej-Buzon: *DZS Dokumenty życia społecznego*. Warszawa 2002, s.60-61
- ⁹ Tamże, s. 98
- ¹⁰ D. Grygrowski: *Dokumenty nieksiążkowe w bibliotece*. Warszawa 2001, s.46
- ¹¹ R. Dziubecka: *Definicja terminu "dokumenty audiowizualne". Uwagi dyskusyjne „Przegląd biblioteczny”*. Warszawa 1977, z.1, s. 38
- ¹² *Bibliotekarstwo/* pod red. Z .Żmigrodzkiego. Warszawa 1998, s. 186
- ¹³ T. Szczęsna: *Program mikrofilmowania czasopism i innych dokumentów z bibliotek polskich realizowany w Bibliotece Narodowej „Bibliotekarz”*. 1999, z. 2, s. 11
- ¹⁴ P. Malak: *Wykorzystanie analizy wartości informacyjnej dokumentów elektronicznych w tworzeniu kolekcji bibliotecznych [w:] Biblioteki wobec nowych zadań/* pod red. Ewy Głowackiej. Toruń 2004, s. 109
- ¹⁵ ISBD(ER): *International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources* Munchen, Saur 1997
- ¹⁶ Tamże, s. 94
- ¹⁷ *O relewantności dokumentów/* pod red. A. I. Czerny [w:] *Teoria wyszukiwania informacji*. Warszawa 1981, s. 132
- ¹⁸ <http://www.seminarium.plock.opoka.org.pl/index1.htm>
- ¹⁹ *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku/* red. ks. Waldemar Graczyk. Płock 2003, s. 11
- ²⁰ Tamże, s. 142-143
- ²¹ A.M. Stogowska: *Dzieje i funkcje Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego (1820-1985)*. Płock 1994, s. 152
- ²² *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2006*. Płock 2007, s. 147
- ²³ M. Chylińska: *Biblioteka im. Zielińskich w Płocku w latach 1971-1999*. Praca Magisterska pod kier. prof. dr hab. Witolda Wojdyły w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku. 2004, s. 39
- ²⁴ <http://www.tnp.org.pl/oferta.htm>
- ²⁵ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2006*. Płock 2007,
- ²⁶ <http://www.bg.pw.edu.pl>
- ²⁷ <http://www.bg.pw.edu.pl/listabaz.-e.html>
- ²⁸ *Sprawozdanie Biblioteki Głównej i bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Warszawskiej za rok 2006*, s. 7
- ²⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Szko%C5%82a_Wy%C5%BCsza_im._Paw%C5%82a_W%C5%82odkowica
- ³⁰ <http://biblioteka.wlodkowic.pl/biblioteka/biblioteka.php?indeks=1>
- ³¹ K. Atenborska: *Biblioteka Uczelniana Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku*. [w:] Neofilologia, T. IX. Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Płock 2006, s. 232-233
- ³² <http://www.biblioteka.pwsplock.pl/Lex.htm>
- ³³ <http://www.bibl.plock.pl/>
- ³⁴ Tamże
- ³⁵ „Bibliotekarz Płocki: biuletyn informacyjno-metodyczny”. Płock 2007, R. XIII, nr 1, s. 6-7
- ³⁶ <http://www.bp.plock.edu.pl/strona/kalendarium.html>
- ³⁷ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Pedagogicznej w Płocku za rok 2003*

SPECIAL COLLECTIONS OF PŁOCK LIBRARIES

Summary

Special collections of Płock libraries includes sections of subjects grouped by them formal or content features. It count among to them: manuscripts, old prints, photocopies, graphics, numismatics, exlibryses, documents about social life, norms and patents, microfilms, video tapes, CD-Roms.

Libraries in Płock are collecting special items with their preferences.

Library of Seminary have large collection of - manuscripts, old prints, Zielinsky Library are - proprietors manuscripts, old prints, archives, graphics, notes, maps. Library of Main Branch Warsaw Politechnice – norms, e-bases. Library of Higher Vocational School – the limes program, Library of Włodkowic School – CBOS (documents of social life).

PRASA SAMORZĄDOWA NA PRZYKŁADZIE BIULETYNU „POWIAT PŁOCKI” W LATACH 1999-2007

Abstrakt

Artykuł niniejszy zawiera opis i omówienie zawartości treściowej, struktury i funkcji „Powiatu Płockiego. Biuletynu Samorządowego”. Omawia się więc genezę, szkicuje prawie dziesięcioletnią historię oraz znaczenie pisma w życiu społeczeństwa ziemskiego powiatu płockiego - jako dobry przykład dość przecież ściśle określonego pisma samorządowego zawierającego przede wszystkim ważne informacje dotyczące funkcjonowania organów powiatu: Rady Powiatu, Zarządu Powiatu i jednostek organizacyjnych powiatu, instytucji powiatowych oraz wyjaśniania problemów, życia lokalnej społeczności (O powiecie). Na uwagę zasługuje też funkcja edukacyjna, aktywności obywatelskiej, tworzenia więzi społeczeństwa powiatu (Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej).

Słowa kluczowe: Prasa lokalna, prasa samorządu powiatu płockiego, struktura i funkcje pisma

Wprowadzenie - wyjaśnienia o charakterze terminologicznym i typologicznym

Od początku istnienia, funkcjonowania powiatu płockiego, tj. od 1 stycznia 1999 r. wydawany jest kwartalnik – „Powiat Płocki. Biuletyn Samorządowy”. Biuletyn jest jednocześnie i informatorem oraz kroniką wydarzeń o zasięgu powiatowym. Zamieszcza się w nim informacje o pracy Rady Powiatu, Zarządu Powiatu i jednostek organizacyjnych powiatu. Biuletyn adresowany jest do mieszkańców gmin powiatu płockiego. Odbiorcami są więc przede wszystkim mieszkańcy powiatu, radni powiatu, miast i gmin, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu wojewódzkiego, firmy z terenu powiatu płockiego, placówki oświatowe.

Pierwszy numer ukazał się już na samym początku 1999 r. i liczył aż 84 strony formatu A4 + 4 kolorowe strony okładki + czterostronicowa kolorowa wkładka z odpowiednimi fotografiami.

Tematyka podejmowana przez redakcję dotyczyła, zagadnień i problemów istotnych przede wszystkim dla całej społeczności powiatu płockiego.

Na pewno więc na współczesnej mapie prasy lokalnej w Polsce, w tak już bardzo zróżnicowanym krajobrazie mediów lokalnych, już dość wyraźnie zarysowuje się nasze czasopismo: „Powiat Płocki. Biuletyn Samorządowy”. Niniejszy artykuł wpisuje się w pewien sposób w dość już bogatą tradycję badań, opisu mazowieckich mediów lokalnych i regionalnych.

Zasygnalizujmy więc tylko, niejako przy okazji, że całkiem niedawno ukazała się obszerna publikacja *Mazowieckie media lokalne i regionalne* zawierająca zbiór materiałów z dwudniowej sesji naukowej, która odbyła się właśnie w Płocku, a została zorganizowana przez Towarzystwo Naukowe Płockie i Szkołę Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku¹. Natomiast lokalne media terenów sąsiednich: Kujaw i ziemi dobrzyńskiej zostały zaprezentowane i omówione w wydanych także niedawno publikacjach: *Media w procesie transformacji na przykładzie Włocławka*² oraz *Media lokalne i sublokalne na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej*³.

Dla naszych rozważań istotne jest przypomnienie i uświadomienie sobie, że obecnie obowiązuje w Polsce nowy, trójstopniowy podział administracyjny kraju: 16 dużych województw, 65 powiatów grodzkich oraz 314 powiatów ziemskich. A jak już wspomnieliśmy, powiat płocki został utworzony w 1999 r. w ramach reformy administracyjnej. W skład powiatu wchodzi gminy miejsko-wiejskie: Drobin, Gąbin i Wyszogród oraz gminy wiejskie: Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży, Bulkowo, Łąck, Mała Wieś, Nowy Duninów, Radzanowo, Słubice, Słupno, Stara Biała i Staroźreby. Wspominamy o gminach również dlatego, że w kilku numerach „Biuletynu” mamy specjalne odpowiednie ciekawe i wielce pożyteczne prezentacje: *W gminach naszego powiatu*. Podaje się np. także i wyniki wyborów oraz prezentuje władze miast i gmin powiatu płockiego.

kiego. I tak w numerze szesnastym (październik-grudzień 2002 r.) podaje się nowo wybrane władze II kadencji odrodzonego powiatu plockiego oraz władze IV kadencji odrodzonych rad miast, miast gmin, a w numerze 32 (październik 2006-marzec 2007 r.) nowo wybrane władze III kadencji odrodzonego powiatu plockiego oraz władze V kadencji odrodzonych rad miast, miast gmin (2006-2010). W tymże numerze 32 (październik 2006 – marzec 2007) znajduje się kolorowa czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami radnych poszczególnych gmin powiatu plockiego. Fotografie Rady Powiatu w Płocku w kadencji 2006-2010 umieszczono na okładce omawianego pisma. Podkreślmy więc, że „Powiat Płocki. Biuletyn Samorządowy” należy bez wątpienia do grupy najstarszych pism wydawanych przez samorządy nowych powiatów – odrodzonych. Jest też sprawą oczywistą, że problemy powiatu na pewno żywo interesują jego mieszkańców, którzy są przecież wdzięcznymi czytelnikami pisma.

By ukazać pismo na szerszym tle, trochę uwagi poświęcimy odpowiednim wyjaśnieniom o charakterze terminologiczno-typologicznym. Już na samym wstępie przywołajmy jakże trafną i znamioną opinię znanego medioznawcy Wiesława Sonczyka:

Prasa lokalna – traktowana jako ważny fragment współczesnego systemu medialnego – jest uznawana przez medioznawców za jedną z najbardziej widocznych i pożytecznych w sensie społecznym konsekwencji zmian ustrojowo-politycznych oraz transformacji samego systemu po roku 1989. Zniesienie monopolu partyjno-państwowego w zakresie działalności medialnej, likwidacja przewencyjnej cenzury instytucjonalnej oraz zmiana przepisów normujących działalność wydawniczą (wprowadzenie systemu rejestracyjnego) umożliwiły m.in. rozwój periodyków lokalnych i sublokalnych. Wiele z nich rozpoczęło swoją działalność przy okazji wyborów samorządowych czy parlamentarnych⁴.

W ostatnich latach definicje prasy regionalnej i lokalnej można znaleźć w wielu odpowiednich opracowaniach naukowych, zresztą problematyka ta jest dosyć złożona i akurat in statu nascendi – w bardzo żywiołowym stanie ciągłego powstawania, zmian ilościowych i jakościowych zarazem.

Maria Orłowska-Bednarz wyraźnie zwraca uwagę, że jawność informacji i wolność jej przekazu to fundamenty demokratycznego państwa. Obywatelom przysługuje prawo wyrażania swojej opinii oraz krytyki, natomiast władza publiczna powinna przejawiać gotowość do poddania się społecznej ocenie. Cechą współczesnych społeczeństw de-

mokratycznych jest przenikanie technologii i technik informacyjnych do wszystkich dziedzin życia społecznego, politycznego i ekonomicznego. Wymiana informacji pozwala na budowanie i podtrzymywanie społeczności, stąd ma ona ogromne znaczenie dla stosunków międzyludzkich i funkcjonowania państwa. Dotyczy to nie tylko relacji pomiędzy społeczeństwem a administracją państwową, ale także relacji pomiędzy społeczeństwem a administracją samorządową.

Powiązania między samorządem terytorialnym a mediami lokalnymi są zagadnieniem stosunkowo nowym, związanym z przywróceniem w 1990 roku instytucji samorządu terytorialnego oraz z reformą administracyjną z 1998 roku przywracającą samorządowe powiaty i tworzącą województwa samorządowe⁵.
I dalej:

Czynnikiem sprzyjającym partycypacji społecznej w procesach decyzyjnych organów administracji samorządowej jest między innymi dostępność informacji o ich działalności. Jak się wydaje jawność obiegu informacji jest nie tyle czynnikiem, ile kwestią o żywotnym znaczeniu dla funkcjonowania samorządu terytorialnego⁶.
I jeszcze:

Obecnie samorząd terytorialny stanowi jedną z podstawowych, zinstytucjonalizowanych form życia społeczno-politycznego, dlatego prawo do informacji powinno zyskać status zasady funkcjonowania samorządu terytorialnego na wszystkich jego szczeblach. Wszelkie działania administracji publicznej muszą być jawne. Sprzyja to budowaniu pozytywnych relacji między obywatelami a administracją, co stanowi podstawę rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego: Jawność administracyjną rozumianą jako zasada dostępu do informacji administracyjnych, czyli pozostających w dyspozycji administracji w szerokim tego słowa znaczeniu. Respektowanie tej zasady powoduje z jednej strony obowiązek jej organów do ujawniania informacji, komunikowania, rozpowszechniania, dostępu do dokumentów, wiadomości, wszelkiego rodzaju informacji w granicach prawa, a z drugiej – prawo zainteresowanego (osoby fizycznej, prawnej) do domagania się od administracji dostępu do nich. Jawność zatem jest warunkiem urzeczywistnienia prawa do informacji⁷.

A co do typologii to:

Prasę lokalną możemy podzielić na dwa zasadnicze typy:

a) Prasa mikroregionalna. W jej skład wchodzi lokalne mutacje dzienników regionalnych stanowiące swego rodzaju wkładki do grzbietów zasadniczych. [...] Drugim typem prasy mikroregionalnej są tygodniki mikroregionalne, czyli pisma obejmujące swym zasięgiem nawet kilka powiatów. [...]

b) Prasa sublokalna. Prasa ta obejmuje swoim zasięgiem obszar powiatu lub obszar odpowiednio mniejszy, np. gmina lub dzielnica miasta. Możemy w niej wydzielić m.in.:

b. 1. prasę samorządową. Jest to prasa wydawana przez samorządy terytorialne i przez nie całkowicie lub w określonym stopniu finansowana. **Wokół pozycji i roli prasy samorządowej toczy się w Polsce permanentna dyskusja, która dotyczy głównie relacji: pisma samorządowe – władza lokalna;** (podkr. moje – A.W.)⁸

Co zaś dotyczy prasy samorządowej, a w tym oczywiście formuły opisywanego pisma samorządowego – biuletynu, to biorąc pod uwagę zawartość oraz formułę relacji dziennikarskiej, wydawnictwo prasowe samorządu terytorialnego można podzielić na dwie charakterystyczne grupy:

1) **biuletyn informacyjny** to pismo które zawiera głównie materiały o charakterze samorządowym. Z założenia takie wydawnictwa wypełniają głównie funkcje środka przenoszącego jednostronnie informacje od samorządu do odbiorcy i zazwyczaj nie podejmują tematów z innych dziedzin życia społecznego, politycznego, gospodarczego – chyba że jest to odpowiedź lub polemika na ataki miejscowej władzy ze strony innych mediów lokalnych, partii politycznych, organizacji pozarządowych. Jednym z ważnych celów biuletynu informacyjnego jest kształtowanie w świadomości odbiorców pozytywnego wizerunku instytucji samorządu terytorialnego oraz władzy lokalnej, utożsamianej najczęściej z kierownictwem urzędu gminy. **Biuletyny wyróżniają się stylem biurokratyczno-kancelaryjnym, a redagującym brakuje często przygotowania.** Czytelnicy zostali wyeliminowani z możliwości kształtowania jego zawartości. Takie inicjatywy samorządu terytorialnego są najczęstszym przejawem ich aktywności na polu prasowo-wydawniczym, wypierającym bardziej ambitne pomysły wydawnicze, do których zaliczamy tzw. gazety samorządowe.

2) **gazeta samorządowa** różni się od biuletynu informacyjnego samorządu terytorialnego

zawartością i formułą relacji. **Ponad połowę ich objętości zajmują materiały dotyczące wydarzeń niezwiązanych bezpośrednio z działalnością samorządu terytorialnego.** Wydawca zakłada, że treść czasopisma samorządowego musi być zróżnicowana, a dziennikarze powinni odpowiadać na różnorodne potrzeby i oczekiwania heterogenicznego czytelnika, który przecież żyje nie tylko informacjami o charakterze samorządowym. W tej formule wydawnictwo jest stosunkowo otwarte na wpływy zewnętrzne oraz traktowane jako ważny środek komunikowania społecznego, którego treści współtworzą również mieszkańcy⁹.

Media samorządowe, pomijając wszelkie zarzuty, jakie można pod ich adresem kierować, mają jedną, podstawową zaletę. **Na ich łamach pojawiać się mogą ważne i pożyteczne informacje, których próżno szukać w komercyjnych mediach.**

Prasa lokalna we współczesnym społeczeństwie polskim odgrywa także podstawową rolę, wśród innych środków komunikacji lokalnej, w pełnieniu funkcji wobec społeczności lokalnej. **Do najważniejszych należy funkcja informacyjna umożliwiająca realizację zasady jawności życia społeczności lokalnej przez podawanie do wiadomości ogólnej programów, zamiarów, oczekiwań, żądań czy celów wszystkich uczestników życia publicznego.**

W opracowaniu: **Raport 2/2007, Samorządność i demokracja** – Barbara Imiołczyk, Jerzy Regulski, Warszawa, listopad 2007

„IV. 5. Prasa lokalna”

czytamy m.in.:

W prasie lokalnej ukształtował się podział na tytuły niezależne (wydawcy prywatni, stowarzyszenia i fundacje) oraz samorządowe, wydawane bezpośrednio przez urzędy gmin, spółki z udziałami gminy czy dofinansowywane przez samorząd. Powoduje to szereg konfliktów. Podstawowym zarzutem wobec prasy samorządowej jest jej zależność od władz samorządowych, przez co traci ona funkcje kontrolne w stosunku do władzy. Stawiane jest pytanie: czy władza lokalna ma prawo za publiczne pieniądze wydawać gazetę, która służy tej władzy i która blokuje możliwość rozwoju innym? Podnoszony jest zarzut nierównej konkurencji.

W tej sprawie konieczne jest wprowadzenie regulacji prawnych, które wykluczą możliwość finansowania prasy lokalnej ze środków publicznych. **Jedynym dopuszczalnym wydawnictwem samorządu powinien być biuletyn o charakte-**

ze ściśle urzędowym, informujący o decyzjach władz samorządowych. (podkr. moje – A.W.)

na zakończenie tegoż wprowadzenia i odpowiednich wyjaśnień terminologicznych dodajmy, uzupełnijmy jeszcze:

Wśród wydawców prasy lokalnej możemy wyróżnić przynajmniej 8 charakterystycznych grup. Dla tej klasyfikacji podstawą jest specyficzny sposób władania prawem do tytułu i kreowania jego zawartości przez podmioty wydawnicze. Według tego kryterium odnotowujemy takie między innymi kategorie wydawców czasopism lokalnych:

- 1) prywatni (osoby fizyczne, ich grupy oraz spółki prawa handlowego);
- 2) samorządy terytorialne (rady gmin/powiatów, zarządy gmin/powiatów, domy kultury, biblioteki, gospodarstwa pomocnicze gmin/powiatów);
- 3) organizacje pozarządowe (stowarzyszenia i fundacje);
- 4) organizacje polityczne (partie, ruchy społeczno-polityczne);
- 5) spółdzielnie mieszkaniowe;
- 6) samorządy osiedlowe;
- 7) kościoły i związki wyznaniowe;
- 8) administracja państwowa¹⁰.

O tematyce, zawartości, funkcji i strukturze „Powiatu Płockiego”

Jest rzeczą oczywistą, że problematyka tego rodzaju pisma dotyczy przede wszystkim aktualnych wydarzeń dziejących się na terenie powiatu, spraw społecznych, działalności instytucji samorządowych, lokalnej historii i kultury, tradycji ludowych, oświaty, a ostatnio także i integracji europejskiej, z uwzględnieniem przede wszystkim ewentualnych korzyści i możliwości pozyskania środków pomocowych.

„Powiat Płocki”, podtytuł: „Biuletyn Samorządowy”

Format biuletynu, pisma to A4, różna liczba stron – nawet 128, zwykle 4 strony okładkowe kolorowe, reszta czarno-biała. Wkładki kolorowe z fotografiami.

Nr 1, styczeń-marzec 1999, format A4, 84 strony + 4 nienumerowane strony okładkowe kolorowe, dobry kredowy papier, 4-stronicowa nienumerowana kolorowa wkładka z kolorowymi fotografiami.

Już w pierwszym numerze dostrzec można, że w zespole redakcyjnym dominuje entuzjazm:

Rubryka Starosty Płockiego

Drodzy Czytelnicy!

Oddajemy do Państwa rąk pierwszy egzemplarz naszego biuletynu samorządowego z nadzieją, że wspólnie redagowany i doskonalony – będzie pomocny w pracy każdego radnego.

W dotychczasowym procesie reform przekonaliśmy się o potrzebie dalszego rozwoju samorządności oraz decentralizacji funkcji państwa i finansów publicznych. W bieżącym 1999 roku, podjęliśmy zatem dzieło tworzenia samorządów powiatowych i wojewódzkich.

Towarzyszy nam nadzieja, że wspólny trud w tej zapewne niełatwej, pierwszej kadencji samorządu powiatowego, przyniesie jak najobfitsze owoce wszystkim wyborcom.

Na ten, niełatwy początek tworzenia samorządu powiatowego pragnę zadedykować Państwu następujące słowa, w przekonaniu, że mogą być pomocne w naszym codziennym postępowaniu.

Starajmy się, abyśmy nie byli:

- tymi, którzy dużo mówią, a nie podejmują niczego,
- tymi, którzy podejmują wszystko, a niczego nie kończą,
- tymi, którzy zawsze obiecują, a nigdy nie dotrzymują słowa,
- tymi, którzy nic nie robią, a wciąż krytykują,
- tymi, którzy ubolewają nad okrucieństwem obecnych czasów i ludzkim egoizmem, a nie podejmują niczego, by wspomagać innych,
- tymi, którzy marzą, by otrzymywać i nic nie dawać,
- tymi, którzy umieją prosić, a nie chcą dziękować.

Starajmy się, abyśmy rzetelnie, we wzajemnym poszanowaniu godnie wypełnili swoje zaszczytne obowiązki.

Życząc radnym, samorządowcom i mieszkańcom Powiatu Płockiego powodzenia, sukcesów w naszej wspólnej pracy a na nadchodzące Święta Wielkanocne wiele radości, rodzinnego ciepła i wszelkiej pomyślności – w imieniu Zarządu Starostwa Powiatowego w Płocku i Zespołu Redakcyjnego „Biuletynu”

– serdecznie Państwa pozdrawiam

**Starosta Płocki
Michał Boszko**

A oto pełna entuzjazmu i zapału prezentacja Kolegium Redakcyjnego zawarta w tymże pierwszym numerze pisma. Z obszernej informacji autorstwa Żanety Puczek – Sekretarza Kolegium Redakcyjnego Biuletynu.

WARTO WIEDZIEĆ, ŻE ...

poprzednikiem niniejszego Biuletynu Samorządowego POWIAT PŁOCKI był Biuletyn Sejmiku Samorządowego Województwa Płockiego.

Mam przyjemność przedstawić Państwu pierwszy numer biuletynu samorządowego POWIAT PŁOCKI, którego wydawcą jest Rada i Zarząd Powiatu w Płocku.

Władze samorządowe naszego powiatu, doceniając społeczną rolę rzetelnej informacji, zdecydowały o cyklicznym wydawaniu tego pisma po niełatwych ale uwieńczonych sukcesem staraniach pozyskania na ten cel środków pozabudżetowych.

To ważne, że w Kolegium Redakcyjnym biuletynu nie zabrakło przedstawicieli Rady i Zarządu, osób najbardziej kompetentnych, choć niezwykle zapracowanych na trudnym starcie organizacji powiatu i wdrażania reformy administracyjnej i samorządowej.

To ważne, że pracami Kolegium kieruje Starosta Płocki **Pan Michał Boszko**, który ma bogate doświadczenie w tym zakresie, będąc bowiem Marszałkiem byłego Sejmiku Samorządowego Województwa Płockiego, konsekwentnie doskonalił zarówno zawartość merytoryczną, jak i szatę graficzną biuletynu Sejmiku, pełniąc funkcję redaktora naczelnego, a ponadto był autorem bądź współautorem wielu publikacji samorządowych.

To ważne, że funkcję zastępców Redaktora Naczelnego zechcieli przyjąć **Pan Sławomir Wiśniewski** – Przewodniczący Rady Powiatu, znany samorządowiec i Wicestarosta – **Pan Ryszard Kwiatkowski**, który posiada bogate doświadczenie w pracy administracyjnej.

W składzie Kolegium nie zabrakło również Sekretarza Powiatu Pana Tomasza Kępczyńskiego, Skarbnika Powiatu **Pani Marii Jakubowskiej** oraz **Pani Elżbiety Subotowicz** Dyrektora Wydziału Rozwoju Gospodarczego i Promocji – osób realizujących ważne zadania w Starostwie.

To ważne, że wypróbowanymi przyjaciółmi tego pisma samorządowego będącego swoistą kontynuacją biuletynu Sejmiku są jego wspaniali przyjaciele i fachowcy, a wśród nich **Pani Janina Kawałczewska** – Dyrektor Wydziału Ochrony Środowiska Starostwa, przedstawiciel byłego Urzędu Wojewódzkiego i były Wiceprezes PROEKO, wybitny specjalista problematyki ekologicznej, autor wielu publikacji.

Nie sposób pominąć również kolejnych członków Kolegium – **Pana Waldemara Kulińskiego**, byłego Dyrektora Generalnego Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, dziś Dyrektora Urzędu Marszałkowskiego w Warszawie oraz **Pana Bogumiła Kacprzaka** – Prezesa Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Płocku – sprawdzonego przyjaciela samorządów, autora i współautora wielu publikacji byłego Sejmiku Samorządowego Województwa Płockiego.

Dzięki takim osobistościom i fachowcom pracującym w Kolegium Redakcyjnym zawartość kolejnych numerów biuletynu samorządowego **województwa płockiego zapowiada się interesująco (sic!! – podkr. A.W.)**

Warto przypomnieć, że 50% obecnego składu Kolegium redagowało „Biuletyn Sejmiku Samorządowego Województwa Płockiego” – wydawnictwa również o charakterze samorządowym, które swoim zasięgiem znacznie wykraczało poza granice obecnego powiatu.

Warto przypomnieć, że ostatni numer „Biuletynu” byłego Sejmiku Płockiego dedykowany był samorządom Ziemi Płockiej, a w znacznej części naszemu powiatowi, prezentując podstawowe dane o powiecie, o składzie jego władz i radnych Rady Powiatu w Płocku.

Nasz „Biuletyn” spełniający funkcję informacyjną, edukacyjną i historyczną adresowany jest do osób i instytucji, które w dobie przemian ustrojowych Państwa bezpośrednio biorą udział we wdrażaniu reformy administracyjnej. Biuletyn zawiera informacje bieżące z życia Rady Powiatu i Starostwa, naszych gmin i ościennych powiatów oraz innych instytucji. Zawiera komentarze, opinie oraz porady prawne – treści bardzo przydatne w codziennej działalności radnych i pracowników administracji publicznej.

Ponadto zgodnie z wolą Radnych naszego Powiatu w „Biuletynie” drukować będziemy skróty aktualnych aktów prawnych, który ułatwi pracę Komisjom Rady.

Z pewnością zainteresują Państwa tytuły głównych działów „Biuletynu”: Rada i Starostwo Powiatowe na starcie (ważne problemy, trudne decyzje, ciekawe opinie). Z wizytą w gminie. W sąsiednich powiatach. Sprawa dla Związku Powiatów Polskich. O jednej z czterech reform. Pytania do Radnych Sejmiku Mazowieckiego i Parlamentarzystów Ziemi Płockiej. Rubryka Radnego. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej. Programy pomocowe – fundusze – fundacje. Z orzecznictwa NSA – Samorządowe Kolegia Odwoławcze. Zaproszono nas. Sylwetki radnych i przyjaciół samorządu.

Jak widać zakres poruszanej problematyki jest szeroki, co może pomóc nam w odnalezieniu się w nowym porządku administracyjnym.

Ponadto bardzo byśmy chcieli, by „Biuletyn Powiat Płocki” był Państwa ulubionym pismem, po które chętnie będziecie sięgać w chwilach odpoczynku, by dowiedzieć się o ważnych sprawach samorządowych i o ludziach, których poznać warto. Wdzięczni będziemy za przekazywanie nam uwag i życzeń, które z pewnością będą dla nas cenną wskazówką w redagowaniu Biuletynu.

Łamy naszego Biuletynu otwarte są dla Państwa. Chętnie zamieścimy wszelkie interesujące materiały dot. problematyki samorządów terytorialnych, inicjatyw radnych promocji i Ziemi Płockiej.

Zapraszamy do współpracy

Żaneta Puczek

Pismo jest więc podstawowym i niezastąpionym źródłem informacji o działalności władz powiatu płockiego, informuje mieszkańców o działalności rady i zarządu, na jego łamach omawia się nowe uregulowania prawne, m.in. z orzecznictwa NSA – Samorządowe Kolegia Odwoławcze.

Tenże naprawdę obszerny „Biuletyn” zawiera przede wszystkim informacje o Radzie i Starostwie Powiatowym, a wyraźnie jego rozbudowana struktura przedstawia się następująco:

Rubryka Starosty Płockiego, I. Rada i Starostwo Powiatowe na starcie, II. O jednej z czterech reform, III. U nas i w sąsiednich powiatach, IV. Z wizytą w gminie, V. Przystąpiliśmy do Związku Powiatów Polskich, VI. Odwiedzili nas, VII. Pytania do radnych Sejmiku Województwa Mazowieckiego i parlamentarzystów RP, VIII. Rubryka radnego, IX. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej, X. Programy pomocowe – fundusze – fundacje, XI. Z orzecznictwa NSA – samorządowe kolegia odwoławcze, XII. Sylwetki radnych i przyjaciół samorządowych, XIII. Ważne kontakty.

Trzeba przyznać, że zarówno liczba, układ poszczególnych działów, jak i szata graficzna ulegały pewnym dostrzegalnym zmianom, co wiązało się z oczywistym doświadczeniem kierownictwa Redakcji. I mimo pewnych, oczywistych przeobrażeń – na pewno na lepsze – „Biuletyn” zachował jednak stałe elementy. Nie ulega też wątpliwości, że ambicją redakcji „Powiatu Płockiego” jest jak najlepsze realizowanie funkcji informacyjnej oraz funkcji promocyjnej. Co do funkcji informacyjnej to chodzi przede wszystkim głównie o wszelkie wiadomości dotyczące działań i decyzji władz powiatu, mamy także relacje z różnych ważnych, aktualnych wydarzeń w powiecie płockim (także i w poszcze-

gólnych) gminach. Stąd dwa najobszerniejsze działy: O powiecie i z Kart historii i promocji Ziemi Płockiej zajmują ponad 2/3 zawartości poszczególnych numerów „Biuletynu Płockiego”. Są też teksty pokazujące osiągnięcia pojedynczych osób, grup i środowisk, inicjatywy sprzyjające budowie małej płockiej ojczyzny, integrujące mieszkańców powiatu płockiego bądź też poszczególnych gmin. Mamy więc prezentacje indywidualnych osiągnięć w dziedzinie kultury, nauki sportu w specjalnym dziale Sylwetki.

Tak więc w kolejnych następnych numerach mamy już bardzo wyraziste, bardzo zresztą skondensowane i przemyślane, nierzadko obszerne działy. Tytułem ilustracji podajmy więc, że w numerze 34 (październik-grudzień 2007 r.) spotykamy następujące działy: I. O powiecie, II. Z Mazowsza, III. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej, IV. Fundusze Unijne, V. Sylwetki, VI. Komunikaty.

Oto krótki przegląd zawartości wybranych numerów z lat 1999-2007:

Nr 3 (lipiec-wrzesień 1999 r.) – 96 stron, 4 nienumerowane kolorowe okładkowe i aż 8 stron kolorowych odpowiedniej wkładce, liczne fotografie – Pierwsza powiatowa inauguracja roku szkolnego 1999/2000 w Wyszogrodzie, VIII Sesja Rady Powiatu w Płocku, Podsumowanie V Edycji Konkursu Wiedzy o Samorządzie Terytorialnym i Historii Mazowsza, 15 czerwca 1999 r., Wyjazdowe POSIEDZENIA Komisji Rady Powiatu, Pierwsze Dożynki Powiatu Płockiego – Drobin’ 99, 5 września 1999 r.

Nr 5 (styczeń – marzec 2000 r.) - 112 stron, 4 nienumerowane okładkowe + czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami. Wiele informacji i fotografii dobrej jakości.

Nr 12 (październik-grudzień 2001 r.) - 80 stron, 4 strony okładkowe kolorowe + czterostronicowa kolorowa wkładka z licznymi fotografiami. Wśród 7 działów, w dziale II. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej. Inicjatywy ważne i pożyteczne znajdujemy bardzo interesujący artykuł L. Urbankiewicz, Wartości kulturowe obszarów chronionych jako potencjał rozwoju lokalnego na przykładzie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego, a w dziale VI. Sylwetki:

Nasi parlamentarzyści. Wojewoda Mazowiecki.

Nr 14 (kwiecień-czerwiec 2002 r.) - 40 stron, 4 kolorowe okładkowe + czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami. Tylko 4 działy: I. Z prac Rady, Zarządu i Starostwa Powiatowego, II. Inicjatywy Ważne i pożyteczne. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej, III. W gminach naszego powiatu, IV. Sylwetki.

Nr 16 (październik-grudzień 2002 r.) - 64 strony, 4 kolorowe strony okładkowe + czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami – po wyborach samorządowych. Prezentacja wyników wyborów samorządowych 2002: *II kadencja odrodzonego powiatu, IV kadencja odrodzonych rad miast, gmin.*

Nr 21 (styczeń-marzec 2004 r.) - 72 strony, z tego na 30 stronach (29-58) na pewno bardzo potrzebna ciekawa prezentacja: *W gminach naszego powiatu*, czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami.

„Biuletyn” zawiera wiele ciekawych materiałów związanych z nieodległym już wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Uwagę zwraca bardzo gustowna pomysłowa okładka w niebieskim kolorze nawiązująca oczywiście do flagi Unii Europejskiej, a dwanaście złotych gwiazd z okręgu okala tym razem mapę powiatu płockiego z dostrzegalnym podziałem na poszczególne gminy. Co zaś dotyczy symboliki tejże flagi Europy, to według oficjalnej wykładni dwanaście nieodwracalnych złotych gwiazd rozłożonych w kręgu na chabrowym tle symbolizuje solidarność i harmonię między narodami Europy. *In varietate concordia* (łac. Jedność w różnorodności). Liczba gwiazd nawiązuje do starożytnej symboliki liczby 12 oznaczającej doskonałość i całość, i wcale nie zależy od liczby krajów członkowskich, choć na samym początku do tego nawiązywano. Koło jest m.in. symbolem jedności. Na łożu śmierci autor-plastyk wyznał, że tworząc projekt wzorował się na obrazie Matki Bożej Niepokalanie poczętej, na którym widnieje postać Maryi na ciemnoniebieskim tle, a wokół jej głowy znajduje się dwanaście gwiazd w kształcie okręgu.

Natomiast na wewnętrznej (2) stronie tejże okładki znajdują się kolorowe fotografie ilustrujące *Nasze kontakty z krajami Unii Europejskiej*, które doskonale korespondują z problematyką Unii i rychłym przecież przyjęciem doń Polski (1 maja).

A w *Rubryce Starosty Płockiego* znajdujemy jakże znamienne, historyczne już słowa:

Szanowni Państwo

Drodzy Mieszkańcy Naszego Powiatu

Na początku dwudziestego pierwszego wieku Polska stała w obliczu integracji z Unią Europejską. To historyczny moment dla całego narodu. Staniemy się członkiem jednej z największych gospodarczo struktur na świecie.

Czy jesteśmy na ten moment przygotowani? Czy potrafimy skutecznie odnaleźć się w systemie, w którym dominują zdecydowanie silniejsze gospodarczo państwa Europy Zachodniej? Czy rozdrobnione polskie rolnictwo będzie w stanie konkurować

z okrzepłymi i zaprawionymi w biurokratycznych procedurach gospodarstwami unijnymi? Czy polskie przedsiębiorstwa sprostają trudnym wymaganiom, jakie niesie ze sobą unijny rynek? Takich i innych pytań można dzisiaj postawić bardzo wiele.

Jedno jest pewne, Unii można się obawiać, ale nie należy jej się bać, przecież razem z nami wchodzi do niej dziewięć innych państw, które mają podobne do Polski problemy, trudne budżety, wysokie bezrobocie, zapóźnienia w przystosowaniu infrastruktury, słabe kapitałowo przedsiębiorstwa.

Bardzo wiele będzie zależało od nas samych, od tego jak potrafimy wykorzystać nasze szanse, których przecież jest niemało: strategiczne położenie, niezniszczone środowisko naturalne, ciekawe tereny turystyczne, grono znakomitych, znanych na całym świecie fachowców, wykształconych i otwartych na Europę młodych ludzi.

W tym kontekście cieszą wypowiedzi mieszkańców naszego powiatu, jakie zamieściliśmy w niniejszym wydaniu biuletynu. Widać w nich niepokój przed tym, co może nastąpić, ale też i nadzieję na to, że może być lepiej niż jest, że to właśnie oni: rolnicy, rzemieślnicy, przedsiębiorcy, uczniowie i emeryci odczuwają w końcu poprawę warunków codziennego życia. Optyzm wzbu-
dza także coraz większe zainteresowanie samorządów, rolników i przedsiębiorców programami pomocowymi.

Aby jednak te korzystne kierunki kontynuować nasza reprezentacja w unijnych władzach musi być kompetentna i solidna. Jest to szczególnie ważne dzisiaj, w perspektywie wyborów do Parlamentu Europejskiego oraz prac nad Konstytucją nowej Zjednoczonej Europy.

Również my, mieszkańcy Powiatu Płockiego poprzez swoją aktywność, podnoszenie kwalifikacji i umiejętności, korzystanie z wszelkich form unijnej pomocy możemy sprostać czekającym nas wyzwaniom.

Osobiście wierzę, że nam się uda.

Michał Boszko

Ciekawe i już cenne, bo przecież całkowicie historyczne są materiały zawarte na kilku stronach *Uprogu Unii Europejskiej*. A na pewno całym sercem napisany artykuł Elżbiety Subotowicz – Dyrektora Wydziału Rozwoju Gospodarczego i Promocji pt. *Nasza przyszłość we Wspólnocie Europejskiej*, który tak oto się zaczyna:

Naszym marzeniem oraz celem w strategicznym działaniu jest silny i zamożny powiat otwarty na nowe wyzwania czekające nas w Unii Europejskiej.

Na chwilę przed akcesją zadajemy sobie wiele pytań, analizujemy wątpliwości – co nas czeka i co zmieni się w życiu naszych samorządów?

Przeanalizowałam wiele wypowiedzi w opinii koleżanek i kolegów w Starostwie i jednostkach organizacyjnych powiatu oraz władarzy samorządów naszych gmin.

Optymistyczne wypowiedzi i upatrywanie szans rozwoju swoich gmin w warunkach akcesji dobrze służą przyszłości naszego powiatu.

Jasno widzimy walory naszej pięknej Ziemi Płockiej i możliwości jej optymalnego zagospodarowania. [...]

W tymże dziale zamieszcza się także opinie mieszkańców powiatu, ludzi reprezentujących różne profesje i będących w różnym wieku. Na pewno dojrzałością wynikającą z pewnego już doświadczenia oraz przenikliwością odznacza się opinia Magdaleny Kozłowskiej – Dyrektor Stowarzyszenia Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego:

Uważam, że największym problemem w wykorzystaniu unijnych funduszy może się okazać brak koniecznej dokumentacji w gminach. Myślę tutaj głównie o wieloletnich strategiach inwestycyjnych i finansowych. Każdy wniosek, który będzie składany do funduszy europejskich musi mieć podparcie w dalekosiężnych strategiach rozwojowych. Dopiero na podstawie tych dokumentów można określić, że wniosek wpisuje się w plan rozwoju gminy oraz że istnieje społeczna akceptacja przeprowadzenia projektu. Poza tym pojawiają się ciągle nowe dokumenty, które gminy będą musiały przygotować, jak np. ostatnio plan rozwoju lokalnego. [...]

Uważam jednak, że wszystkie bariery są do przebrnięcia, musimy tylko wykazać dostatecznie dużo determinacji i skonsolidować nasze siły. Osobiście wierzę, że nam się uda.

Nr 25 (styczeń-marzec 2005 r.) - 80 stron, znaczna część „Biuletynu” poświęcona Ojcu Świętemu – Papieżowi Janowi Pawłowi II – w związku ze śmiercią – także kolorowe fotografie na stronach okładowych i czterostronicowej wkładce. Interesująca trzydziestostronicowa prezentacja gmin powiatu: *W gminach naszego powiatu*.

Nr 29 (styczeń-luty 2006 r.) – 88 stron + czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami. Prezentacja: *W gminach naszego powiatu*. Dyrektor Biura Zarządu TNP Andrzej Kansy pisze o sesji naukowej zorganizowanej przez Towarzystwo Naukowe Płockie: *Spotkanie z Mickiewiczem*.

Nr 30, 31 (kwiecień-wrzesień 2006 r.) – prawdziwa książka - aż 126 stron + 8-stronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami, W gminach naszego powiatu (50-101), ciekawy kilkunastonicowy artykuł Grzegorza Gołębińskiego, *Walki pod Trzepowem 16-18 sierpnia 1920 r.*

Nr 32 (październik 2006-marzec 2007 r. - 40 stron + 4-stronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami, wyniki wyborów. Obszerna informacja Magdaleny Kozłowskiej, *Od kujawiaka do oberka. 1. Festiwal Folkloru i Kultury Ziemi Kujawskiej i Mazowieckiej* – o bardzo udanym przedsięwzięciu, zorganizowanym z ogromnym rozmachem w hali sportowej w Łącku. Warto dodać, że w jury konkursu literackiego wzięli udział członkowie Kolegium Redakcyjnego „Notatek Płockich”: mgr Małgorzata Duch i dr Adam Wróbel.

Nr 33 (kwiecień-wrzesień 2007 r.) - 32 strony + czterostronicowa wkładka z kolorowymi fotografiami. Na szczególną uwagę zasługuje wyraźna zmiana proporcji – aż ponad połowę Biuletynu zajmują materiały działu: *Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej*.

Nr 34 (październik-grudzień 2007 r.) - 40 stron + kolorowe 4 strony okładowe + czterostronicowa kolorowa wkładka z fotografiami z wydarzeń, uroczystości, m.in. z X (26 września 2007 r.) i XI (21 listopada 2007 r.) Sesji Rady Powiatu. Przypomnijmy jeszcze działy (spotykane zresztą i numerach wcześniejszych): I. O powiecie, II. Z Mazowsza, III. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej, IV. Fundusze unijne, V. Sylwetki, VI. Komunikaty.

Jest rzeczą oczywistą, że najobszerniejsze i najciekawsze są dwa działy: I. O powiecie, gdzie jak zwykle mamy informacje o pracy Rady, o niektórych uchwałach Rady Powiatu, o Roku trudnych decyzji z grypa ptasią w finale, i III. Z kart historii i promocji Ziemi Płockiej, gdzie spotykamy m.in. interesujące informacje Magdaleny Kozłowskiej już o 2. Festiwalu Folkloru i Kultury Ziemi Kujawskiej i Mazowieckiej „Od kujawiaka do oberka”. Wśród sponsorów tegoż jakże godnego uwagi przedsięwzięcia znajduje się także Towarzystwo Naukowe Płockie.

A w jury konkursu literackiego wzięli udział członkowie Kolegium Redakcyjnego „Notatek Płockich”: mgr Małgorzata Duch i dr Adam Wróbel.

Zakończenie

Artykuł niniejszy stanowi zaledwie pewien przyczynek i zachętę do kolejnych systematycznych badań nad prasą lokalną i sublokalną Mazowsza, Mazowsza Płockiego, Ziemi Płockiej.

I znów w podsumowaniu wypada przywołać opinię znanego medioznawcy Ryszarda Kowalczyka:

Prasa lokalna, odzwierciedlając przemiany społeczno-obyczajowe i polityczno-ekonomiczne, ingeruje w życie społeczności lokalnych. Nie tylko jest mniej lub bardziej wierną ilustracją wydarzeń, ale często kreuje wśród odbiorców ocenę zachowań i postaw społecznych. Sprzyja integracji społeczności lokalnej poprzez tworzenie wspólnoty wartości, norm, postaw i zachowań. Tytuły lokalne budują tożsamość wspólnoty lokalnej. Dostarczając informacji i wiedzy, wpływają także na stan świadomości społecznej. Są czynnikiem kontroli i mobilizacji społecznej. Prasa lokalna jest ważnym elementem procesów socjalizacji, w tym socjalizacji politycznej i edukacji obywatelskiej¹¹.

W przypadku pism samorządowych o ich losie decydowały i decydują władze odpowiednich kadencji. W ostatnich latach obserwujemy powstawanie nowych periodyków, nierzadko redagowanych całkiem już profesjonalnie. Nie ulega żadnej wątpliwości, że zarówno dla współczesnych, jak i przyszłych badaczy naszej regionalnej rzeczywistości społecznej, kulturalnej naszych czasów jest i będzie bezcenne wprost, obfite i wiarygodne źródło, nierzadko także o wyraźnych walorach dokumentalnych.

Jakże trafne i ciągle aktualne są spostrzeżenia i opinia nieocenionego, przedwcześnie zmarłego, dra Jana Belkota, który o tego typu pismach jak najbardziej słusznie, z dozą sympatii i należytego uznania, pisał przed laty:

Były to pisma wydawane przez samorządy, towarzystwa regionalne i osoby prywatne (zwykle w cyklu miesięcznym, rzadziej dwutygodniowym). Różniły się formułą (od biuletynu po gazetę informacyjną i czasopisma społeczne), poziomem edytorskim, nakładami (od kilkuset egzemplarzy do kilku tysięcy), profesjonalizmem (lub jego brakiem) redaktorów. Niektóre trwają do dzisiaj, inne okazały się kilkumiesięczną lub – w najlepszym przypadku – paroletnią próbą. Nie do przecenienia są walory informacyjne tych pism, w tym przybliżanie spraw społeczności lokalnych, a także funkcje integracyjne. Przywoływano niejednokrotnie lokalne tradycje, postaci i wartości, a większość pism nawiązywała tytułami do prasy wydawanej jeszcze w czasach zaborów („Nadwiślanin”, „Gazeta Grudziądzka”) bądź w okresie międzywojennym. Nie bez znaczenia jest również fakt, że zwykle wokół tych wydawnictw skupia się miejscowe środowisko kulturotwórcze. Pełniejsza analiza tych pism nie jest łatwa, ponieważ redaktorzy nie zawsze przekazują egzemplarze obowiązkowe do bibliotek naukowych¹².

Dla przykładu, tytułem ilustracji podajmy więc, że po ostatnich wyborach zaprzestano wydawania m.in. następujących pism samorządowych: lipnowskiego „Starościaka” - ukazywał się od września 2000 r. do początku 2007 r. (ukazało się 35 numerów), „Gazety Powiatu Golubsko-Dobrzyńskiego” - ukazywała się wyjątkowo regularnie od lutego 2000 r. do końca 2006 r., „Życia Włocławka” - ostatni numer ukazał się w grudniu 2006 r.

Na pewno typowym biuletynem był „Biuletyn Dobrzyński”. Podtytuł: „Pismo Rady, Zarządu i Urzędu Miasta i Gminy Dobrzyń nad Wisłą”. Pierwszy numer ukazał się w styczniu 1999 r. Zawierał 28 stron formatu A4.

Oto odpowiednia informacja wprowadzająca:

Od redakcji

Wychodząc naprzeciw rozwiązaniu naprzeciw poruszonej na III sesji Rady Gminy kwestii dotyczącej słabego przepływu informacji z prac rady i Zarządu oddajemy w ręce państwa pierwszy nr pisma „BIULETYN DOBRZYŃSKI”. Zamieszczone w nim obszernie zapisy /protokoły/ przebiegu sesji Rady i posiedzeń Zarządu oraz podjęte na nich uchwały i decyzje pozwolą wszystkim zainteresowanym wnikliwie śledzić poczynania wybranej demokratycznie władzy reprezentującej państwa interesy. Nie jest to przełom w dostępie do tych informacji, bo zawsze były one jawne, tyle że te po zdjęciu z tablicy ogłoszeń, na której w sposób zwyczajem przyjęty, je publikowano, potem były raczej trudno dostępne. Obecne zmiany w demokratyzacji życia sprawiły, że wyborcy coraz częściej interesują się sprawami lokalnymi w gruncie rzeczy ich dotyczącymi i dotychczasowy sposób publikowania informacji istotnie jest niewystarczający. Stąd decyzja p. Burmistrza o wydawaniu takiego biuletynu.

Będą w nim obok informacji o charakterze decyzyjnym z obrad Rady i Zarządu Miasta zamieszczane również informacje wynikające z bezpośredniego wpływu tych decyzji na życie naszej lokalnej społeczności jak i informacje dotyczące ważnych wydarzeń w mieście i gminie podawane w formie kronikarskiego zapisu oraz istotne zmiany w przepisach obowiązującego dotychczas prawa.

Pismo ukazywało się do 2002 r., łącznie wydano 22 numery. Należy wyraźnie podkreślić, że znakomita większość zawartości obszernych objętościowo numerów (8 – 42 stron) to kserokopie odpowiednich gminnych dokumentów. Trzeba przyznać, że taka forma pisma doskonale spełniała swoją funkcję informacyjną, co pragnie zauważyć

i bardzo wyraźnie podkreślić z ogromną wdzięcznością i uznaniem piszący te słowa, „od zawsze” związany z tą Gminą, jakże żywo interesujący się jej życiem i funkcjonowaniem odpowiednich władz gminnych, lokalnych. Jest też oczywiste, że dla przyszłych badaczy na pewno będzie „Biuletyn Dobrzyński” stanowił doskonałe źródło informacji o niezaprzeczalnych walorach archiwalnych.

Autora tegoż szkicu – filologa interesuje najbardziej oczywiście słowo – tenże językowy obraz świata – ale naprawdę niezaprzeczone walory ma również prasowy obraz powiatu plockiego, jaki jawi

się na kartach na pewno interesującego i wielce pożytecznego biuletynu.

Nie ulega więc wątpliwości, że także dla przyszłych badaczy ciekawej jakże pełnej dynamiki rzeczywistości społecznej naszych czasów „Biuletyn Płocki” będzie cennym, obfitym i zapewne dość wiarygodnym źródłem dokumentacyjnym. Na podkreślenie zasługuje ciągle, wyraźny wzrost poziomu „Powiatu Plockiego” zarówno co do treści, jak i szaty graficznej, co jest na pewno zasługą przede wszystkim Małgorzaty Struzik i Elżbiety Subotowicz redagujących Biuletyn.

Przypisy

¹ Mazowieckie media lokalne i regionalne. Materiały z sesji naukowej Płock, 18-19 grudnia 2003 roku, pod red. W. Końskiego, Płock 2005.

² Media w procesie transformacji na przykładzie Włocławka. Materiały z konferencji naukowej Włocławek, 21 czerwca 2001 r., pod red. W. Końskiego, Włocławek 2003.

³ Media lokalne i sublokalne na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej, pod red. W. Końskiego, Włocławek 2007.

⁴ W. Sonczyk, „Wieści Podwarszawskie” – mazowiecki tygodnik regionalny (próba charakterystyki i oceny), „Rocznik Mazowiecki”, t. XVII, Warszawa 2005, s. 155. Por też: tegoż, *Prasa lokalna i sublokalna w Polsce – garść refleksji medioznawcy nad jej stanem obecnym i przyszłością*, [w:] *Media lokalne i sublokalne na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej*, s. 11-20.

⁵ M. Orłowska-Bednarz, *Media lokalne i samorząd terytorialny wobec zasady jawności*, [w:] *Współczesne oblicza mediów*, pod red. J. Marszałek-Kawy, Toruń 2005, s. 89.

⁶ Ibidem, s. 90.

⁷ Ibidem, s. 91-92.

⁸ S. Michalczyk, *Media lokalne. Terminologia i typologia*, [w:] *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku. Historia – teoria – zjawiska*, pod red. nauk. J. Jarowieckiego, A. Paszko, W.M. Kolasy, Kraków 2007, s. 48.

⁹ R. Kowalczyk, *Podstawy przeobrażeń ilościowych prasy lokalnej w Polsce po 1989 roku*, [w:] *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku. Historia – teoria – zjawiska*, pod red. nauk. J. Jarowieckiego, A. Paszko, W.M. Kolasy, Kraków 2007, s. 81-82.

¹⁰ R. Kowalczyk, *Wczoraj i dziś prasy lokalnej w Polsce*, Poznań 2002, s. 311-312.

¹¹ Ibidem, s. 358.

¹² J. Bełkot, *Czasopisma społeczno-kulturalne w regionie Kujawsko-Pomorskim w latach 1990-2000*, [w:] *Media w procesie na przykładzie Włocławka. Materiały z konferencji naukowej Włocławek, 21 czerwca 2001 r.*, pod red. W. Końskiego, Włocławek 2003, s. 81.

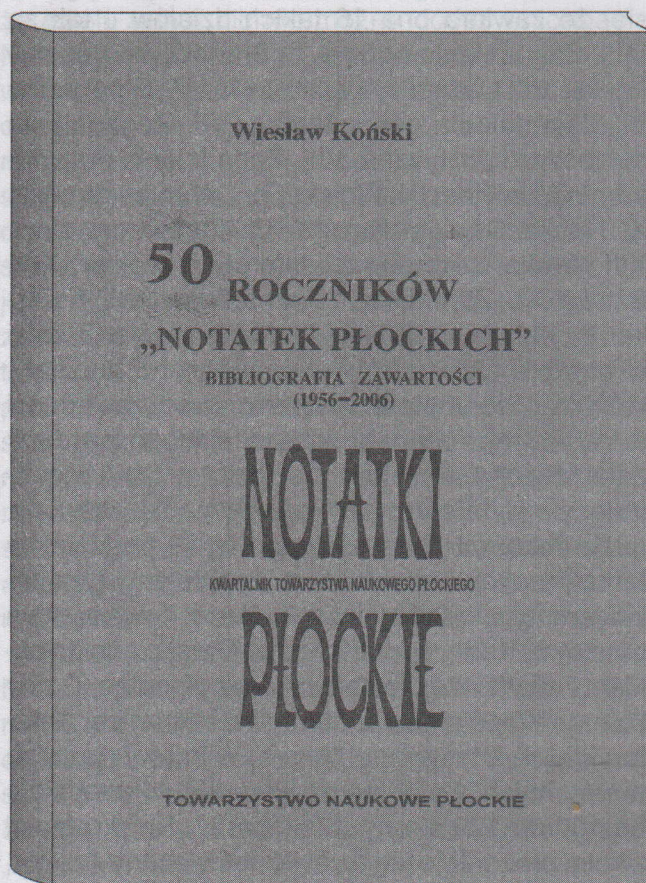
THE TOWN COUNCIL PRESS AN EXAMPLE “PŁOCK DISTRICT BULLETIN” IN 1999-2007. Summary

Against a background of the situation, development of local and sub local press in the last decade in Poland, in the article the structure, the content and the function of „Płock District. Town Council Bulletin” is shown. In article, the genesis and nine-year-old history (1999-2007) of bulletin is shown and also its significance in life of Płock district society – this is an example of good town council bulletin.

RECENZJE

WIESŁAW KOŃSKI, 50 ROCZNIKÓW „NOTATEK PŁOCKICH” BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI (1956-2006) NR 1-208, WYD. TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE, PŁOCK 2008, SS. 165.

W celu należytego potraktowania tematu, jakim jest recenzowanie bibliografii, autor uznał, że nie będzie ona pełna bez zamieszczenia kilku słów wstępnych. Działając zgodnie z tym założeniem starał się więc wyjaśnić, chociaż skrótowo, definicję słów „recenzja naukowa” i „bibliografia”. A więc etymologia pierwszego z tych określeń wywodzi się od łacińskich słów „censere” – oceniać, szacować, osądzać; „recensio” – przegląd; „recensere” – obliczać, rozważać¹, co obecnie oznacza przeprowadzenie oceny naukowej zawartości książki czy też publikacji w czasopiśmie naukowym². Genezy słowa „bibliografia” należy szukać w języku greckim, gdzie „biblos” pochodzi od fenickiego miasta Byblos położonego w Azji Mniejszej, a będącego w starożytności ośrodkiem handlu papierem³. W odniesieniu do naszych czasów, zgodnie z Polską Normą PN-89/N-01225, bibliografia jest dziedziną wiedzy i praktycznej działalności, która obejmuje swoim zakresem problemy opisywania dokumentów w celu ich identyfikacji oraz precyzująca zasady jej tworzenia i użytkowania⁴. A więc jej zadaniem podstawowym jest umożliwienie dotarcia do szybkiej i dokładnej informacji, która to z kolei spełnia coraz ważniejszą rolę we wszelkiego rodzaju pracach naukowo-badawczych. Ze względu na ich duży rozwój wzrasta także zapotrzebowanie na tego typu publikacje. Stąd też niewątpliwie cennym wkładem jest wydana w Płocku w 2008 roku recenzowana pozycja, której pełny tytuł brzmi: 50 Roczników „Notatek Płockich”. Bibliografia zawartości (1956-2006) Nr 1-208. Wydała ją Towarzystwo Naukowe Płockie, a jej autorem jest Sekretarz Generalny Towarzystwa i zarazem redaktor naczelny „Notatek Płockich” dr Wiesław Koński⁵. Jak w tytule publikacji zaznaczono, wieńczy ona 50-lecie istnienia tego kwartalnika, którego wartość, co trzeba podkreślić, ze względu na publicystyczne możliwości, jakie stwarza przed członkami tegoż Towarzystwa, jest nie do przecenienia. Z Przedmowy do „Bibliografii” dowiadujemy się, że był on początkowo biuletynem Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, a dopiero od 1960 r. stał się organem TNP i do chwili obecnej tę rolę pełni. Zaznaczono

tutaj również, że „Bibliografia” obejmuje, zgodnie z tytułem, zawartość 50 roczników „Notatek”, to jest od nr 1 do nr 208, przy czym faktycznie jest to 209 numerów, ponieważ w 1971 r. został wydany kwartalnik bez numeracji, określany mianem specjalnego.

Nie jest to jednakowoż pierwsza praca rejestrująca zawartość „Notatek Płockich”. Otóż w 1968 r. Maria Kieffer-Kostanecka i Maria Markowska opracowały „Bibliografię zawartości kwartalnika „Notatki Płockie” za lata 1956-1967” w formie samoistnego dodatku do czasopisma, a w 1981 r. Wanda Kaczanowska i Zofia Zielińska poszerzyły zakres chronologiczny tej bibliografii po 1980 r. Również i w tym przypadku ukazała się ona jako dodatek do tegoż kwartalnika⁶. Poza tym, tenże Wiesław Koński już raz podjął trud opracowania bibliografii „Notatek”, a jego owocem była pozycja zatytułowana: „Bibliografia zawartości kwartalnika „Notatki

Płockie” za lata 1956-2001 Nr 1-189” wydana przez Towarzystwo Naukowe Płockie w 2002r⁷. Jednak najobszerniejszą i najpełniejszą bibliografią stanowi recenzowana tutaj publikacja. Jest to bibliografia rzeczowa, w której zastosowano działowy system podziału materiału gromadzącego całość problematyki występującej na łamach kwartalnika w ciągu 50 lat jego istnienia. Z zamieszczonego na stronie 6 „Układu Bibliografii” dowiadujemy się, że zawiera ona 16 takich działów. I tak są to: I. Zagadnienia ogólne, II. Środowisko geograficzne, III. Ludność, IV. Historia, V. Etnografia, VI. Zagadnienia gospodarcze, VII. Zagadnienia społeczne i polityczne, VIII. Zagadnienia prawno-administracyjne, IX. Wojsko, X. Ochrona zdrowia, XI. Nauka. Oświata. Kultura, XII. Językoznawstwo, XIII Nauka o literaturze. Literatura piękna, XIV. Sztuka, XV. Zagadnienia wyznaniowe, XVI. Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media. Z kolei w obrębie tych działów wprowadzono podziały, których ilość została uzależniona od zawartości tematycznej materiału przypadającego na dany dział. Najobszerniejszy jest dział nr XI koncentrujący się na sprawach kultury, nauki i oświaty, gdzie materiał uszeregowano w 19 poddziałów tematycznych. Przykładowo, znajdujemy tutaj takie tematy jak: Szkolnictwo wyższe, Towarzystwa naukowe, Kadry pedagogiczne, Opieka nad dzieckiem i młodzieżą, Towarzystwa regionalne, Domy kultury, Współpraca kulturalna z zagranicą, Amatorski ruch artystyczny, Muzea, Wystawy i jeszcze wiele innych. Dział ten zawiera się w przedziale od 100 do 129 strony „Bibliografii”. Najskromniej z kolei prezentuje się dział IX poświęcony wojsku. Nie ma w nim żadnego podziału i zajmuje on tylko jedną według kolejności, 97. stronę.

Bardzo ciekawie prezentuje się dział IV – Historia, zawierający się w przedziale stron od 44. do 71. i obejmujący następujące poddziały: Nauki pomocnicze historii, Archiwa, Archeologia, Historia miejscowości, Historia do 1795 roku, Historia 1795-1918, Historia 1918-1939, Historia 1939-1945, Historia 1945-1989, Okres III RP. Rzeczą niezmiernie pożyteczną było poświęcenie osobnego poddziału historii miejscowości. Uszeregowano je tam w kolejności alfabetycznej, a najwięcej notatek bibliograficznych zgromadziły miasta Sierpc – 35 i Gostynin – 32. Przedstawiony sposób systematyzacji materiału, czyli wyodrębnienie w osobnym poddziale „historii miejscowości” stanowi duże ułatwienie w poszukiwaniach podejmowanych przez historyków zajmujących się monografią miejscowości, bądź też opracowaniami regionalnymi.

Poddziały, jak wspomniano, uściślają tematycznie, a w przypadku historii, co jest wyjątkiem, chronologicznie materiał i gromadzą poszczególne pozycje bibliograficzne uszeregowane alfabetycznie według haseł autorskich lub, rzadko, tytułowych. Każda z tych pozycji jest opatrzona kolejnym numerem, których jest ogółem 2702. Numery te pełnią funkcję porządkową, ale mają również odniesienie do indeksu autorów, o czym dalej będzie mowa. Znajdują się tutaj również pozycje nienumerowane będące pochodną ich przynależności do kilku działów, co zostało zasygnalizowane opisem skrótowym z formułą „poz.” i numerem zawierającym pełen opis. Stosując więc zasadę pełnego opisu bibliograficznego „tylko raz” osiągnięto niezbędną przejrzystość wymaganą przy tego typu opracowaniach.

Zamieszczone opisy bibliograficzne zawierają wszystkie niezbędne elementy, a więc: nazwisko i imię autora, tytuł publikacji, oznaczenie rocznika, numeracji i paginacji, a przy recenzjach: nazwisko i imię autora, tytuł dzieła lub artykułu, miejsce i rok wydania, nazwisko i imię recenzenta oraz oznaczenie rocznika, numeru i strony w „Notatkach Płockich”. Jak wynika z „Przedmowy” do „Bibliografii”, autor dokonał rozwinięcia imion i kryptonimów autorów, jeśli zachodziła tego potrzeba i oznaczył to nawiasami ukośnymi. Z kolei niektóre opisy wymagające podania uzupełniających informacji opatrzył adnotacjami umieszczonymi w nawiasach kwadratowych.

Uzupełnieniem „Bibliografii”, co ma ogromny wpływ na skuteczność podjętych ewentualnie poszukiwań badawczych, ma zamieszczony na jej końcu indeks autorów publikacji, recenzowanych wydawnictw, czyli autorów wszelkich opracowań zamieszczonych w „Notatkach Płockich” uszeregowanych w kolejności alfabetycznej. Obok każdego nazwiska znajduje się numer wskazujący, w którym miejscu „Bibliografii” należy danego autora poszukiwać. Analizując, niejako przy okazji, te nazwiska znajdujemy tutaj prawdziwych luminarzy polskiej nauki i kultury, żeby wymienić chociaż tych najwybitniejszych, a więc prof. Gerarda Labudę, historyka, sławistę, nestora polskiej mediewistyki, doktora h.c. sześciu polskich uniwersytetów, byłego prezesa PAN i PAU⁸, prof. Mariana Biskupa, także historyka, autora wielu książek i artykułów o Pomorzu, Zakonie Krzyżackim; w okresie 1973-1978 prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego⁹, prof. Henryka Łowmiańskiego, autora, m.in. monumentalnego dzieła „Początki Polski”¹⁰, czy poetę i publicystę Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego¹¹. Znajdują się tutaj również nazwiska wielu działaczy Towarzystwa Na-

ukowego Płockiego, przykładowo Jakuba Chojnackiego zamieszczono w indeksie 137 razy, Mariana Chudzyńskiego 53 razy a Bolesława Solarskiego 16 razy¹². Poza tym, co należy zaznaczyć, łamy „Notatek” były udostępniane również ludziom piastującym w swoim czasie wysokie stanowiska państwowe z okresu PRL. Spotykamy więc tutaj Henryka Jabłońskiego, Piotra Jaroszewicza i Edwarda Babiucha¹³.

Recenzowana bibliografia może służyć różnorakim celom badawczym. Wziąwszy pod uwagę przedstawiony schemat jej budowy, umożliwia swobodne poruszanie się po zawartości „Notatek Płockich”. Dotarcie do poszukiwanego materiału odbywa się poprzez tematyczne podporządkowanie go tam według nazwiska autora lub tytułu. Zamieszczone obok tych elementów informacje bibliograficzne dokładnie wskazują, w jakim egzemplarzu „Notatek Płockich” znajduje się dane opracowanie. Można do niego dotrzeć również korzystając z indeksu autorów, gdzie, jak wspomniano, umieszczony obok nazwiska numer, wskazuje miejsce jego położenia w „Bibliografii”, co jest równoznaczne z podaniem dalszych niezbędnych informacji. I właśnie możliwość podjęcia takich działań wyczerpuje całkowicie podstawowy cel bibliografii, w jej szerszym ujęciu, jakim jest odnalezienie określonego źródła.

Jednakowoż recenzowana „Bibliografia” może być poza tym czynnikiem poszerzającym znacznie bazę źródłową ewentualnie opracowywanego tematu poprzez umożliwienie dotarcia do dodatkowych materiałów zamieszczonych w „Notatkach”. Tryb postępowania w tym przypadku jest zbliżony do wskazanego powyżej z tym, że poszukiwanie kończy się na podziale.

W końcu można potraktować „bibliografię” jako swoisty informator na temat ukazujących się w „Notatkach” sprawozdań, recenzji, bibliografii, komunikatów, nekrologów i notek kronikarskich. Jak więc można dostrzec, sposoby wykorzystania „Bibliografii” są wielorakie, co świadczy o wszech-

stronności tego opracowania i zarazem większej jej użyteczności.

Piszący niniejsze słowa zastanawiał się dłużej czas nad wskazaniem negatywnych cech „Bibliografii”, do czego niejako zmuszały go wymogi fachowo napisanej recenzji. Z przykrością, ze względu na nie spełnienie tego kryterium, ale i z zadowoleniem, co stanowi z kolei pozytywną ocenę pracy Wiesława Końskiego, stwierdza on, że dziełu temu „nic nie można dodać i nic ująć”. Należy się wobec tego spodziewać, że recenzowana „Bibliografia” autorstwa Wiesława Końskiego odegra niewątpliwie pożyteczną rolę we wszelkiego rodzaju pracach naukowo-badawczych o profilu historycznym, społeczno-gospodarczym i kulturalnym o zasięgu regionalnym. Trzeba równocześnie dostrzec ogrom pracy wykonanej przez autora przy jej opracowywaniu. Musiał on bowiem wielokrotnie zapożnać się z zawartością 209 numerów „Notatek Płockich” wydanych w formacie A-4 i liczących prawie, jak autor zaznaczył w „Przedmowie”, 12000 stron druku, zanim przystąpił do przeprowadzenia najodpowiedniejszego podziału materiałów tam zamieszczonych. Wymagana przy tym była nie tylko staranność i cierpliwość, ale i szeroka wiedza ogólna o regionie, czym autor niewątpliwie się wykazał i za co należą mu się wyrazy szczerzego uznania.

Od strony technicznej „Bibliografia” również nie budzi żadnych zastrzeżeń. Została wydana w formacie A-4, na dobrej jakości papierze, w sztywnych okładkach, co w połączeniu z faktem, że strony są szyte a nie klejone, zapewnia jej znaczną trwałość. Skład i druk wykonało Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI” z Płocka.

Reasumując, należy sobie życzyć, aby przyszła bibliografia, która zapewne zostanie opracowana w miarę ukazywania się następnych „Notatek Płockich” dorównała tej właśnie zrecenzowanej.

Józef Borówka

Przypisy

¹ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1991, s. 87, 432.

² Internet, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Recenzja-naukowa> [dostęp 9 października 2008].

³ *Bibliografia. Metodyka i organizacja*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 2000, s. 11.

⁴ PN-89/N-01225 Rodzaje i części składowe bibliografii, Warszawa 1989.

⁵ Internet, <http://www.tnp.org.pl> [dostęp 21 października 2008]; także J. B. Nycek, *40-lecie kwartalnika „Notatki Płockie”*, „Notatki Płockie 1996”, nr 3/168, s. 53-54

⁶ Tamże, <http://www.google.com/search?sourceid=navclient&ie=UTF-8&rls=SUNA.SUNA:2006-43.SUNA:en&q=wiesla1%edoc> [dostęp 9 października 2008].

⁷ W. Koński, *Bibliografia zawartości kwartalnika „Notatki Płockie” za lata 1956-2001 Nr 1-189*, Płock 2002.

⁸ Internet, <http://tygodnik2003-2007.onet.pl/3229.1401027.4.dzial.html> [dostęp 9 października 2008].

⁹ Tamże, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Marian-Biskup>

¹⁰ Tamże, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk-%C5%81.owmia-%C5%84ski> [dostęp 7 października 2008].

¹¹ Tamże, <http://wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw-Ryszard-Dobrowolski> [dostęp 7 października 2008].

¹² Znajomość tych nazwisk wynika z faktu, że piszący te słowa jest również członkiem TNP od przeszło 10 lat i pilnie śledzi wszelkie publikacje ukazujące się na łamach „Notatek Płockich”.

¹³ Pozycję tych osób wyjaśniają wszelkie opracowania dotyczące najnowszej historii Polski, np. *Wielka historia Polski po 1945*, t. VIII, przew. Rady autorów F. Kyrk.

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI, WIZYTY DOSTOJNIKÓW PAŃSTWOWYCH, WOJSKOWYCH I KOŚCIELNYCH W PŁOCKU 1918-1939,

WYDAWCA: TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE, PŁOCK 2008, SS. 200

Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918-1939 autorstwa Grzegorza Gołębiewskiego to pierwsza książka na ten temat, bowiem dotychczas szerzej znana jest jedynie wizyta Józefa Piłsudskiego w 1921 r. Pozostałe są praktycznie zapomniane i nie funkcjonują w pamięci historycznej płocczan. Wizyty wybitnych osobistości zapoczątkował w 1918 r. wizytator apostolski Achille Ratti, późniejszy papież Pius XI, w 1919 r. odwiedził miasto gen. Józef Haller, w 1921 r. marsz. Józef Piłsudski, w 1928 r. prezydent Ignacy Mościcki, a w 1938 r. marsz. Edward Śmigły-Rydz. Oprócz nich w latach 30. XX w. z racji rozpoczęcia lub ukończenia inwestycji komunikacyjnych gościli w Płocku ministrowie rządu.

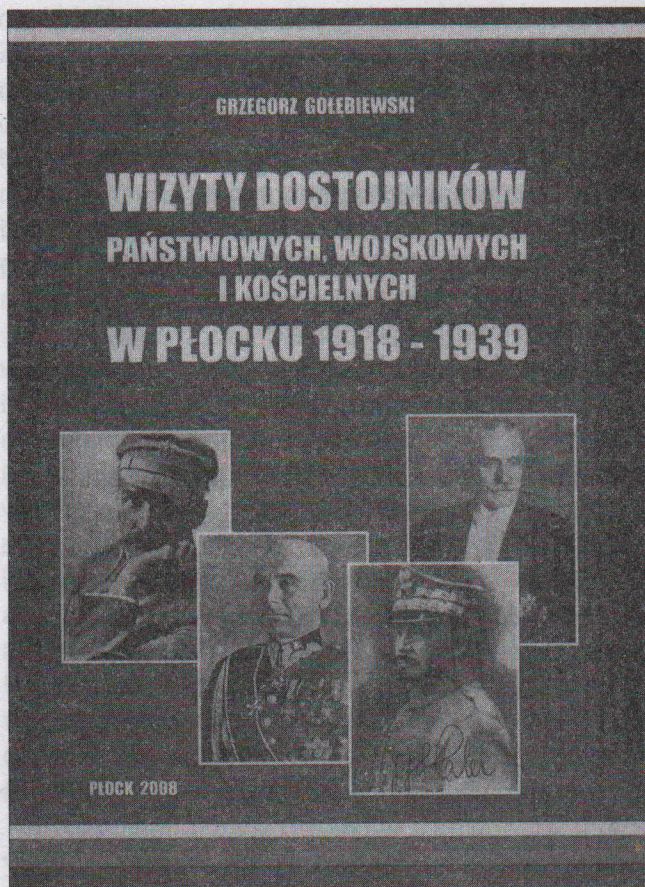
Autor zapoznaje czytelników z przebiegiem i atmosferą wizyt, którymi zwykle żyło całe miasto. Dla uczestników uroczystości były to wydarzenia, które pamiętali do końca życia, bowiem nieczęsto w powiatowym mieście zdarzało się spotykać polityków z pierwszych stron gazet.

Książka z pewnością będzie wartościowym źródłem dla naukowców-regionalistów, ale zainteresuje też osoby zajmujące się historią polityczną Polski okresu międzywojennego. Może stanowić inspirację dla nauczycieli prowadzących w płockich szkołach lekcje z zakresu wychowania regionalnego.

Książkę wydano przy udziale finansowym Miasta Płocka.

Z recenzji prof. zw. dr. hab. Pawła Samusia z Uniwersytetu Łódzkiego i Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku:

Grzegorz Gołębiewski, znany badacz historii najnowszej Płocka podjął w książce udaną próbę rekonstrukcji wizyt w mieście najwyższych dostoj-

ników państwowych, wojskowych i kościelnych w okresie międzywojennym. Sugestywnie odtwarza atmosferę tamtych dni w mieście, skupia przy tym swoją uwagę nie tylko na głównych bohaterach, ale także ukazuje poczynania władz miejskich, postawy mieszkańców masowo uczestniczących w uroczystościach, zwraca uwagę na pozytywne skutki społeczne i gospodarcze owych wydarzeń. Książka, ciekawie napisana, bardzo dobrze udokumentowana źródłowo, wzbogacona ilustracjami, to pasjonująca lektura dla miłośników historii Płocka.

PŁOCKIE ŚRODOWISKO MUZYCZNE – WYBITNI PRZEDSTAWICIELE, cz. I

Emma Tekla Altberg (1889-1983)

Urodziła się 14 stycznia 1889 r. w Płocku¹, pochodziła ze średnio zamożnej, inteligenckiej rodziny żydowskiej. Jej ojciec - Mojżesz Altberg posiadał do I wojny światowej dobrze prosperujący tartak. W okresie późniejszym pełnił funkcję księgowego. Matka – Paulina z domu Golde pracowała jako nauczycielka muzyki. Emma Altberg miała czworo rodzeństwa: dwóch braci – Józefa i Lucjana oraz dwie siostry – Marię i Annę. Rodzice E. Altberg mieszkali w Płocku do wybuchu II wojny światowej. Byli znani w mieście z aktywności w żydowskich organizacjach charytatywnych. M. Altberg założył w okresie międzywojennym stowarzyszenie „Kropla mleka”, które wspierało biedne matki, wychowujące samotnie dzieci. Opiekował się także domem starców i domem sierot. Był radnym miejskim, kierował bankiem kupieckim. Założył i pełnił funkcję dyrektora w „Towarzystwie Udzielania Pożyczek Bezprocentowych Drobnym Kupcom i Rzemieślnikom – Zgoda”. Kuzynem rodziny Altbergów był Izaak Lejb Perec, który odwiedzał często ich rodzinę w Płocku. Dalsze losy rodziców Emmy Altberg są nieznane².

W okresie wczesnego dzieciństwa Emma Altberg kształciła się w domu pod kierunkiem matki Pauliny z domu Golde, z zawodu nauczycielki muzyki. W 1901 r. została przyjęta do IV klasy Gimnazjum Żeńskiego w Płocku. W lutym 1905 r. wzięła udział, podobnie jak cała młodzież Królestwa Polskiego, w strajku szkolnym, w wyniku którego została usunięta z VII klasy (maturalnej) gimnazjum. Po usunięciu z Gimnazjum Żeńskiego, jej nauczycielką fortepianu przez kilkanaście miesięcy była Katarzyna Jaczynowska z Instytutu Muzycznego w Warszawie³. W związku z rozpoczęciem nauki w Instytucie, Emma Altberg przeniosła się na jesieni 1905 r. do Warszawy.

W 1906 r. E. Altberg wyjechała do Genewy, a następnie do Berna, gdzie rozpoczęła studia uniwersyteckie⁴. Równocześnie kontynuowała naukę w zakresie gry na fortepianie u prof. Bruna⁵. Dalsze studia muzyczne podjęła w Paryżu w Schola Cantorum u Blanche Selvy. Ukończyła obowiązkowy 4-letni kurs studiów w 1913 r., po czym pozostała na uczelni dodatkowo na rok akademicki 1913-1914

na „kursie dla absolwentów na przyszłych koncertantów”⁶. W czasie I wojny światowej przebywała na Podolu w miejscowości Chrzanówka i okresowo, w latach 1914-1915, w Petersburgu. Tam doskonaliła swą grę na fortepianie u prof. Wengerowej.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego przebywała w Warszawie, gdzie prowadziła działalność pedagogiczną, publicystyczną i społeczną. W okresie tym zajmowała się także działalnością koncertową. Kilkakrotnie wystąpiła wówczas m.in. w Płocku, gdzie zaprezentowała cykl audycji wypełnionych prelekcjami i muzyką. W Warszawie nauczwała w szkole przy Warszawskim Robotniczym Stowarzyszeniu Przyjaciół Dzieci. W latach 1931-1933 r. prowadziła ponadto w Warszawie kursy muzyczne dla dzieci, była ich kierownikiem i nauczwała gry na fortepianie. Od 1931 r. do rozpoczęcia wojny prowadziła dział muzyczny „Expressu Porannego”. Pisała sprawozdania i artykuły na temat ruchu muzycznego, pełniła funkcję krytyka muzycznego. Emma Altberg była jednym z założycieli Stowarzyszenia Miłośników Muzyki Dawnej, powstałego w Warszawie w 1925 r., wchodziła w skład Zarządu Stowarzyszenia. Przebywała dwukrotnie w Paryżu na kursach interpretacji muzyki dawnej. Poglębiała tam wiedzę o muzyce dawnej u Wandy Landowskiej⁷.

Po wybuchu II wojny światowej przeniosła się do Wilna, gdzie otrzymała posadę nauczycielki w Konserwatorium Wileńskim im. Mieczysława Karłowicza. Przebywała tam w latach 1939-1941. Obok pracy pedagogicznej również koncertowała, często w radio wileńskim. Po wkroczeniu oddziałów niemieckich zmuszona była opuścić miasto. Przeniosła się na Białoruś, w okolice Lidy, utrzymywała się z prywatnych lekcji muzyki. W latach 1944-1945 przebywała ponownie w Wilnie, pracowała jako nauczyciel szkoły muzycznej⁸.

W kwietniu 1945 r. wróciła do Polski i zamieszkała w Łodzi. Podjęła pracę pedagogiczną i popularyzatorską w Ludowym Instytucie Muzycznym w Łodzi. Nauczwała gry fortepianowej i lekcji słuchania muzyki w szkole muzycznej Instytutu. Pełniła funkcję kierownika sekcji umuzykalnienia, w Instytucie pracowała do 1948 r. Równocześnie od 1946 r. prowadziła klasę fortepianu w Państwowej Średniej

Szkole Muzycznej w Łodzi. W 1951 r. została etatowym pracownikiem Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Łodzi. Prowadziła klasę klawesynu, naukę o literaturze klawesynowej i historię tego instrumentu. Rektor uczelni Kazimierz Sikorski w piśmie skierowanym do Ministerstwa Kultury i Sztuki określił ją jako „najwybitniejszą specjalistkę w zakresie gry na klawesynie w Polsce, która osiągnęła bardzo dobre wyniki w pracy”⁹. Centralna Komisja Kwalifikacyjna uchwałą z 26 października 1956 r. nadała jej stopień profesorski i tytuł „samodzielnego pracownika nauki w wyższych szkołach artystycznych”¹⁰. W Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi pracowała do 1967 r.

E. Altberg była doskonałym pedagogiem. Dyrektor Konserwatorium w Wilnie J. Bendorius wysoko oceniając pracę pedagogiczną E. Altberg, pisał: „Emma Altberg wykazała się ogromną dojrzałością pracy i prawdziwym zrozumieniem obowiązków nauczyciela. Poziom jej klasy nosił piętno dojrzałości artystycznej”¹¹, osiągała bardzo dobre wyniki w nauczaniu¹². Jej działalność dydaktyczną najtrafniej charakteryzuje opinia jej uczennicy – Barbary Strzeleckiej, zamieszczona w „Ruchu Muzycznym”: „Osoba mądra i wszechstronnie wykształcona, rozmiłowana w swoim zawodzie, miała wyjątkowy talent pedagogiczny i serdeczne podejście do ucznia”¹³. Rektor PWSM w Łodzi prof. Kiejstut Bacewicz pisał natomiast w 1961 r.: „E. Altberg... jest najwybitniejszym w Polsce specjalistą w zakresie gry klawesynowej i należy do najpoważniejszych znawców twórczości Bacha oraz całej twórczości przedklasycznej. Bardzo poważne zasługi prof. Emmy Altberg streszczają się w: ... stworzeniu kadry młodych klawesynistów rozwijających działalność estradową wysokiej klasy artystycznej. Poza tym do wybitnych osiągnięć prof. E. Altberg należą jej liczne, cieszące się wzięciem, wartościowe prace z dziedziny literatury pedagogiczno-muzycznej oraz – reprezentujące bardzo wysoki poziom wiedzy fachowej – prace publicystyczne”¹⁴.

Na uwagę zasługuje publicystyczna i naukowo-pedagogiczna działalność E. Altberg. Po II wojnie światowej napisała wiele artykułów naukowo-pedagogicznych o charakterze metodycznym. Zamieszczane były m.in. w popularnym piśmie specjalistycznym „Poradnik Muzyczny”, dostarczały cennych informacji metodycznych i repertuarowych. Swoje publikacje prezentowała również na łamach „Ruchu Muzycznego” i „Muzyki”. W 1950 r. wydała w Krakowie ważną pracę pt. *O klawesynowym ujęciu Bacha*, jedną z pierwszych prac w naszym kraju o muzyce dawnej¹⁵. E. Altberg opracowała i opublikowała wiele niezwykle cennych pozycji nuto-

wych o charakterze pedagogicznym. Wydawnictwa nutowe jej autorstwa stanowią do dziś podstawową literaturę, w oparciu o którą realizowane jest kształcenie muzyczne w Polsce. Publikacje ukazały się w dwóch wydawnictwach: Państwowym Wydawnictwie Muzycznym i Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”. Najważniejsze wydawnictwa nutowe, opracowane przez E. Altberg: *Wybór łatwych utworów klasycznych dla początkujących* (1950 r.), *313 wprawek na fortepian* (1947 r.), *Wybór utworów z XVII i XVIII wieku na fortepian* (1956-1965), *Studium gry polifonicznej na fortepian* (1964 r.), *Czytanki muzyczne, Zbiór utworów mistrzów XVIII wieku na fortepian i klawesyn* (1953 r.), *Muzyka na instrumenty klawiszowo-strunowe z XVI, XVII i XVIII wieku, Zbiór łatwych utworów kompozytorów rosyjskich i radzieckich na fortepian* (1953 r.), *Wybór łatwych utworów na 4 ręce* (1951-1952).

Emma Alberg zmarła 4 lipca 1983 r. w Warszawie.

Ks. Józef Antoniak (1859-1926)

Wyróżniał się jako pedagog, organizator szkolnictwa muzycznego, dyrygent i działacz społeczny. Położył duże zasługi na polu pedagogicznym i popularyzatorskim w okresie międzywojennym. Dzięki jego pracy nastąpiło ożywienie muzyki kościelnej w Płocku. Postawił na wysokim poziomie nauczanie muzyki w Seminarium Duchownym oraz w Biskupiej Szkole Organistowskiej. Przyczynił się także do rozwoju amatorskiego ruchu chóralnego w mieście.

Ks. Józef Antoniak urodził się w listopadzie 1859 r. we wsi Olszew, w powiecie Sokołów Podlaski. Kształcił się w Gimnazjum Państwowym w Siedlcach. Po ukończeniu szkoły wstąpił w 1878 r. do Seminarium Duchownego w Płocku. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1883 r. Przez pięć lat pełnił obowiązki wikariusza Parafii św. Bartłomieja w Płocku. Od 1888 do 1892 r. był wikariuszem katedralnym i jako człowiek umuzykalniony zajmował się śpiewem. Utworzył i prowadził chór chłopięcy, dyrygował też chórem alumnów. Po kilkuletnim pobycie w Płocku był kolejno proboszczem w Radzyminie, Grudusku, Serocku, Słupi i Dąbrowie. W sierpniu 1913 r. powrócił do Płocka, otrzymując nominację na profesora śpiewu w Seminarium Duchownym i dyrygenta chóru katedralnego. Równocześnie rozpoczął pełnienie obowiązków sekretarza Kurii Diecezjalnej.

Obowiązki nauczyciela śpiewu w Seminarium Duchownym pełnił w latach 1913-1926¹⁶. W tym okresie położył wielkie zasługi dla rozwoju kultury

muzycznej w Seminarium, wywarł swoją osobowością duży wpływ na wychowanków. W nauczaniu śpiewu kierował się rozporządzeniami Kościoła, uwzględniał szczególnie dokument „Motu proprio” wydany przez Piusa X w dniu 22 listopada 1903 r. Program studiów podzielony został przez ks. J. Antonia na części teoretyczną i praktyczną. Dążył do rozbudzenia u wychowanków wrażliwości muzycznej, podejmował różnorodne działania służące temu celowi. Zorganizował bardzo dobry chór alumnów, z którym występował podczas rozmaitych uroczystości i koncertów. Współorganizował życie artystyczne i kulturalne Seminarium, umożliwiając wychowankom poznawanie sztuki muzycznej. Dążył do tego, by śpiew alumnów powrócił do dawnej świetności i by każdy alumn wyniósł z Seminarium dobrą znajomość muzyki. Nie posiadał wprawdzie specjalistycznego wykształcenia muzycznego, ale oddany był szczerze sprawom śpiewu i muzyki. Będąc teoretycznym i praktycznym znawcą śpiewu gregoriańskiego, posiadającym wyjątkowo subtelny słuch muzyczny, pracował z wyjątkową gorliwością.

W 1917 r. zainicjował i doprowadził do założenia w Płocku Biskupiej Szkoły Organistowskiej. Był jej dyrektorem i jednocześnie opiekunem chóru szkolnego, nauczał także chorału gregoriańskiego. Obowiązki kierownicze pełnił do 1926 r., jego dalszą pracę przerwała przedwczesna śmierć. Szkole poświęcił wiele energii, zatroszczył się o stworzenie programu, zadbał także o wysoki poziom nauczania i dobór odpowiedniej kadry pedagogicznej

Zmarł 17 czerwca 1926 r. w Płocku¹⁷.

Janina Grabowska-Kuczevska (1897-1963)

Janina Grabowska - Kuczevska była wybitną pianistką, akompaniatką, działaczem społecznym i zasłużonym pedagogiem. Położyła wielkie zasługi dla rozwoju kultury i upowszechniania muzyki w Płocku w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Janina Grabowska urodziła się 14 czerwca 1897 r. w Warszawie¹⁸. Średnie wykształcenie muzyczne uzyskała w Szkole Muzycznej Zofii Iwanowskiej-Ossendowskiej, kształciła się w klasie fortepianu Zofii Ciborowskiej-Buckiewiczowej (absolwentki Konserwatorium Muzycznego w Warszawie). Wyższe studia muzyczne i kurs wirtuozowski ukończyła w Konserwatorium Muzycznym w Petersburgu w klasie prof. Włodzimierza Drozdowa¹⁹, ucznia A. Jesipow-Leszetyckiej. Studiowała także w klasie kameralnej prof. Aleksandra Głazunowa. Po powrocie do Polski kształciła się w mistrzowskiej klasie prof. Egona Petriego w Krakowie.

Po zakończeniu nauki rozpoczęła intensywną działalność artystyczną, koncertowała jako pianistka i kameralistka. Występowała m.in. wspólnie ze znanym skrzypkiem Janem Wolankiem z Krakowa. Wkrótce dała się poznać jako dobra solistka i znakomita akompaniorka. Jej praca została szybko zauważona i otrzymała propozycję Krajowego Biura Koncertowego z Krakowa wspólnych koncertów z wybitnym polskim skrzypkiem prof. Stanisławem Barcewiczem²⁰. Wspólnie z tym wielkim artystą wzięła udział w cyklu koncertowym w latach 1919-1920 w południowej Polsce, występując m.in. w Zakopanem, Nowym Sączu, Tarnowie i Krynicy²¹.

W 1923 r. po raz pierwszy wystąpiła w Płocku, towarzyszyła wówczas jako akompaniorka prof. Stanisławowi Barcewiczowi. Tu poznała artystę-malarza Witolda Kuczewskiego, za którego wkrótce wyszła za mąż. Zamieszkała na stałe w Płocku. Wspólnie ze S. Barcewiczem koncertowała później jeszcze w Płocku trzykrotnie. Po raz ostatni zagrała z nim 25 marca 1925 r. na koncercie Płockiego Towarzystwa Muzycznego²².

Janina Grabowska przyczyniła się w wielkim stopniu do rozwoju płockiej kultury muzycznej. Jej różnorodne i aktywne działania pedagogiczne i artystyczne przyczyniły się do pełniejszej realizacji procesu wychowania muzycznego w Płocku. Potwierdzeniem tego może być wielka ilość występów artystki. W latach 1923-1936 J. Grabowska wzięła udział jako solistka i kameralistka w przeszło 300 koncertach i audycjach dla młodzieży. Przygotowała i wygłosiła równocześnie kilkadziesiąt prelekcji, objaśniających koncerty i audycje²³. Włączyła się aktywnie w pracę społeczną, uczestniczyła w działalności Płockiego Towarzystwa Muzycznego i Klubu Artystycznego Płocczan. W Klubie Artystycznym Płocczan pełniła przez kilka lat funkcję kierownika Sekcji Muzycznej. Była również członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego i stałym aktywnym współpracownikiem warszawskiej Organizacji Ruchu Muzycznego - ORMUZ²⁴. Przyczyniła się do zorganizowania, w okresie międzywojennym, akcji koncertowej dla płockiej młodzieży szkolnej, wzięła czynny udział w tym przedsięwzięciu. Audycje te organizowane cyklicznie przy współpracy Płockiego Towarzystwa Muzycznego, Klubu Artystycznego Płocczan i Organizacji Ruchu Muzycznego wywarły olbrzymi wpływ na proces wychowania muzycznego. Kształtowały i rozwijały zainteresowanie muzyką, rozbudzały potrzeby estetyczne dzieci i młodzieży.

W okresie międzywojennym J. Grabowska - Kuczevska towarzyszyła jako akompaniorka wielu znanym artystom polskim, grała m.in. z Wacławem

Kochańskim (skrzypce), Zofią Ossendowską, Aleksandrem Michałowskim (bas), Laurą Konopnicką-Pytlńską, Zofią Niziniecką (śpiew), Wandą Cholewo-Czekierską (sopran) i Kazimierzem Blashke (wiolonczela). Towarzyszyła także znanym płockim artystom - Tadeuszowi Kowalskiemu (wiolonczela) i Antoniemu Kowalskiemu (skrzypce).

J. Grabowska cieszyła się dużym i zasłużonym uznaniem w Płocku. Wielokrotnie otrzymywała po swych występach, znakomite recenzje w miejscowej prasie. Po występie artystki 23 lutego 1930 r. podczas 42 Poranka Muzycznego w płockiej prasie pisano: „Nasza znana pianistka p. J. Grabowska w swym występie solowym wykonała szereg utworów, w których ujawniła się najbardziej wyraziście jej indywidualność odtwórcza, wyrażająca się w swobodzie technicznej, lekkości tonu i podkreślania rysów charakterystycznych każdego z kompozytorów”²⁵. Po innym koncercie artystki w 1935 r. pisano: „(...) Z pianistów słyszeliśmy w bieżącym sezonie siły pierwszorzędne: Szpinalski, Dygat, Łabuński, Ungar to nazwiska, które same za siebie mówią. Stanąć po nich na estradzie nie było rzeczą łatwą. P. Grabowska swoim występem, jako solistka, jeszcze raz nas przekonała, że nie tylko nie ustępuje tamtym artystom, ale owszem, śmiało obok nich stanąć może”²⁶.

Jednym z najbardziej znaczących koncertów pianistki był występ w 1933 r. podczas Akademii Papieskiej. Koncertowała wówczas z orkiestrą symfoniczną pod kierunkiem ks. Kazimierza Starościńskiego, złożoną z muzyków Filharmonii Warszawskiej i artystów miejscowych. Zagrała z dużym powodzeniem *Koncert c-moll op. 37* Ludwika van Beethovena. Prasa wypowiadała się z wielkim uznaniem o prezentacji pianistki: „... Gra solistki wykazała w całej pełni doskonałe zrozumienie stylu Beethovenowskiego, oparte na olbrzymim poczuciu artystycznym i ugruntowanej, solidnej technice...”²⁷. O wysokim poziomie wykonawczym pianistki świadczy także jej radiowe koncerty. Jeden z nich odbył się 22 lipca 1937 r., wystąpiła wówczas w poznańskim radio, wykonała utwory Domenico Scarlattiiego, Ludwika van Beethovena, Feliksa Mendelssohna i Ignacego Jana Paderewskiego²⁸.

Występy J. Grabowskiej przyjmowane były bardzo przychylnie nie tylko przez miejscową publiczność w Płocku. O wartości jej gry świadczy również wypowiedź wybitnego kompozytora Władysława Żeleńskiego, po jednym z koncertów pianistki w Krakowie, który znany był powszechnie jako bardzo surowy krytyk. Twórca ten przyszedł po koncercie do artystki, złożył jej gratulacje i powiedział: „Tak granego Bacha przez tak młodą pianistkę nigdy jeszcze nie słyszałem”²⁹.

Na szczególną uwagę zasługuje działalność pedagogiczna J. Grabowskiej, o różnorodnym i zaplanowanym charakterze. Pianistka prowadziła klasę fortepianu i nauczwała historii muzyki w Szkole Organistowskiej, w Gimnazjum Żeńskim im. R. Żółkiewskiej przygotowywała audycje słowno – muzyczne, które posiadały zamierzony charakter dydaktyczny i popularyzatorski. Zorganizowała i prowadziła także prywatne kursy gry fortepianowej, które posiadały wysoki poziom nauczania i cieszyły się dużą popularnością w Płocku. Składały się zwykle z trzech poziomów kształcenia, wstępnym etapem nauki był kurs przygotowawczy, po nim następowały kursy: niższy i średni³⁰. Uczniowie klasy fortepianu wywodzili się z płockich szkół powszechnych i średnich. Praca pedagogiczna J. Grabowskiej była wysoko oceniana w środowisku. Podkreślano, iż jest obdarzona niepospolitymi zdolnościami w kierunku pedagogiki muzycznej i cechuje ją duża precyzja w interpretacji utworów, dostrzegana w starannym opracowaniu utworów³¹. J. Grabowska opierała się w pracy pedagogicznej na wartościowym, z punktu widzenia metodycznego, repertuarze. Zwracała szczególną uwagę na wybór odtwarzanych kompozycji, uwzględniała najlepsze wzory klasyczne³².

Janina Grabowska popularyzowała wiedzę muzyczną w Płocku również poprzez wygłaszanie szeregu odczytów i prelekcji. Przygotowywała je zgodnie z zainteresowaniami pianistycznymi, uwzględniała także szeroki pierwiastek popularyzatorski i dydaktyczny. Swoje prelekcje ilustrowała często przykładami muzycznymi. Wielkie znaczenie miał fakt, iż większość przygotowanych przez nią odczytów adresowana była do płockiej młodzieży szkolnej. Na uwagę zasługuje także działalność publicystyczna J. Grabowskiej. W 1932 r. ukazał się w „Dzienniku Płockim” cykl artykułów pod wspólnym tytułem *Moje wspomnienia o Stanisławie Barcewiczu*. Autorka wspomina postać wielkiego polskiego skrzypka, przypomina wspólne z nim koncerty. Artykuły te nie posiadają wyłącznie charakteru wspomnieniowego, ich walorem są przede wszystkim cele edukacyjne. Wnoszą wiele cennych informacji o polskim życiu muzycznym epoki³³.

Lata okupacji J. Grabowska spędziła w Wyszogrodzie. Po wyzwoleniu, podjęła ponownie pracę pedagogiczną w Płocku. Dnia 1 października 1950 r. została nauczycielem w Państwowej Szkole Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Płocku. J. Grabowska pracowała w wymiarze 18 godzin tygodniowo, nauczwała gry na fortepianie. Zajęcia szkolne realizowała w 3 dni w tygodniu, w dalszym ciągu mieszkała wówczas w Wyszogrodzie³⁴. W płockiej szkole pracowała do

1960 r., dalsze nauczanie przerwała na skutek pogarszającego się stanu zdrowia.

Zmarła w Wyszogrodzie 9 grudnia 1963 r.

Antoni Januszewski (1863-1930)

Urodził się w 1863 r. Ukończył Konserwatorium Muzyczne w Warszawie w 1890 r. w klasie waltorni, uzyskał również świadectwo kwalifikacyjne na nauczyciela muzyki. W 1891 r. uzyskał na tej samej uczelni atestat kapelmistrza wojskowego.

Był jednym z założycieli i aktywnym członkiem Płockiego Towarzystwa Muzycznego. Brał czynny udział w koncertowej działalności Towarzystwa, występował jako dyrygent zespołów oraz solista³⁵. W oparciu o istniejące źródła można ustalić, iż w latach 1900³⁶-1904³⁷ wchodził w skład zarządu Towarzystwa. Prawdopodobnie pełnił tę funkcję również w latach następnych. W latach 1900-1902 r. był opiekunem i dyrygentem orkiestry Towarzystwa. Zespół ten składał się z miejscowych muzyków profesjonalnych i najlepszych amatorów³⁸. Z zespołem występował podczas rozmaitych koncertów organizowanych staraniem stowarzyszenia.

W listopadzie 1900 r. objął funkcję opiekuna chóru Płockiego Towarzystwa Muzycznego. Funkcję tę pełnił krótko, ponownie objął ją na przełomie 1903/1904 r. Prowadził chór dłuższy czas, osiągając dobry poziom artystyczny. O prawidłowym rozwoju chóru świadczy repertuar wielu koncertów, wypełniony wartościowymi pozycjami muzycznymi. Przykładem może być koncert z dnia 13 grudnia 1905 r., podczas którego wykonano dwie kantaty Stanisława Moniuszki: *Sonety Krymskie* i *Widma*³⁹. A. Januszewski pełnił również przez pewien czas funkcję kierownika chóru męskiego stowarzyszenia.

Z chwilą wznowienia działalności Płockiego Towarzystwa Muzycznego po I wojnie światowej w 1921 r. włączył się aktywnie w prace organizacji, wszedł w skład tymczasowego Komitetu Towarzystwa⁴⁰. W latach dwudziestych nieprzerwanie wchodził w skład zarządu stowarzyszenia. Zasłużył się szczególnie jako organizator zespołów stowarzyszenia, z którymi wziął udział w licznych koncertach i uroczystościach⁴¹. W latach 1926-1928 pełnił funkcję opiekuna chóru mieszanego PTM, zespół prowadził z sukcesami, a praca ta była ceniona w środowisku⁴².

W 1926 r. objął funkcję kierownika i dyrygenta orkiestry Płockiego Towarzystwa Muzycznego⁴³. Zespół składał się z profesjonalistów oraz najwybitniejszych miejscowych amatorów, wykonywał utwory poważnego i lżejszego repertuaru. Orkiestra pracowała nieregularnie, były okresy wzmożonej pracy artystycznej i okresy zmniejszenia aktywności. Pod

Antoni Januszewski (Fot. ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku)

koniec lat dwudziestych zespół przestał istnieć. A. Januszewski doprowadził do ponownego utworzenia orkiestry w 1930 r.⁴⁴, wkrótce jego dalszą pracę przerwała choroba.

A. Januszewski prowadził aktywną działalność pedagogiczną, należał do grona najbardziej aktywnych nauczycieli muzyki w Płocku. Był jednym z organizatorów szkoły muzycznej w Płocku utworzonej przy Płockim Towarzystwie Muzycznym na początku XX wieku, nauczał w klasie organowej. W roku szkolnym 1906/1907 był nauczycielem śpiewu w Gimnazjum Polskim Męskim. Przedmiot ten realizowano w postaci fakultatywnej, w formie zajęć pozalekcyjnych, polegał na udziale uczniów w chorze szkolnym. Niestety, w oparciu o zachowane dokumenty nie można ustalić jak długo pracował w tej placówce.

W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości był opiekunem i dyrygentem orkiestry dętej Gimnazjum Męskiego im. S. Małachowskiego⁴⁵. W latach 1917-1920 był ponadto nauczycielem śpiewu i muzyki w Seminarium Nauczycielskim Żeńskim im. Z. Bukowieckiej⁴⁶. W latach 1926-1929 pełnił funkcję nauczyciela śpiewu w Gimnazjum Żeńskim im. Reginy Żółkiewskiej⁴⁷.

A. Januszewski położył duże zasługi jako kapelmistrz wojskowy, prowadząc orkiestry wojskowe. Zmarł w Płocku 22 lipca 1930 r. w wieku 67 lat⁴⁸.

Jarosław Domagała

- ¹ Archiwum Akademii Muzycznej w Łodzi, dalej: AAMŁJ Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 11h, Odpis aktu urodzenia i chrztu, wydany przez rzymsko-katolicką parafię św. Aleksandra w Warszawie dnia 7 stycznia 1953 r.
- ² J. Przedpełski, *Żydzi płoccy – Dzieje i martyrologia 1939-1945*, Płock 1993, s. 151.
- ³ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 10.
- ⁴ Studiowała w Genewie przez 2 semestry nauki społeczne. Przeniosła się później na wydział filozoficzny Uniwersytetu w Bernie. W Bernie studiowała 3 semestry, po czym poświęciła się studiom muzycznym.
- ⁵ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 10.
- ⁶ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, oświadczenie Feliksa Wiesenberga, k. 12.
- ⁷ L. Cieślak, *Emma Altberg – pedagog i działacz społeczny*, (w:) „Zeszyt naukowy Akademii Muzycznej w Łodzi”, 1987, nr 14, s. 14.
- ⁸ Tamże, s. 15.
- ⁹ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 12.
- ¹⁰ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 18-19.
- ¹¹ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 11g.
- ¹² Większość jej uczniów zajęła się pracą pedagogiczną lub rozpoczęła karierę wirtuozowską. Jej studentami byli m.in. E. Mikucka, A. Goździńska, P. Rogalska, C. Majewski, J. Gruczyńska, J. Sieradzka, I. Zalewska, K. Popławska, B. Strzelecka, B. Przedecki, D. Kleczkowska, E. Nieznańska, M. Chawryło.
- ¹³ B. Strzelecka, *Wspominając Emmę Altberg*, „Ruch Muzyczny” 1984, nr 2, s. 26.
- ¹⁴ AAMŁ, Akta osobowe nauczycielki Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej Emmy Altberg, k. 23.
- ¹⁵ L. Cieślak, dz. cyt., s. 26.
- ¹⁶ W. Jezusek, *Śp. Ks. Kan. Józef Antoniak – Profesor Sem. Duch. I Dyrektor Szkoły Organistowskiej w Płocku*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 1965, nr 4/5, s. 117.
- ¹⁷ Tamże, s. 116-120.
- ¹⁸ APP, Akta Szkoły Muzycznej Ludowego Instytutu Muzycznego im. K. Szymanowskiego w Płocku, sygn. 85, nr 24. Pismo dyr. Mieczysława Pilikowskiego do J. Grabowskiej-Kuczewskiej z 28 września 1950 r.
- ¹⁹ K. Starościński, *Janina Grabowska – Kuczewska w dniach Skargowskich w Płocku*, „Życie Mazowsza” 1936 nr 10/11, s. 194.
- ²⁰ J. Grabowska, *Moje wspomnienia o Stanisławie Barcewiczu*, „Dziennik Płocki” 1932, nr 11, s. 2.
- ²¹ J. Grabowska, *Moje wspomnienia o Stanisławie Barcewiczu*, „Dziennik Płocki” 1932, nr 12, s. 2.
- ²² J. Grabowska, *Moje wspomnienia o Stanisławie Barcewiczu*, „Dziennik Płocki” 1932, nr 14, s. 2.
- ²³ K. Starościński, *Janina Grabowska – Kuczewska w dniach Skargowskich w Płocku*, „Życie Mazowsza” 1936, nr 10/11, s. 194.
- ²⁴ M. Kamiński, *Szkic życia muzycznego w Płocku*, s. 23; J. Kuczewska, *Z dziejów ruchu muzycznego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1956, nr 2, s. 30.
- ²⁵ *Poranek Muzyczny XLII*, „Dziennik Płocki” 1930, nr 47, s. 3.
- ²⁶ *Z sali koncertowej*, „Głos Mazowiecki” 1935, nr 18, s. 3.
- ²⁷ *Z części koncertowej na Akademii Papieskiej w Płocku*, „Głos Mazowiecki” 1933, nr 36, s. 3.
- ²⁸ *Koncert artystki płockiej w Radio*, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 159, s. 3.
- ²⁹ J. Grabowska, *Moje wspomnienia o Stanisławie Barcewiczu*, „Dziennik Płocki” 1932, nr 11, s. 2.
- ³⁰ *Festiwal muzyki i śpiewu*, „Dziennik Płocki” 1934, nr 140, s. 3.
- ³¹ *Popis uczennic i uczniów p. Janiny Grabowskiej*, „Dziennik Płocki” 1929, nr 114, s. 3.
- ³² *Popis uczniów i uczennic J. Grabowskiej*, „Dziennik Płocki” 1931, nr 143, s. 3.
- ³³ J. Grabowska, *Moje wspomnienia o Stanisławie Barcewiczu*, „Dziennik Płocki” 1932, nr 11, s. 2; nr 12 s. 2; nr 13 s. 2; nr 14, s. 2.
- ³⁴ APP, Akta Szkoły Muzycznej Ludowego Instytutu Muzycznego im. K. Szymanowskiego w Płocku, sygn. 85, nr 24, Pismo dyr. Mieczysława Pilikowskiego do J. Grabowskiej-Kuczewskiej z 28 września 1950 r.
- ³⁵ *Koncert*, „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1900, nr 94, s. 2.
- ³⁶ *Sprawozdanie finansowe*, „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1902, nr 17, s. 2.
- ³⁷ *Z Tow. Muzycznego*, „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1903, nr 20, s. 2; *Z Tow. Muzycznego*, „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1904, nr 18, s. 2; *Z Tow. Muzycznego*, „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1904 nr 20, s. 2.
- ³⁸ *Z Tow. Muzycznego*, „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1902, nr 73, s. 1.
- ³⁹ *30-lecie Płockiego Towarzystwa Muzycznego*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1929, nr 9, s. 105.
- ⁴⁰ *Z T-stwa Muzycznego*, „Kurier Płocki” 1921, nr 30, s. 3.
- ⁴¹ *Śp. Antoni Januszewski*, „Dziennik Płocki” 1930, nr 172, s. 3. A. Rutkowska, *Rola społeczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego i znaczenie jego działalności dla polskiej kultury muzycznej*, cz. II (Maszynopis pracy doktorskiej napisanej na wydziale I PWSM w Warszawie pod kierunkiem prof. dr S. Śledzińskiego, Warszawa 1971, Archiwum i Biblioteka WTM).
- ⁴² *Poranek muzyczny*, „Dziennik Płocki” 1927, nr 124, s. 3.
- ⁴³ *Z Towarzystwa Muzycznego*, „Dziennik Płocki” 1926, nr 141, s. 3.
- ⁴⁴ *Poranek muzyczny XLV*, „Dziennik Płocki” 1930, nr 105, s. 3.
- ⁴⁵ S. Kostanecki, *Szkoła w latach 1773-1945*, (w:) *Księga Pamiątkowa Zjazdu Małachowiaków 1180-1957/58*, s. 149.
- ⁴⁶ J. Kisiełewska, *Zarys historii naszej szkoły*, Płock 1936, s. 29-30.
- ⁴⁷ Tamże s. 23, 24, 25.
- ⁴⁸ *Śp. Antoni Januszewski*, „Dziennik Płocki” 1930, nr 172, s. 3. A. Rutkowska, *Rola społeczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego i znaczenie jego działalności dla polskiej kultury muzycznej*, cz. II (Maszynopis pracy doktorskiej napisanej na wydziale I PWSM w Warszawie pod kierunkiem prof. dr S. Śledzińskiego, Warszawa 1971, Archiwum i Biblioteka WTM).

BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO

za okres 1 VII – 30 IX 2007 r.

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia Mazowska Płockiego** za okres 1 VII - 30 IX 2006 r. oprac. Elżbieta Dobroń, Małgorzata Dolińska, Wiesława Mazurska. // *Notatki Płockie*. – 2007, nr 3/212, s. 52-72
2. **Bibliografia województwa mazowieckiego 2004** [Dokument elektroniczny]. Cz. 1. – Warszawa : Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy - Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, 2007. – 1 dysk optyczny (CD-ROM) : 12 cm. - Tyt. z opakowania.

Czasopisma

3. **Auto-Kurier-Giełdowy**. – 2007, [R. 8], nr 13(261)-18(266). – Płock: Art Studio, 2007. – Dwutyg.
4. **Benedictus**: gazeta parafialna / red. zespół. – 2007, nr 4. – Sierpc: Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Benedykta, 2007. – Niereg.
5. **Biuletyn Muzealny**: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nacz. Leonard Sobieraj. – 2007, [R. 3], nr 3/7. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2007. – Kwart. – ISSN 1734-6835.
6. **Biuletyn**. Okręgowa Izba Lekarska w Płocku / red. zespół Komisji Informacyjno-Historycznej; red. odpow. Jarosław Wanecki. – 2007, [R. 17], nr 3(94). – Płock: OIL, 2007. – Kwart. – ISSN 1509-0051.
7. **Biuletyn Statystyczny Województwa Mazowieckiego** / [Urząd Statystyczny w Warszawie; pod kierunkiem : Agnieszki Ajdyn, Grzegorza Stępnia]. – 2007, 2 kwartał. – Warszawa : US, 2007. – Kwart. – ISSN 1508-1389. Statistical Bulletin of Mazowieckie Voivodship
8. **Biuletyn Zarządu Okręgowego ZKRP i BWP w Płocku** / red. Antoni Jelec. – 2007, [R. 8], nr 7(96)-9(98). – Płock: Zarząd Okręgowy ZKRP i BWP, 2007. – Mies.
9. **Blask Prawdy**: biuletyn Akcji Katolickiej w parafii św. Maksymiliana w Sierpcu / red. Joanna Pilarska. – 2007, nr 3. – Sierpc: Parafia św. Maksymiliana, 2007. – Niereg.
10. **Edukacja Otwarta** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nacz. Józef Półturzycki]. – 2005, R. 4, nr 3/4(19/20). – Płock: SWPW, 2005. – Kwart. – ISSN 1642-5227.
11. **Gazeta Wyborcza** / red. nacz. Adam Michnik. – 2007, nr 152-228. – Warszawa : Agora SA, 2007. – Dz. – ISSN 0860-908X. Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”
12. **Gazeta Związkowa**. – 2007, nr 249. – Płock: Zarząd Regionu Płockiego NSZZ „Solidarność”, 2007. – Niereg.
13. **Gazetka Akowska**: pismo Związku Żołnierzy Armii Krajowej „Mazowsze” w Płocku / red. Lesław Wojno, Zenon Kluczyński. – 2007, nr 7(71)-9(73). – Płock: Związek Żołnierzy AK „Mazowsze”, 2007. – Mies.

14. **Głos Gostyniński**: pismo regionalne / red. nacz. Barbara Konarska-Pabiniak. – 2007, nr 7-9. – Gostynin: Gostynińska Agencja Wydawnicza Sp. z o.o., 2007. – Mies. – ISSN 1452-3909.
15. **Głos Słupna**: Gminny Biuletyn Informacyjny / red. Beata Grommunt, Maciej Kowalski. – 2007, [R. 3], wrzesień (nr 10). – Słupno: UG, 2007. – Dwumies.
16. **Hej! Okolico!** oprac. Jolanta Borowska. – 2007, kwiecień – wrzesień. – Liszyno: Szkoła Podstawowa, 2007. – Niereg.
17. **Humanizacja Pracy** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. Danuta Walczak-Duraj]. – 2007, nr 3-4(237-238). – Płock: SWPW, 2007. – Dwumies. – ISSN 1643-7446.
18. **Kontakt**: Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie / red. nacz. Sławomir Wiśniewski. – 2007, nr 67. – Drobin : UMiG, 2007. – Kwart. – ISSN 1730-8208.
19. **Kronika Mazowiecka**: Pismo Samorządu Województwa / red. nacz. Magdalena Lewandowska. – 2007, R. 5, nr 7/8-9. – Warszawa : Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2007. – Mies. – ISSN 1730-749X
20. **List Parafialny**: informacje duszpasterskie parafii Wyszogród / red. ks. Zenon Glicner. – 2007, [R. 5], nr 25(210)-33(218). – Wyszogród: Parafia, 2007. – Tyg.
21. **M 4**: miesięcznik Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej / red. zespół. – 2007, [R. 2], nr 6. – Płock: „Almus.it”, 2007. – Mies.
22. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. nacz. Pelagia Jaworska. – 2007, [R. 49], nr 4-9. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2007. – Mies. – ISSN 0209-3103.
23. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nacz. Janina Ziętek. – 2007, [R. 2], nr 2/3(6). – Warszawa : Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2007. – Kwart. – ISSN 1896-2521.
24. **Miesięcznik Pastorski Płocki** / [red. Dariusz Majewski]. – 2007, [R. 92(102)], nr 7/8-9. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2007. – Mies. – ISSN 0209-3642
25. **Miesięcznik Politechniki Warszawskiej**: Pismo Społeczności Akademickiej PW / red. nacz. Iwona Kolińska. – 2007, [R. 10], nr 7(115)-9(117). – Warszawa : Politechnika Warszawska, 2007. – Mies. – ISSN 1640-8411.
26. **Nafciarz**: oficjalna gazeta klubu Wisła Płock S.A. – 2007, [R. 1], nr 15-18. – Płock: Wisła Płock S.A., 2007. – Niereg.
27. **Nasz Płock**: magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nacz. Jan Bolesław Nycek. – 2007, [R. 4], nr 7(29)-9(31). – Płock: Wydawnictwo MAROW - Jan Bolesław Nycek, 2007. – Mies. – ISSN 1731-5484.
28. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. kolegium. – 2007, nr 4. – Sierpc : Urząd Miasta, 2007. – Niereg.

29. **Nasze Miasto:** Płock, Gostynin, Sierpc, Wyszogród, Drobin, Gąbin / red. prowadzący Dagmara Kobla. – 2007, [R. 1], nr 1-15. – Warszawa: Polskapresse Sp. z o.o., 2007. – Tyg.
30. **Niedziela:** Tygodnik Katolicki / red. nacz. ks. dr Ireneusz Skubiś. – 2007, R. 50, nr 26-39. – Częstochowa: Kuria Metropolitalna w Częstochowie, 2007. – Tyg. – ISSN 0208-872X.
Zawiera dod. „Niedziela Płocka”
31. **Notatki** Płockie: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nacz. Wiesław Koński]. – 2007, [R. 51], nr 3/212. – Płock: TNP, 2007. – Kwart. – ISSN 0029-389X.
32. **Orlen Ekspres:** magazyn wewnętrzny Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna / red. zespół. – 2007, [R. 8], nr 15-21. – Płock: PKN ORLEN SA, 2007. – Dwutyg. – ISSN 1641-0629.
33. **Płocczanin:** bezpłatne pismo informacyjno-promocyjne / red. nacz. Bogdan Szulc. 2007, [R. 1], nr 1-2. – Płock: Wydawnictwo JOLKA, 2007. – Mies. – ISSN 1898-1844.
34. **Powiat Płocki:** Biuletyn Samorządowy / oprac. red. Małgorzata Struzik, Elżbieta Subotowicz. – 2007, nr 33: kwiecień-wrzesień 2007. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2007. – Nierég. – ISSN 1507-6652.
35. **Przedszkole:** czasopismo dla nauczycieli przedszkola / [red. nacz. Dorota Dądzik]. 2007, [R. 5], nr 3(19). – Płock: Wydawnictwo i Poligrafia „Iwanowski”, 2007. – Kwart. – ISSN 1507-6652.
36. **Sierpecka Fara:** pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. odpow. Andrzej Więckowski. – 2007, nr 7-9. – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji, 2007. – Mies.
37. **Słowo** Gozdowa: biuletyn informacyjny Wójta i Rady Gminy Gozdowo / red. zespół. – 2007, nr 3. – Gozdowo: Urząd Gminy, 2007. – Kwart.
38. **Stanisławówka:** miesięcznik parafialny / Red. zespół. – 2007, [R. 9], nr 4(52). – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2007. – Nierég.
39. **Sygnaly Płockie:** pismo Urzędu Miasta Płocka / red. nacz. Ewa Jasińska. – 2007, [R. 13], nr 13-16. – Płock: UM, 2007. – Dwutyg. – ISSN 1425-5235.
40. **Tygodnik Płocki** / red. nacz. Tomasz Szatkowski. – 2007, R. 35, nr 27-39. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2007. – Tyg. – ISSN 0208-6972.
41. **W Duchu i Prawdzie:** katolicka gazeta gostyńska / red. nacz. Janina Przygócka. – 2007, nr 7-8. – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2007. – Mies.
42. **Wiadomości** Parafialne / red. zespół. – 2007, [R. 2], nr 7(8)-9(10). – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Miłosierdzia Bożego, 2007. – Mies.
43. **Wiadomości** Uczelniane: Pismo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / [red. nacz. Karolina Wilk]. – 2007, nr 3(10). – Płock: PWSZ, 2007. Kwart. – ISSN 1732-4130.
44. **Wiś Mazowiecka:** Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red. nacz. Ewa Jarosławska. – 2007, [R. 9], nr 7/8(93)-9(94). – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2007. – Mies. – ISSN 1507-4714.
45. **Więści** znad Wisły / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Renata Maślanka. – 2007, [R. 14], nr 67. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2007. – Kwart. – ISSN 1643-7810.
46. **Zadzwonił:** płocka gazeta bezpłatnych ogłoszeń / red. nacz. Janina Bednarek. – 2007, [R. 3], nr 25-37. – Płock: JANBED, 2007. – Tyg. – ISSN 1734-0071.
47. **Zagraj to Sam:** przeboje w zapisie nutowym / red. nacz. Janusz Wiśniewski. – 2007, [R. 14], nr 7-9. – Płock: Studio „Bis”, 2007. – Mies. – ISSN 1231-0980.
48. **Zeszyty Jagiellońskie:** Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2007, [R. 6], nr 21. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2007. – Nierég.
49. **Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Neofilologia** / [red. nacz. Krzysztof A. Kuczyński]. – T. 11 (2007), T. 12 (2007). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2007. – Nierég. – ISSN 1641-9839.
Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Neofilologia
50. **Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne** / [red. nacz. Krzysztof A. Kuczyński]. – T. 7 (2007). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2007. – Nierég. – ISSN 1644-888X.
Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne
51. **Życie** Gostynina / red. nacz. Jolanta Rutecka. – 2007, nr 157[27]-227[39]. – Warszawa: Dom Prasowy Sp. z o.o., 2007. – Tyg.. – ISSN 1231-0980.
„Życie Warszawy”. Wydanie Gostynińskie
52. **Życie** Płocka / red. nacz. Jolanta Rutecka. – 2007, nr 157[27]-227[39]. – Warszawa: Dom Prasowy Sp. z o.o., 2007. – Tyg. – ISSN 1730-6116.
„Życie Warszawy”. Wydanie Płockie
53. **Życie** Sierpca / red. nacz. Jolanta Rutecka. – 2007, nr 157[27]-227[39]. – Warszawa: Dom Prasowy Sp. z o.o., 2007. – Tyg. – ISSN 0137-9437.
„Życie Warszawy”. Wydanie Sierpeckie

Poszczególne okręgi i miejscowości

Gostynin

54. **Gmina Gostynin.** – Gostynin: Fundacja Ziemi Gostynińskiej, [2007]. – 27 s. : il. kolor. ; 30 cm.

Nowy Duninów (gmina)

55. **GRZYBOWSKA, Elżbieta.** Perła Mazowska pod żaglami: Nowy Duninów zaprasza na regaty / Elżbieta Grzybowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 28, s. 19, il.

Płock

56. **BIAŁECKA, Małgorzata.** Magiczny Płock / Małgorzata Białicka. // Film, Art & Tourism. – 2007, nr 1, s. 6-15, il. Magic Płock
57. **FULARZ, Adam.** A może, jak Gorzów, ratusz przenieście do Radziwia / Adam Fularz. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 217, s. 1, 2, il. Wizja Płocka za 20-30 lat.

Płock, powiat

58. **BOSZKO**, Michał.: Atrakcyjny powiat płocki / Michał Boszko. // Powiat Płocki. – 2007, nr 33, s. 5-13, il.
Inwestycje, kultura i oświata, rynek pracy, promocja zdrowia.

Bibliografie. Pamiętniki. Wspomnienia

Bolesław III Krzywousty

59. **WILK**, Marian.: Bolesław III Krzywousty - najwybitniejszy płocczanin / Marian Wilk. // Nasz Płock. – 2007, nr 9, s. 7, il.

Chojnacki, Jakub

60. **CHOJNACKI**, Marek.: Moje rodzinne wspomnienie o ojcu śp. Jakubie Chojnackim w pierwszą rocznicę śmierci / Marek Chojnacki. // Notatki Płockie. – 2007, nr 3/212, s. 43-49, il.

Czermiński, Kazimierz

- rad.: Rekord samorządowca = poz. 183

Dołęgowski, Jan

61. **ZIĘTEK**, Maria.: Prawdziwa historia lat II wojny światowej : zwierzenia kombatanta Wojny Obronnej Polski / Maria Ziętek. // Życie Gostynina. – 2007, nr 209[36], s. 13, il.

Giżyńska-Burakowska, Halina

62. **GIŻYŃSKA-BURAKOWSKA**, Halina.: Mój dom rodzinny / Halina Giżyńska-Burakowska. // Benedictus. – 2007, nr 4, s. 30-32

Janiak, Stanisław

63. **STRUZIK**, Adam.: Stanisław Janiak (1942-2007) : z żalobnej karty / Adam Struzik. // Nasz Płock. – 2007, nr 10, s. 14
Wicewojewoda płocki w latach 1980-1987.

Kisielevska, Julia

64. **Płockie** przyjaciółki Stanisława Wyspiańskiego / oprac. el mat. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 16, dod. s. IV, il.
Julia Kisielevska i Anna Opieńska z domu Krzymuskie.

Lewandowski, Zdzisław

65. **WIŚNIEWSKI**, Andrzej.: Przymusowy robotnik III Rzeszy szuka sprawiedliwości w Strasburgu / Andrzej Wiśniewski. // Życie Sierpca. – 2007, nr 221[38], s. 8, il.
Zdzisław Lewandowski.

Lutyński

- (m.z.): Płock pamięta o swoich bohaterach = poz. 342

Malińska, Lucyna

66. **WANECKI**, Jarosław.: Lucyna Malińska (1939-2007) / Jarosław Wanecki. // Biuletyn. Okręgowa Izba Lekarska w Płocku. – 2007, nr 4(95), s. 10, il.

Małkowski, Andrzej

67. **NYCEK**, Jan B.: Andrzej Juliusz Małkowski skaut z Trębek / Jan B. Nycek. // Głos Gostyniński. – 2007, nr 8, s. 4, il.

68. **NYCEK**, Jan B.: Andrzej Juliusz Małkowski - twórca skautingu polskiego : w setną rocznicę powstania skautingu 1907-2007 / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2007, nr 8, s. 9, il.

Mościcki, Janusz

69. **GOŁĘBIEWSKI**, Grzegorz.: Podpułkownik Janusz Mościcki - oficer WP (1920-1922) i LWP (1945-1948) / Grzegorz Gołębiewski. // Notatki Płockie. – 2007, nr 3/212, s. 27-35
Uczestnik obrony Płocka w 1920 r.

Olewnik, Krzysztof

- **BRODOWSKI**, Paweł.: Ujawniamy nowe szczegóły mordu Olewnika = poz. 187

Płoscy

- (m.z.): Płock pamięta o swoich bohaterach = poz. 342

Przybylska-Wendt, Grażyna

70. **PRZYBYLSKA-WENDT**, Grażyna.: W Gołdapi po latach : rozmowy w saloniku „Tygodnika Płockiego” / Grażyna Przybylska-Wendt; rozm. przepr. Blanka Stanuszkiewicz. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 29, s. 8, il.

Radwański, Leon (ks.)

71. **GRZYBOWSKI**, Michał Marian.: Ksiądz Leon Radwański 1823-1907 / ks. Michał Marian Grzybowski. – Płock : [b.w.], 2007. – 31, [1] s. : il. ; 24 cm. – (Sylwetki Kapłanów Diecezji Płockiej)

Smuk-Stratenwerth, Ewa

72. **ADAMKOWSKI**, Arkadiusz.: Niezwykła Polka / Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 218, 3, il.
Ewa Smuk-Stratenwerth z Grzybową.

73. **(EG)**.: Niezwykła Ewa: nagroda dla ekolożki / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 39, s. 4, il.
Tytuł „Niezwykła Polka” przyznany Ewie Smuk-Stratenwerth z Grzybową przez Grupę „Akcja Akacja” i Fundację „Przyjaciółka”.

Smykowska, Jolanta

74. **SMYKOWSKA**, Jolanta.: Malarstwo Jolanty Smykowskiej / Jolanta Smykowska, Ryszard Suty. // Benedictus. – 2007, nr 4, s. 20-21, 25, il.
Rozmowa z sierpecką malarką, rzeźbiarką i poetką.

Śmigielski, Ludwik

75. **WANECKI**, Jarosław.: Ludwik Śmigielski (1927-2007) / Jarosław Wanecki. // Biuletyn. Okręgowa Izba Lekarska w Płocku. – 2007, nr 4(95), s. 11, il.

Wetmański, Leon (bł.)

76. **KRYDZYŃSKI**, Paweł.: [Błogosławiony Biskup Leon Wetmański- recenzja] / Paweł Krydzyński. // Miesięcznik Pasterski Płocki. – 2007, nr 7-8, s. 338-340
Zawiera rec. książki: Błogosławiony Biskup Leon Wetmański (1886-1941) / Andrzej Gretkowski. – Płock, 2006.

Więcek, Mariusz

77. **BRODOWSKI**, Paweł.: Ginekolog ze szpitala miejskiego za kierownicą rajdowego bmw : w pracy odbiera porody, a po godzinach zajmuje się tuningiem aut / Paweł Brodowski. // Życie Płocka. – 2007, nr 191[33], s. 18, il.

Wybicki, Józef

- **DWOJNYCH**, Andrzej.: Józef Wybicki - twórca Departamentu Płockiego = poz. 201

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Geologia. Geodezja. Hydrologia

78. **MIL**, Józef.: Gostynin wygrał los na loterii / Józef Mil; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2007, nr 11, s. 7, il.
Rozmowa z dyrektorem Przedsiębiorstwa Robót Wiertniczych i Górniczych w Warszawie, prowadzącego prace wiertnicze w Gostyninie.

79. **WOŹNIAK**, Hubert.: Olsuwa się skarpa / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 157, s. 1, il.

80. **CHYZANOWSKA**, Barbara.: Fala pomocy dla Jeziora Zdworskiego wciąż płynie / Barbara Chyzanowska. // Kronika Mazowiecka. – 2007, nr 9, s. 43-44, il.

81. **GRZYBOWSKA**, Elżbieta.: Fitobariery zdają egzamin : w Jeziorze Zdworskim / Elżbieta Grzybowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 32, s. 18, il.

82. **WOŹNIAK**, Hubert.: Czyski w Zdworskim / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 173, s. 1, il.

Ochrona środowiska. Ekologia

83. **Brudzeński** Park Krajobrazowy/ [zespół redakcyjny Janina Kawałczewska, Iwona Marczak, Witold Lenart, Ludwik Ryncarz, Bogdan Koaźmierczak; tł. Magdalena Kawałczewska]. – Płock : Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej, [2007]. – 96 s.: il. kolor. ; 30 cm. - ISBN 978-83-61177-03-6

84. **ZIELIŃSKA**, Grażyna: Wartości przyrodnicze Gminy Słubice / Grażyna Zielińska. // Wieści znad Wisły. – 2007, nr 67, s. 12-13, il.

85. **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA**, Teresa.: Zmieńcie te dachy : azbest musi zniknąć, żebyśmy zdrowi byli / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 31, s. 1, 4, il.

86. **REGIONALNE CENTRUM EDUKACJI EKOLOGICZNEJ** (Płock): Szkoła Liderów: aktywna edukacja stacjonarna i terenowa na rzecz młodzieży. – Płock : Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej, 2007. – 48 s. : il. (gł. kolor.) ; 24 cm. ISBN 978-83-61177-07-4

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— **GRZYBOWSKA**, Elżbieta.: Perła Mazowsza pod żaglami = poz. 55

— **KOTUS**, Aleksandra.: Reportaż z II Międzynarodowego Festiwalu Filmów Turystycznych w Płocku = poz. 324

87. **KRUCZEK**, Zygmunt.: Mazowsze i Podlasie / Zygmunt Kruczek. // W: Polska : Geografia atrakcji turystycznych. Kraków, 2007. S. 185-206

— **MACHNIK**, Robert.: Reportaż z I Międzynarodowego Festiwalu Filmów Turystycznych w Płocku = poz. 325

88. **Mazovia** [Dokument elektroniczny]: virtual tour. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Warszawskiego, 2007. – 1 dysk optyczny (CD-ROM) : dźwięk, kolor ; 12 cm. - Tyt. z naklejki na nośniku.

89. **SIUTA**, Małgorzata.: Chopin magnesem na turystów: Turystyka - Wspólna Sprawa / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 197, s. 2, il.

III. LUDNOŚĆ

Demografia

90. **DYBIEC**, Aleksandra.: Romska kobieta zabiera głos : co boli, co cieszy polskich Cyganów / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 163, s. 2, il.

— Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2006 r. = poz. 105

91. **Mazowieckie** w liczbach / oprac. Wydział Analiz Urzędu Statystycznego w Warszawie. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 14, s. 12-13

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze historii

92. **OLDAKOWSKA**, Daria.: Skąd wzięła się nazwa Słupno / Daria Oldakowska. // Głos Słupna. – 2007, wrzesień (nr 10), s. 2

Archeologia

— **BeeS.**: Warego Rusowie budzą się ze snu = poz. 233

93. **JG.**: Kłątwa cmentarna : w Smorzewie legendy i fakty historyczne wzajemnie się przeplatają / JG. // Życie Sierpca. – 2007, nr 197[34], s. 12, il.
Wykopaliska na wzgórzu Krasino.

94. **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Tajemnica kamiennych grobów spod Krasina / Agnieszka Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 187, s. 1, il.

Opracowania ogólne dot. miejscowości Płock

— **WILK**, Marian.: Bolesław III Krzywousty - najwybitniejszy płocczanin = poz. 59

Cetlin

95. **PAWŁOWSKA**, Monika: Historie miejscowości c.d. / Monika Pawłowska. // Słowo Gozdowa. – 2007, nr 3, s. 12-13, il.

Mazowsze

96. **KRASKA**, Zenon.: Nadwiślańskie grody : Mazowsze dawniej i dziś / Zenon Kraska. // Gazeta Wyborcza. – 2007, nr 204, dod. Turystyka s. 1, 4, il.
Historia i zabytki Zakroczymia, Czerwińska i Wyszogrodu.

Płock

97. **A. M.**: Spotkanie z ułańską fantazją : w Płockim Towarzystwie Naukowym / a.m. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 33, s. 19, il.
Sesja naukowa dot. IV Pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej.

— **BIAŁECKA**, Małgorzata. : Magiczny Płock = poz. 56

98. **BOT.**: Ile istnieje Płock? / BoT. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 14, s. 18, il.

— **DWOJNYCH**, Andrzej. : Józef Wybicki - twórca Departamentu Płockiego = poz. 201

99. **GOŁĘBIEWSKI**, Grzegorz.: Chwała bohaterom / Grzegorz Gołębiewski. // Nasz Płock. – 2007, nr 8, s. 8, il.
Obrona Płocka w 1920 r.

— **GOŁĘBIEWSKI**, Grzegorz. : Podpułkownik Janusz Mościcki - oficer WP (1920-1922) i LWP (1945-1948) = poz. 69

100. **JASIŃSKA**, E.: Płoccy kawalerzyści / E. Jasińska. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 15, s. 13, il.
4 Pułk Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej - sesja w TNP.

101. **KORDALA**, Tomasz.: 770 lat samorządu miejskiego w Płocku / Tomasz Kordala, Krzysztof Matusiak ; Muzeum Mazowieckie w Płocku. – Płock : Muzeum Mazowieckie, 2007. – 28, [4] s. : il. kolor. ; 29 cm.

— Publikacja towarzyszy wystawie otwartej od 7 września 2007 do 20 stycznia 2008. – U dołu okł.: Europejskie Dni Dziedzictwa. – Bibliogr. s. 11 i [31]. - ISBN 978-83-89034-43-4

— **(lesz).**: 770-lecie samorządu miejskiego w Płocku = poz. 240

Słupno

— **OLDAKOWSKA**, Daria. : Skąd wzięła się nazwa Słupno = poz. 92

Opracowania według okresów

Historia 1918-1939 r.

- **GOŁĘBIEWSKI**, Grzegorz.: Chwała bohaterom = poz. 99
102. **Harcerska** mogiła w Zakrzewie / oprac. Jan Bolesław Nycek. // Nasz Płock. – 2007, nr 9, s. 4, il.
Mogiła harcerzy z Poznania zabitych w 1939 r.

Historia 1939-1945 r.

103. **WOŹNIAK**, Hubert.: IPN szuka śladów zbrodni „Rypy” / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 213, s. 3, il.
Władysław Rypiński ps. „Rypa”.
104. **WOŹNIAK**, Hubert.: Wielkie zbrodnie „Rypy” / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 211, s. 3, il.
Władysław Rypiński ps. „Rypa”.

V. ETNOGRAFIA

- **BOCZKOWSKA**, Alina.: Sierpc w centrum = poz. 224

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Statystyka

105. **Ludność**, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2006 r. / [przewodn. zesp. red. Zofia Kozłowska]. – Warszawa : Urząd Statystyczny, 2007. – 168 [2] s. : wyrk. ; 30 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne). – ISSN 1643-5818
Population, vital statistics and migration in mazowieckie voivodship in 2006

Budownictwo

- **MIL**, Józef.: Gostynin wygrał los na loterii = poz. 78
— (rt): Teatr ze słoniem na szczęście = poz. 306
— **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Most do świata handlu = poz. 139
— **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Mosty - nazwa robocza = poz. 140
106. **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Płocka Vectra zagra na giełdzie i Euro 2012 / Agnieszka Woźniak, Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza. – 2007, nr 154, dod. Gazeta Wyborcza Płock s. 1, il.
Planowanie wprowadzenia inwestora strategicznego w płockiej Vektrze.

Przemysł

107. **ŚMIETANOWSKI**, Sebastian.: Do Płocka po pracę / Sebastian Śmietanowski. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 6, s. 3, il.
Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny.
108. **LEMAN**, Helena.: Łamanie związków / Helena Leman. // Przegląd. – 2007, nr 33, s. 56-58, il.
Łamanie praw pracowniczych w płockiej firmie Fortum Heat.

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

109. **Bardzo** dobre efekty finansowe : wyniki PKN ORLEN za II kwartał 2007 / Biuro Prasowe. // Orlen Ekspres. – 2007, nr 18, s. 3, il.
110. **CZARKOWSKI**, Marek.: Ropa, gaz i interesy głupców! / Marek Czarkowski. // Przegląd. – 2007, nr 28, s. 20-22, il.
Polityka rządu polskiego w sprawie zaopatrzenia kraju w surowce energetyczne.
— **FORMELA**, Dariusz.: To będzie nowa Wisła Płock = poz. 252

111. **GASIK**, Małgorzata.: Petropolis już od pół wieku : pogadajmy o historii - część 1 / Małgorzata Gasik, Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 225, s. 2, il.

112. **GRZESZAK**, Adam.: Energicznie, ale dokąd? / Adam Grzeszak. // Polityka. – 2007, nr 37, s. 36-38, il.
Strategia rozwoju PKN ORLEN SA.

113. **GWIAZDOWSKI**, Robert.: Na ratunek Orlenowi / Robert Gwiazdowski. // Forbes. – 2007, nr 8, s. 10-11, il.

114. **JANAS**, Paweł.: Gorycz Lotosu, słodycz Orlenu : „szejk” Kownacki wypadł lepiej niż rywal z Gdańska / Paweł Janas. // Puls Biznesu. – 2007, nr 157, s. 1, 4-5, il.

115. **JANAS**, Paweł.: Orlen zagrał o okrągły miliard : paliwa / Paweł Janas. // Puls Biznesu. – 2007, nr 160, s. 8-9, il.

116. **KOWALIK**, Filip.: W pogoni za mitem : rynek paliwowy / Filip Kowalik. // Forbes. – 2007, nr 9, s. 18-21, il.

117. **KOWNACKI**, Piotr.: Globalne myślenie regionalnego lidera : z Piotrem Kownackim, prezesem zarządu PKN ORLEN S.A. rozmawia Adam Cymer // Nowe Życie Gospodarcze. – 2007, nr 12, s. 10 - 11, il.

118. **KOWNACKI**, Piotr.: Wystarczy miliard dolarów, by przejąć kontrolę nad Orlenem : rozmawiamy z Piotrem Kownackim, prezesem PKN Orlen / rozm. przepr. Krzysztof Grad, Kuba Kurasz. // Gazeta Prawna. – 2007, nr 126, s. 6-7, il.

119. **KOZIŃSKI**, Jarosław.: Poszukujemy optymalnych rozwiązań : Zakładowy Układ Zbiorowy Pracy / Jarosław Koziński; rozm. przepr. BZ. // Orlen Ekspres. – 2007, nr 16, s. 3, il.
Rozmowa z kierownikiem Działu Systemów Płacowych, Analiz i Wsparcia

120. **PIEKUT**, Henryk.: Możejki się rozpędzają / Henryk Piekut. // Przegląd Techniczny. – 2007, nr 20, s. 16-17, il.
Modernizacja zakupionej przez PKN ORLEN SA rafinerii w Możejkach.

121. **PIŃSKI**, Jan.: Przywiślański koncern naftowy : czy Rosjanie przejmą PKN Orlen? / Jan Piński. // Wprost. – 2007, nr 29, s. 40-44, il.

122. **PŁAZA**, Janusz.: Pracujemy bezpiecznie : wypadkowość w statystyce / Janusz Płaza; rozm. przepr. Jot. // Orlen Ekspres. – 2007, nr 19, s. 5, il.
Rozm. z głównym specjalistą w Dziale BHP ORLEN.

123. **SIUTA**, Małgorzata.: Miasto Orderu Sztandaru Pracy I Klasy / Małgorzata Siuta, Małgorzata Gasik. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 228, s. 5, il.
Historia budowy płockiego kombinatu petrochemicznego.

124. **SIUTA**, Małgorzata.: Rośnie kombinat, rosną problemy / Małgorzata Siuta, Małgorzata Gasik. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 227, s. 6, il.

125. **STOKŁOSA**, Tadeusz.: Trzeba kochać swoją pracę / Tadeusz Stokłosa; rozm. przepr. Jot. // Orlen Ekspres. – 2007, nr 20, s. 7, il.
Rozmowa z dyrektorem produkcji rafinerijnej w Płocku odchodzącym na emeryturę.

126. **ŚMIETANOWSKI**, Sebastian.: Ciężka praca to podstawa : najmłodszy członek zarządu Orlenu / Sebastian Śmietanowski.

nowski. // Nasze Miasto. – 2007, nr 10, s. 5, il.

Dariusz Formela.

- **WOŹNIAK**, Piotr.: Rurociąg zmieni układ sił w Europie = poz. 129
- **WYBRANOWSKI**, Wojciech.: Siemiatkowski „w zawiasach” = poz. 186

Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” SA

- 127. **JANAS**, Paweł.: Operator rurociągów szuka miejsca na budowę bazy paliw / Paweł Janas. // Puls Biznesu. – 2007, nr 180, s. 13, il.

- 128. **ŁAKOMA**, Agnieszka.: Bliżej do kaspijskiej ropy / Agnieszka Łakoma. // Rzeczpospolita. – 2007, nr 155, s. B2, mapa.

Plany przystąpienia firm gruzińskiej i azerbejdżańskiej do polsko-ukraińskiego przedsiębiorstwa Sarmatia odpowiedzialnego za budowę rurociągu naftowego Odessa-Brody-Płock-Gdańsk.

- 129. **WOŹNIAK**, Piotr.: Rurociąg zmieni układ sił w Europie / Piotr Woźniak; rozm. przepr. Mariusz Bober. // Nasz Dziennik. – 2007, nr 184, s. 12-13, il.
Z ministrem gospodarki Piotrem Woźniakiem rozmawia Mariusz Bober.

- 130. **ZAWARTKO**, Artur.: Rozumiemy odpowiedzialność wobec pracowników i Płocka... / Artur Zawartko; rozm. przepr. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 35, s. 7, il.

Rozmowa z prezesem zarządu PERN „Przyjaźń” SA.

Przemysł maszynowy

- 131. **WOŹNIAK**, Hubert.: Żółty bizon mknie po polu - premiera w Łącku / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 178, s. 1, il.

Najnowszy produkt płockiej fabryki - kombajn TC 5070.

Przemysł rolno-spożywczy

- 132. **GRZYBOWSKA**, Elżbieta.: Pieniądze potrzebne na wczoraj : ostatnie chwile Zakładów Mięsnych? / Elżbieta Grzybowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 36, s. 1, 4, il.

- 133. **ŚMIETANOWSKI**, Sebastian.: Jest jeszcze szansa dla „mięsnych” : zakład ma dwa miesiące na modernizację / Sebastian Śmietanowski. // Nasze Miasto. – 2007, nr 15, s. 7, il.

Zakłady Mięsne w Płocku.

Rzemiosło

- 134. **ROSICKI**, Karol.: Kawaler szabli mistrza Jana Kilińskiego : Stefan Kęsicki wspomina... / Karol Rosicki. // Życie Sierpca. – 2007, nr 162[28], s. 8, il.

Rolnictwo

- 135. **KORNAS-FRANKIE**, Lucyna.: Giełda rolnicza w Płocku / Lucyna Kornas-Frankie. // Wieś Mazowiecka. – 2007, nr 7-8, s. 7, il.

- 136. **MAJCHRZAK**, Stanisław.: Jubileuszowa wystawa / Stanisław Majchrzak. // Nasz Sierpc. – 2007, nr 4, s. 28-30, il.

V Regionalna Wystawa Zwierząt Hodowlanych.

- **ROSICKI**, Karol.: Odnowa wsi możliwa za europejskie pieniądze = poz. 160
- **SOBCZAK**, Mariusz.: Powiatowe święto plonów w Bul-

kowie jednak bez spodziewanego blasku = poz. 180

- **STANUSZKIEWICZ**, Blanka.: Doksztalcić wieś, by dobrze pracowała = poz. 219
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Buraczyński w KRUS = poz. 176
- **Wyrównywanie** szans priorytetem TWP = poz. 220

Stocznie. Żegluga

- 137. **ŚMIETANOWSKI**, Sebastian.: W płockiej stoczni czeka praca / Centromost poszukuje dobrych monterów i spawaczy / Sebastian Śmietanowski. // Nasze Miasto. – 2007, nr 1, s. 6, il.

- 138. **WOŹNIAK**, Agnieszka.: W sercu Polski robi się statki / Agnieszka Woźniak, Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza. – 2007, nr 159, dod. Gospodarka Mazowska s. 1, 2, il.
Popyt na statki budowane przez płocki Centromost Stocznię Rzeczną.

Handel. Usługi

- 139. **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Most do świata handlu / Agnieszka Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 163, s. 1, il.
Pozwolenie na budowę galerii handlowo-rozrywkowej - „Galeria Mosty” w Płocku.

- 140. **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Mosty - nazwa robocza : szukamy imienia dla galerii / Agnieszka Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 169, s. 2, il.
Budowa galerii handlowo-rozrywkowej - „Galeria Mosty” w Płocku.

Gastronomia. Żywnienie zbiorowe

- 141. **Restauracje**, karczmy i zajazdy Mazowska / [oprac. Robert Sypek]. – Warszawa : Samorząd Województwa Mazowieckiego ; Bydgoszcz : Pomorska Oficyna Wydawniczo-Reklamowa s.c., 2007. – [68] s. : il. ; 24 cm.

Banki. Finanse

- 142. **(JBN)**.: Duma i satysfakcja: Bank Spółdzielczy w Gostyninie przoduje w regionie / (jbn). // Nasz Płock. – 2007, nr 8, s. 4, il.

Komunikacja. Mosty

- 143. **DANIELUK**, Jacek.: Po próbnym obciążeniu : drogi dojazdowe do mostu w 2008 r. / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 28, s. 7, il.

- 144. **KNIEĆ**, Jacek.: Skazani na kolejową bylejałość : przystanek Płock / Jacek Knieć. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 188, s. 4-5, il.
Zawieszenie nielicznych połączeń kolejowych z Płockiem.

- 145. **ŚMIETANOWSKI**, Sebastian.: Czas na trzeci most / Sebastian Śmietanowski. // Nasze Miasto. – 2007, nr 11, s. 4, il.

- 146. **WOŹNIAK**, Hubert.: Most Solidarności / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 201, s. 1, il.

- 147. **WOŹNIAK**, Hubert.: Otwarcie nowego mostu : 13 października 2007 / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 220, s. 1, il.

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

- 148. **(EG)**.: Rycerze od świętego Floriana: na 90-lecie OSP w Ślupi / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 36, s. 10, il.

- 149. **MILEWSKI**, Mirosław.: Znacząca inwestycja : woda przede wszystkim / Mirosław Milewski; rozm. przepr.

Maria Pawłowska. // Życie Warszawy. – 2007, nr 179, dod. Czysta Wisła, nr 5 s. 1, il.

150. **NYCEK**, Jan B.: Płockie Powązki : glossa historyka regionalisty / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2007, nr 11, s. 8, il.

151. **RAD.:** OSP w Gozdowie : powstała po pożarze w roku 1912 / rad. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 31, s. 28, il.

152. **RAD.:** Sto lat na stulecie : dla strażaków z Bodzanowa / rad. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 29, s. 14, il.

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA**, Teresa. : Zmieńcie te dachy = poz. 85

Gospodarka mieszkaniowa

— **ADAMKOWSKI**, Arkadiusz. : Ulica Piekarska postawiona na głowie = poz. 285

153. **BOROWICKI**, Tadeusz.: Spółdzielnie stawiamy na nogi / Tadeusz Borowicki. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 176, s. 6, il.

Stowarzyszenie Obrony Spółdzielców.

— **WOŹNIAK**, Agnieszka. : Domy maleją na skarpie = poz. 290

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

154. **BOGUCKI**, Łukasz.: Nadzieja krzepi... : w regionie płockim wygrał PiS, w kraju rządzi PO-PSL / Łukasz Bogucki. // Nasz Płock. – 2007, nr 11, s. 4-5, il.

— **KALINOWSKI**, Jan Ryszard. : Znaczenie Regionalnego Ośrodka Europejskiego Funduszu Społecznego w Płocku dla lokalnego rynku pracy = poz. 164

155. **OPIOŁA**, Marek.: Korupcja jest rakiem polskiej demokracji / Marek Opióła; rozm. // M 4. – 2007, nr 7, s. 8, il. Rozmowa z kandydatem do Sejmu z listy PiS.

156. **PAWLAK**, Waldemar.: Przywrócić normalność / Waldemar Pawlak; rozm. // M 4. – 2007, nr 7, s. 6, il. Rozmowa z przewodniczącym PSL.

157. **PITERA**, Julia.: Polacy mają dużą motywację / Julia Pitera; rozm. // M 4. – 2007, nr 7, s. 4-5 Rozmowa z kandydatką do Sejmu RP z listy Platformy Obywatelskiej w Płocku.

158. **SZYMANEK-DERESZ**, Jolanta.: Stworzyć lobbing na rzecz miasta / Jolanta Szymanek-Deresz; rozm. // M 4. – 2007, nr 7, s. 6, il. Rozmowa z kandydatką do Sejmu z listy Lewicy i Demokratów.

— **WYBRANOWSKI**, Wojciech. : Siemiatkowski „w zawiąsach” = poz. 186

159. **Wyniki** wyborów do Sejmu i Senatu RP w okręgu wyborczym nr 16 i nr 15 w Płocku przeprowadzonych 21 października 2007 roku. // Nasz Płock. – 2007, nr 11, s. 4

Unia Europejska

160. **ROSICKI**, Karol.: Odnowa wsi możliwa za europejskie pieniądze : samorządy starają się o europejskie dopłaty / Karol Rosicki. // Życie Sierpca. – 2007, nr 197[34], s. 8, il.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Organizacje społeczne

— **BOROWICKI**, Tadeusz. : Spółdzielnie stawiamy na nogi = poz. 153

— **DYBIEC**, Aleksandra. : Romska kobieta zabiera głos = poz. 90

161. **JABŁOŃSKI**, Maciej.: W służbie tradycji / Maciej Jabłoński; rozm. przepr. Małgorzata Debich. // Nasz Płock. – 2007, nr 12, s. 8, il.

Rozmowa z prezesem Zarządu Stowarzyszenia Rozwoju Ziemi Płockiej.

— **NYCEK**, Jan B. : Andrzej Juliusz Małkowski skaut z Trębek = poz. 67

— **NYCEK**, Jan B. : Andrzej Juliusz Małkowski - twórca skautingu polskiego = poz. 68

162. **SMUK-STRATENWERTH**, Ewa.: Budowanie mostów / Ewa Smuk-Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2007, nr 67, s. 14-16, il.

Obóz z udziałem młodzieży polskiej i moldawskiej zorganizowany przez Stowarzyszenie „Ziarno” w Grzybowskiej Arce.

Praca. Bezrobocie

163. **BOCZKOWSKA**, Alina.: Całe Mazowsze szuka pracy za granicą : trwa wielki exodus młodych ludzi : cel - poszukiwanie pracy / Alina Boczkowska. // Życie Gostynina. – 2007, nr 227[39], s. 6-7, il. // Życie Płocka. – 2007, nr 227[39], s. 10-11, il. // Życie Sierpca. – 2007, nr 227[39], s. 6-7, il.

164. **KALINOWSKI**, Jan Ryszard.: Znaczenie Regionalnego Ośrodka Europejskiego Funduszu Społecznego w Płocku dla lokalnego rynku pracy / Jan Ryszard Kalinowski. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 7 (2007), s. 167-173

165. **KOBLA**, Dagmara.: Z ziemi płockiej do Anglii : młodzi ludzie wyjeżdżają za granicę, bo tam w kilka lat mogą zarobić na mieszkanie i samochód / Dagmara Kobla, Sebastian Śmietanowski. // Nasze Miasto. – 2007, nr 7, s. 5, il.

166. **LEŚNIEWSKI**, Piotr.: Nikt mnie nie zapytał kim jestem i co potrafię / Piotr Leśniewski, rozm. przepr. Andrzej Wiśniewski. // Życie Sierpca. – 2007, nr 174[30], s. 5, il. Rozmowa z Piotrem Leśniewskim, dyrektorem Powiatowego Urzędu Pracy w Sierpcu.

167. **MARCINIAK**, Jola.: 13 tysięcy złotych do wzięcia : pieniądze czekają na przedsiębiorczych i bezrobotnych / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 33, s. 1, 4, il. Program Powiatowego Urzędu Pracy w Płocku.

— **PŁAZA**, Janusz. : Pracujemy bezpiecznie = poz. 122

— **PORTALSKI**, Mariusz. : Potrzeby kształcenia podyplomowego w płockich szkołach wyższych a lokalny rynek pracy = poz. 195

— **ŚMIETANOWSKI**, Sebastian. : W płockiej stoczni czeka praca = poz. 137

Opieka społeczna

168. **B.SZ.:** Hospicjum, nie przekreślaj życia tam, gdzie ono jeszcze jest! / B.Sz., a.t. // Płoczanin. – 2007, nr 2, s. 1-2

169. **BOCZKOWSKA**, Alina.: Azyl dla ofiar przemocy w rodzinie już otwarty : nowa placówka Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Płocku. Alina Boczkowska. // Życie Płocka. – 2007, nr 174[30], s. 6, il.

170. **BOCZKOWSKA**, Alina.: Pracownicy domu pomocy rozpoczęli głodówkę : domagają się podwyżki wynagrodzenia

/ Alina Boczkowska. // Życie Płocka. – 2007, nr 197[34], s. 8, il.

Dom Pomocy Społecznej w Brwilnie i Koszelewie.

171. **BORKOWSKA**, Anna.: Opowieść o własnym życiu / Anna Borkowska. // Notatki Płockie. – 2007, nr 3/212, s. 36-42 Narracyjna analiza autobiografii - metoda wprowadzana w pracy Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego w Płocku.

172. **Dzięki** wakacjom mogą uciec swoim lękom : jeden z najlepszych w naszym kraju programów terapeutycznych. // Życie Gostynina. – 2007, nr 174[30], s. 6-7, il. // Życie Płocka. – 2007, nr 174[30], s. 10-11, il. // Życie Sierpca. – 2007, nr 174[30], s. 6-7, il.
Pogodne Lato.

173. **(RŁ)**.: Lepsze życie, lepszy start / (rł). // Sygnały Płockie. – 2007, nr 16, s. 5, il.
Badania płockiego MOPS-u dot. procesu usamodzielnienia młodzieży opuszczającej domy dziecka, rodzinne domy dziecka i rodziny zastępcze.

174. **Strajk** w DPS zakończony. // Gazeta Związkowa. – 2007, nr 249, s. 2-3, il.
Dom Pomocy Społecznej w Brwilnie.

175. **WOŹNIAK**, Agnieszka.: Malarstwo całodobowe : plener grupy Oto Ja / Agnieszka Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 179, s. 2, il.

176. **WOŹNIAK**, Hubert.: Buraczyński w KRUS : Samoobrona odplaca wierność / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza. – 2007, nr 152, dod. Gazeta Wyborcza Płock s. 1, il.
Zygmunt Buraczyński wiceszefem płockiego oddziału KRUS.

Związki zawodowe. Strajki

- **BOCZKOWSKA**, Alina. : Pracownicy domu pomocy rozpoczęli głodówkę = poz. 170
177. **DZIERZBICKA**, Alicja.: Pierwszy rok : XXV Walne Zebranie Delegatów Regionu Mazowsze NSZZ „S” / Alicja Dzierzbicka. // Tygodnik Solidarność. – 2007, nr 40, s. 12, il.
Pierwszy rok działalności związku pod przewodnictwem Andrzeja Kropiwnickiego.
- **KOZIŃSKI**, Jarosław. : Poszukujemy optymalnych rozwiązań = poz. 119
- **LEMAN**, Helena. : Łamanie związków = poz. 108
- **PIOTROWSKI**, Mariusz. : Pomnik w zajezdni czerwoniaków = poz. 287
- **PRZYBYLSKA-WENDT**, Grażyna. : W Gołdapi po latach = poz. 70
- **Strajk** w DPS zakończony = poz. 174

Zagadnienia socjologiczne

178. **MAŃKO**, Adrianna.: Nasi sąsiedzi - Romowie : kochają Płock tak jak my / Adrianna Mańko, Blanka Stanuszkiewicz. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 30, s. 18, il.

Patologia społeczna

- **BOCZKOWSKA**, Alina. : Azyl dla ofiar przemocy w rodzinie już otwarty = poz. 169

Uroczystości i obchody. Dożynki

179. **ARKA**.: To jest bardzo ważna karta w naszej historii : obchody bohaterskiej obrony Płocka w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku / ARKA. // Życie Płocka. – 2007, nr 197[34], s. 12, il.

- **Harcerska** mogiła w Zakrzewie = poz. 102

180. **SOBCZAK**, Mariusz.: Powiatowe święto plonów w Bulkowie jednak bez spodziewanego blasku : jak przebiegały dożynki 2007 / Mariusz Sobczak. // Życie Płocka. – 2007, nr 215[37], s. 9, il.

181. **SZPAKOWICZ**, Teresa.: IX dożynki powiatu płockiego - Bulkowo 2007 / Teresa Szpakowicz. // Powiat Płocki. – 2007, nr 33, s. 17-18, il.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Samorząd terytorialny

- **BOCZKOWSKA**, Alina. : Pracownicy domu pomocy rozpoczęli głodówkę = poz. 170
182. **Informacja** dotycząca zmiany granic administracyjnych / Wójt i Przewodniczący Rady Gminy Słupno. // Głos Słupna. – 2007, wrzesień (nr 10), s. 2
- **KORDALA**, Tomasz. : 770 lat samorządu miejskiego w Płocku = poz. 101
- **(Iesz)**.: 770-lecie samorządu miejskiego w Płocku = poz. 240
- **MIL**, Józef. : Gostynin wygrał los na loterii = poz. 78
- **NARKOWICZ**, Leszek. : Szukaliśmy ratunku dla centrum = poz. 286

183. **RAD**.: Rekord samorządowca : 15 lat w Ratuszu / rad. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 31, s. 11, il.
Kazimierz Czermiński - radny z Sierpca.

- **(rł)**.: Małe jest piękne = poz. 327
- **STRUZIK**, Adam.: Stanisław Janiak (1942-2007) = poz. 63

184. **Z prac** burmistrza. // Nasz Sierpc. – 2007, nr 4 s. 3-7, il.
Dot. burmistrza Miasta Sierpca.

Sądownictwo

185. **BEES**.: Czterech arbitrów dla konsumentów : ruszają w Płocku sądy polubowne / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 32, s. 8, il.

- **BRODOWSKI**, Paweł. : Ujawniamy nowe szczegóły mordu Olewnika = poz. 187

186. **WYBRANOWSKI**, Wojciech.: Siemiatkowski „w zawiąsach” / Wojciech Wybranowski. // Nasz Dziennik. – 2007, nr 179, s. 3, il.
Bezprawne przechowywanie dokumentów UOP w domu, przekroczenie uprawnień p.o. szefa UOP przy zatrzymaniu prezesa PKN ORLEN SA - Andrzeja Modrzejewskiego w 2002 r.

Bezpieczeństwo publiczne

187. **BRODOWSKI**, Paweł.: Ujawniamy nowe szczegóły mordu Olewnika : policja szukała porywacza w miejscu, gdzie trzymano Krzyśka / Paweł Brodowski. // Życie Płocka. – 2007, nr 227[39], s. 4, il.

IX. WOJSKO

- **A. M.**: Spotkanie z ułańską fantazją = poz. 97
- **JASIŃSKA**, E. : Płoccy kawalerzyści = poz. 100

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

188. **ADAMKOWSKI**, Arkadiusz.: A w windach to trzeba było mieć kosmiczny refleks / Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta

Wyborcza - Płock. – 2007, nr 215, s. 6, il.

Zawiera rec. książki: Szpital na Winiarach prosto i wspak / Grażyna Przybylska-Wendt. – Płock, 2007.

189. **J&R.**: Sukces lekarzy z Gostynina / J&R. // Nasz Płock. – 2007, nr 8, s. 13, il.

Niepubliczny Zespół Opieki Zdrowotnej „Medicus”.

190. **MOŃDZIEL**, Ryszard.: Rezygnujemy z pracy : list lekarzy do pacjentów / Ryszard Mońdział. // Biuletyn. Okręgowa Izba Lekarska w Płocku. – 2007, nr 3(94), s. 21
Lekarze z Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Płocku.

— **PRZYBYLSKA-WENDT**, Grażyna.: W Góldapi po latach = poz. 70

191. **PRZYBYLSKA-WENDT**, Grażyna (1935-): Szpital na Winiarach prosto i wspak / Grażyna Przybylska-Wendt. – Płock : Książnica Płocka [etc.], cop. 2007. – 128 s. ; 21 cm.

192. **RAD.**: Cała doba dla serca : w Szpitalu Miejskim w Płocku / rad. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 37, s. 3, il.
Planowanie uruchomienia oddziału kardiologii z 24-godzinną pracownią hemodynamiczną.

193. **SOBIESKI**, Paweł.: Rada 2006-2007 / Paweł Sobieski. // Biuletyn. Okręgowa Izba Lekarska w Płocku. – 2007, nr 3(94), s. 2-5, il.

— **WANECKI**, Jarosław.: Lucyna Malińska (1939-2007) = poz. 66

— **WANECKI**, Jarosław.: Ludwik Śmigielski (1927-2007) = poz. 75

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Szkolnictwo wyższe

— **KOWALSKI**, Sławomir.: Ocena preferencji maturzystów płockich szkół średnich w wyborze kierunku studiów - analiza statystyczna = poz. 205

194. **MRÓWKA**, Aleksander.: Uniwersytet Warszawski walczy o studentów : warszawska uczelnia ogłosiła w naszym mieście dodatkowy nabór / Aleksander Mrówka. // Życie Gostynina. – 2007, nr 180[31], s. 5, il.

195. **PORTALSKI**, Mariusz.: Potrzeby kształcenia poddyplomowego w płockich szkołach wyższych a lokalny rynek pracy / Mariusz Portalski, Daniela Żuk. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 7 (2007), s. 53-63

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

— **MAJEWSKI**, Robert.: Rozmowa z mgr. Robertem Majewskim - dyrygentem Chóru Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku Vox Juventutis = poz. 315

196. **MICHALIK**, Piotr.: Finansowanie studenckiej działalności naukowej na przykładzie obozu naukowego Studenckiego Koła Naukowego Ekonomistów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / Piotr Michalik. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 7 (2007), s. 185-194, il.

197. **Problemy** szkolnictwa wyższego w XXI wieku: szanse i zagrożenia : praca zbiorowa / pod red. J. Grzywacza, M. Burżackiej-Majcher. – Płock : Wydaw. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2007. – 218 s. : il. ; 24 cm. – (Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne, ISSN 1644-888X)
Bibliogr. przy ref. Streszcz. ang.

— **rad.**: Pierwszy rok Akademickiego Liceum = poz. 212

198. **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA**, Teresa.: Kolejna odsłona wojny?: PWSZ wypowiada część pomieszczeń III LO w Płocku / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 29, s. 1, 4, il.

199. **SIEMIĄTKOWSKI**, Roman.: Rozmowa z Kanclerzem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / rozm. przepr. Iwona Jędrzejewska. // Wiadomości Uczeliane. – 2007, nr 3(10), s. 3-5, il.

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

200. **SZTEJNBERG**, Aleksander.: Jakość emocjonalna środowiska sal dydaktycznych w percepcji studentów / Aleksander Szejnberg, Tadeusz Jasiński. // Edukacja Otwarta. – 2005, nr 3/4, s. 23-35, il.

Towarzystwa. Organizacje naukowe Towarzystwo Naukowe Płockie

— **A. M.**: Spotkanie z ułańską fantazją = poz. 97

201. **DWOJNYCH**, Andrzej.: Józef Wybicki - twórca Departamentu Płockiego / Andrzej Dwojnych. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 12, s. 15, il.

— **JASIŃSKA**, E.: Płoccy kawalerzyści = poz. 100

Oświata. Zagadnienia ogólne

202. **BARANKIEWICZ**, Zdzisława Magdalena.: Słowa, liczby, dźwięki, smaki... III Festiwalu Edukacyjnego / Zdzisława Magdalena Barankiewicz. // Meritum. – 2007, nr 2/3, s. 68-69, il.

203. **GRZYMOWSKA**, Elżbieta.: Inna szkoła od września : mundurki, ocena z religii do średniej, mniej dzieci / Elżbieta Grzymowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 35, s. 1, 4, il.

204. **KŁOSIŃSKI**, Jacek.: Powiatowa inauguracja roku szkolnego / Jacek Kłosiński. // Powiat Płocki. – 2007, nr 33, s. 19-20, il.

205. **KOWALSKI**, Sławomir.: Ocena preferencji maturzystów płockich szkół średnich w wyborze kierunku studiów - analiza statystyczna / Sławomir Kowalski, Agnieszka Krzętowska, Paweł Kaczmarczyk. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 7 (2007), s. 85-94, il.

206. **MAJCHRZAK**, Stanisław.: Szkolne i przedszkolne ob-rachunki / Stanisław Majchrzak. // Nasz Sierpc. – 2007, nr 4, s. 13-19, il.
Szkolnictwo i oświata w Sierpcu w roku szkolnym 2006/2007.

Szkolnictwo podstawowe

207. **KONARSKA-PABINIAK**, Barbara.: Wydać książkę każdy może ... : siedemdziesięciolecie Szkoły Podstawowej nr 1 / Barbara Konarska-Pabiniak. // Głos Gostyniński. – 2007, nr 7, s. 5, il.

Zawiera rec. książki: Historia Szkoły i jej Patrona. Szkoła Podstawowa nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie. – Gostynin 2006.

Szkolnictwo ogólnokształcące

208. **ADAMKOWSKI**, Arkadiusz.: Jagiellończycy z całego świata / Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 176, s. 5, il.
Zjazd absolwentów LO im. Wł. Jagiełły w Płocku.

209. **GRONKIEWICZ**, Marianna.: Jak świętowano 50-lecie Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Śniadeckiego w Wyszogrodzie / Marianna Gronkiewicz. // Powiat Płocki. – 2007, nr 33, s. 20-22, il.

210. GRZYBOWSKA, Elżbieta.: Szkoła kochana za wszystko : stułetnie LO im. T. Kościuszki w Gostyninie / Elżbieta Grzybowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 39, s. 12, il.

211. OPALIŃSKI, Tomasz.: Inauguracja roku w katolickich szkołach w Sikorzu / Tomasz Opaliński. // Niedziela. – 2007, nr 39, dod. Niedziela Płocka s. I, III, il.
Niepubliczne Gimnazjum Katolickie im. bł. abp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego i bł. bp. Leona Wetmańskiego w Sikorzu.

212. RAD.: Pierwszy rok Akademickiego Liceum : studenci mają szkołę ćwiczeń / rad. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 38, s. 6
Akademickie Liceum Ogólnokształcące przy Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku.

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.** : Kolejna odsłona wojny? = poz. 198

213. SIEDLECKA, Agnieszka.: Gims 2 : z historii prasy uczniowskiej / Agnieszka Siedlecka. // Głos Gostyniński. – 2007, nr 2, s. 5, il.
Gazetka szkolna Gimnazjum nr 2 im. Polskich Noblistów w Gostyninie.

214. STANUSZKIEWICZ, Blanka.: Wspomnienia ze szkolnej ławki : zjazd absolwentów w Wyszogrodzie / Blanka Stanuszkiewicz. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 29, s. 19, il.
50-lecie Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Śniadeckiego w Wyszogrodzie.

215. ZIĘTEK, Maria.: Historia i terażniejszość tworzą piękną całość : licealny jubileusz zgromadził kilka pokoleń absolwentów szkoły / Maria Ziętek. // Życie Gostynina. – 2007, nr 221[38], s. 13, il.
Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie.

Szkolnictwo zawodowe

216. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Zawodówki wracają do łask : potrzebni spawacze, murarze, kucharze, fryzjerzy... / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 37, s. 1, 4, il.

Szkolnictwo artystyczne

217. RAD.: 25 lat Szkoły Muzycznej : rad. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 27, s. 11, il.

218. WIŚNIEWSKA, Maria.: 25 lat szkoły muzycznej : długa tradycja sierpeckiej szkoły muzycznej / Maria Wiśniewska. // Życie Sierpca. – 2007, nr 156[27], s. 12, il.

Kształcenie ustawiczne

219. STANUSZKIEWICZ, Blanka.: Doksztalić wieś, by dobrze pracowała : szkolenia i kursy dla powiatów płockiego, gostynińskiego i sierpeckiego / Blanka Stanuszkiewicz. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 29, s. 22, il.
Projekt badawczy „Analiza perspektyw rozwoju kształcenia ustawicznego na rynku pracy Subregionu Płockiego” realizowany przez Oddział Regionalny Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Płocku.

220. Wyrównywanie szans priorytetem TWP : pilotażowy projekt walki z bezrobociem. // Życie Płocka. – 2007, nr 168[29], s. 12, il.

Przedszkola. Opieka nad dzieckiem

— **MAJCHRZAK, Stanisław.** : Szkolne i przedszkolne obraunki = poz. 206

— **(rl).**: Lepsze życie, lepszy start = poz. 173

Kultura

Zagadnienia ogólne. Domy kultury

— **ARKA.**: Fotografia z pewnym przesłaniem = poz. 328

— **OWCZUK, Barbara.** : Chopin = poz. 316

221. PILCH, Piotr.: Wykłady, archiwalia i stare pocztówki / Piotr Pilch. // Głos Gostyniński. – 2007, nr 9, s. 4, il.
Sesja naukowa poświęcona historii Gostynina w Domu Kultury w Gostyninie.

222. (RL).: Ingerencja Adama X / (rl). // Sygnały Płockie. – 2007, nr 16, s. 14, il.

Akcja „Podwórko” POKIS-u.

223. STRZAŁKOWSKA, Dorota.: Płonące laski na ulicach miasta : europejska karawana wyruszyła z Sierpca / Dorota Strzałkowska. // Życie Sierpca. – 2007, nr 162[28], s. 13, il.
Realizacja projektu „Karawana Europa” przez Dom Kultury w Sierpcu.

— **WOŹNIAK, Agnieszka.**: Malarstwo całodobowe = poz. 175

Imprezy artystyczne. Festiwale

224. BOCZKOWSKA, Alina.: Sierpc w centrum: XII Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny / Alina Boczkowska. // Życie Sierpca. – 2007, nr 156[27], dod. Kasztelania, s. II, il.

225. BOCZKOWSKA, Alina.: Stare przeboje nie rdzewieją : płockie koncertowe lato z Polsatem / Alina Boczkowska. // Życie Płocka. – 2007, nr 180[31], s. 12, il.
Koncert „Przebojowe Lato” na Starówce.

— **(eg).**: „Wisła” i jej flisacy = poz. 229

226. HN.: Wielki Festyn w Starożrebach / HN. // Nasz Płock. – 2007, nr 9, s. 8, il.
Festyn Sztuki Ludowej.

227. NOWAK, Bożena.: Barwne święto folkloru: na XII Międzynarodowym Festiwalu Folklorystycznym „Kasztelania 2007” / Bożena Nowak. // Nasz Sierpc. – 2007, nr 4, s. 1, 12-13, il.

228. OPALIŃSKI, Tomasz.: Gąbińskie „anioły” / Tomasz Opaliński. // Niedziela. – 2007, nr 27, dod. Niedziela Płocka s. V, il.

Wieczór kultury chrześcijańskiej odbywający się w ramach obchodów Dni Gąbina, wręczenie statuetek aniołów za działalność na rzecz lokalnej społeczności.

Amatorski ruch artystyczny

— **BOCZKOWSKA, Alina.** : Sierpc w centrum = poz. 224

229. (EG).: „Wisła” i jej flisacy / z udziałem Jana Nowickiego / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 37, s. 22, il.
Widowisko „Z życia płockiego flisaka „Zespołu Pieśni i Tańca „Wisła”.

230. SIUTA, Małgorzata.: Flisacy wracają / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 198, s. 1, il.
Widowisko „Z życia płockiego flisaka „Zespołu Pieśni i Tańca „Wisła”.

Muzea i wystawy

231. WOŹNIAK, Agnieszka.: Orlen wspiera opactwo / Agnieszka Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 184, s. 1, il.

Muzeum Mazowieckie

232. BEES.: Kultura Żydów galicyjskich : w Muzeum Mazowieckim / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 28, s. 14, il.

233. BEES.: Warego Rusowie budzą się ze snu : tajemnicze kamienne cmentarzysko na Wzgórzu Krasino / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 34, s. 17, il.
Badania archeologiczne w Smorzewie i trzecie warsztaty archeologiczne dla młodzieży w Kurowie.

234. BIAŁECKA, Małgorzata.: W salonie prababki / Małgorzata Białicka. // Film, Art & Tourism. – 2007, nr 2/3, s. 84-95, il.
In great grandma's sitting room

235. CHRZANOWSKA, Barbara.: Z wizytą w piastowskim grodzie / Barbara Chrzanowska. // Kronika Mazowiecka. – 2007, nr 9, s. 45, il.
II Piknik Archeologiczno-Etnograficzny w Spichlerzu.

236. KORGUL-WYSZATYCKA, Iwona.: Kultura Żydów galicyjskich / Iwona Korgul-Wyszatycka. // Biuletyn Muzealny. – 2007, nr 3/8, s. 6-7, il.

237. KWIATKOWSKA, Mariola.: Piec trafi na wystawę : nowe badania / Mariola Kwiatkowska. // Biuletyn Muzealny. – 2007, nr 3/8, s. 10, il.
Piec z XVIII w. z dworu w Solcu k. Gostynina.

238. (LESZ).: Jak odkrywano Azję Środkową : wystawa fotograficzna w Spichlerzu / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 27, s. 9, il.
„XIX-wieczna Azja Środkowa w obiektywie Leona Barszczewskiego” - wystawa w Spichlerzu.

239. (LESZ).: Pielgrzymki Jana Pawła II do ojczyzny : ćwierć wieku, które odmieniło Polskę / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 39, s. 8, il.
Wystawa fotograficzna Adama Bujaka w Muzeum Mazowieckim.

240. (LESZ).: 770-lecie samorządu miejskiego w Płocku : wystawa i koncert na jubileusz / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 37, s. 2, il.
Wystawa w Spichlerzu.

241. (RŁ).: Urzędnik z Płocka / (rł). // Sygnały Płockie. – 2007, nr 14, s. 19, il.
Obraz St. I. Witkiewicza „Urzędnik z Płocka” w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

242. SIWIŃSKA, Monika.: Kultura Żydów Galicyjskich w Płocku / Monika Siwińska. // Kronika Mazowiecka. – 2007, nr 7-8, s. 43, il.

243. SZATKOWSKA, Lena.: Piękno do mnie przyszło... malarstwo Wojciecha Weissa / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 39, s. 9, il.

244. SZATKOWSKA, Lena.: Przewodnik po secesji : Muzeum Mazowieckie / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 31, s. 9, il.
Zawiera rec. książki: Secesja w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku. – Płock, 2006.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

245. ROSICKI, Karol.: W sierpeckim skansenie już po żniwach : trzy tysiące turystów w Muzeum Wsi Mazowieckiej / Karol Rosicki. // Życie Sierpca. – 2007, nr 186[32], s. 5, il.

246. STRZAŁKOWSKA, D.: Słodki pachnący miód i muzyka ludowa : udana plenerowa impreza w Muzeum Wsi Mazowieckiej / D. Strzałkowska. // Życie Płocka. – 2007, nr 162[28], s. 10, il. // Życie Sierpca. – 2007, nr 162[28], s. 6, il.
Miodobranie.

Kultura fizyczna. Sport

247. AS.: Cztery medale płockich wioślarzy : Mistrzostwa Polski Seniorów w Wioślarstwie / AS. // Życie Płocka. – 2007, nr 156[27], s. 24, il.

248. AS.: Hołowczyc na luzie, czyli dwie paczki na blacie : przed Rajdem Orlen / AS. // Życie Płocka. – 2007, nr 215[37], s. 14, il.

249. BOCZKOWSKA, Alina.: Dynamit na wodzie : Międzynarodowe Mistrzostwa Polski Skuterów Wodnych / Alina Boczkowska. // Życie Płocka. – 2007, nr 174[30], s. 22, il. // Życie Sierpca. – 2007, nr 174[30], s. 14, il.

250. BRODOWSKI, Paweł.: Ponad tysiąc osób znakomicie bawiło się na regatach w Nowym Duninowie : zawody żeglarskie pod patronatem Życia Płocka / Paweł Brodowski. // Życie Płocka. – 2007, nr 168[29], s. 9, il.

251. CHODOROWSKA, Ewa.: W Pacynie rośnie następca Pudziana : Jacek Ostrowski wygrał w Pucharze Polski Strongmanów / Ewa Chodorowska. // Życie Gostynina. – 2007, nr 162[28], s. 15, il.

252. FORMELA, Dariusz.: To będzie nowa Wisła Płock / Dariusz Formela; rozm. przepr. Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 34, s. 37, il.
Rozmowa z przewodniczącym Rady Nadzorczej Wisły Płock.

253. JACKIEWICZ, Michał.: Właściciele czarujących mercedesów jeździli po mieście oraz... pływali : niezwykle złot, czyli dawnych wspomnień czar / Michał Jackiewicz. // Życie Płocka. – 2007, nr 156[27], s. 18, il.

254. JOL.: Płocczanie z 9 medalami : Międzynarodowe Igrzyska Młodzieży Szkolnej / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 27, s. 38, il.

255. MARCINIAK, Jola.: Za rok do Pekinu? : płoccy wioślarze przygotowują się do olimpiady / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 37, s. 46, il.

Piotr Buchalski i Bogdan Zalewski z Płockiego Towarzystwa Wioślarskiego.

256. NYCEK, Jan B.: W cieniu Wisły : półka regionalisty / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2007, nr 11, s. 13, il.
Zawiera rec. książki: 70 lat KS Masovia Płock / Zbigniew Pawłowski. – Płock, 2007.

257. PASZKIEWICZ, Tomasz.: Błękitni znów błyszczą, Łukasz blisko podium : kolejne bardzo dobre występy młodych kolarzy wywodzących się z Pacyny / Tomasz Paszkiewicz. // Życie Gostynina. – 2007, nr 156[27], s. 16, il.

258. PĘDZIERSKI, Krzysztof.: Wynik Mazura to moja wielka osobista porażka : finał podsumowań minionego sezonu drużyny Mazura Gostynina / Krzysztof Pędziński; rozm. przepr. Tomasz Paszkiewicz. // Życie Gostynina. – 2007, nr 156[27], s. 14, il.
Rozmowę z trenerem Mazura Gostynin - Krzysztofem Pędzińskim.

259. PIOTROWSKI, Mariusz.: Złot mercedesów : bez gwiazdy nie ma jazdy / Mariusz Piotrowski. // Gazeta Wyborcza. – 2007, nr 152, dod. Gazeta Wyborcza Płock s. 4, il.

260. Płockie skrzydła : półwiecze Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku 1957-2007 / [praca zbiorowa pod red.

Jana Bolesława Nycka ; aut. Władysław Błaszcak i in. ; zdjęcia Tomasz Jacek Gałązka i in]. – Płock : Aeroklub Ziemi Mazowieckiej w Płocku, 2007. – 134, [3] s. : il. (w tym kolor.) ; 28 cm. - ISBN 978-83-88387-21-0

- 261. ROSICKI, Karol.**: Duży sukces rowerzystów sierpeckiego Dynama : Anna Feltynowska wicemistrzynią Polski w maratonie kolarskim / Karol Rosicki. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 197[34], s. 15, il.
Maraton rowerowy i Mistrzostwa Polski w Choszcznie.
- 262. ROSICKI, Karol.**: Rościszewo i Szczutowo najlepsze w powiecie : XV Memoriał Tadeusza Wiśniewskiego / Karol Rosicki. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 227[39], s. 13, il.
Turniej lekkoatletyczny.
- 263. STANUSZKIEWICZ, Blanka.**: Walka w brazylijskim rytmie : pasje płocczan / Blanka Satnusziewicz. // *Tygodnik Płocki*. – 2007, nr 31, s. 18, il.
Uczniowski Klub Sportowy Grupa Magia z Płocka.
- 264. SZĄŁKOWSKI, Grzegorz.**: Zwyciężają ci, którzy są na mecie: Rajd ORLEN / Grzegorz Szwałkowski. // *Orlen Ekspres*. – 2007, nr 21, dod. s. A-B, il.
Ostatnia VIII runda Rajdowych Samochodowych Mistrzostw Polski.
- 265. TURAŁSKI, Mariusz.**: Jubileuszowy festyn ze sportem i rekreacją : na boiskach osiedla Jana Pawła II każdy mógł się sprawdzić / Mariusz Turański. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 162[28], s. 16, il.
Jubileusz 45-lecia istnienia TKKF Ognika „Kubuś” w Sierpcu.
- 266. TURAŁSKI, Mariusz.**: Nasi taekwondocy z 12 medalami : sporty walki: kolejne sukcesy naszych reprezentantów / Mariusz Turański. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 227[39], s. 15, il.
Udział zawodników Klubu Sportowego Maega Taekyon z Sierpca w Międzynarodowych Otwartych Mistrzostwach Warszawy w Taekwondo Olimpijskim - Warsaw Cup.
- 267. WESOŁOWSKI, Andrzej.**: Modernizacja lotniska na Kostrogaju zbliży Płock do... kraju i świata / Andrzej Wesołowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // *Nasz Płock*. – 2007, nr 9, s. 5, il.
Rozmowa z dyrektorem Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku.
- 268. WIŚNIEWSKI, Andrzej.**: Strongmani pokazali w Sierpcu wielką siłę, walkę i niesamowity hart ducha : Rafał Sobociński z Sierpca znowu o włos od zwycięstwa / Andrzej Wiśniewski. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 168[29], s. 14, il.
Druga edycja Pucharu Polski Strong Man w kategorii do 105 kg.
- 269. WIŚNIEWSKI, Sławomir.**: Życzenia dla dziarskiego „sześćdziesięciolatka” : Skra Drobin rówieśnikiem Wisły Płock / Sławomir Wiśniewski; rozm. // *Nasz Płock*. – 2007, nr 8, s. 11, il.
Rozmowa z burmistrzem Drobina, prezesem Ludowego Klubu Sportowego Skra Drobin.
- 270. WOŹNIAK, Agnieszka.**: Płock - miasto z rajdową licencją / Rajd Orlen / Agnieszka Woźniak; Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 223, s. 4, il.
- 271. WOŹNIAK, Agnieszka.**: Urodziny w chmurach / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 220, s. 5, il.
50-lecie Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku.

272. ZAJĄCZKOWSKI, Bogdan.: Chcemy prowadzić dynamiczną grę / Bogdan Zajączkowski; rozm. przepr. Grzegorz Szkopek. // *Nasze Miasto*. – 2007, nr 11, s. 28, il.
Rozmowa z trenerem piłkarzy ręcznych Wisły Płock.

273. ZARĘBSKI, Andrzej.: Radosna siódemka / Andrzej Zarębski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 183, s. 8, il.
14. Mistrzostwa Polski w Tenisie na Wózkach we Wrocławiu.

274. 60 lat tradycji Wisły Płock : część II: W mroku stalinizmu 1945-1955. // *Nafciarz*. – 2007, nr 15, s. 9, il.

275. 60 lat tradycji Wisły Płock : część III: PKS Wisła 1955-1962. // *Nafciarz*. – 2007, nr 17, s. 9, il.

276. 60 lat tradycji Wisły Płock : część IV: ZKS Wisła Płock. // *Nafciarz*. – 2007, nr 18, s. 9, il.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Życie literackie

277. BIEŃKOWSKI, Krzysztof.: Płock literacki 2007 / Krzysztof Bieńkowski. // *Płocczanin*. – 2007, nr 2, s. 4, il.
Twórczość Krzysztofa Cezarego Buszmana.

278. BIEŃKOWSKI, Krzysztof.: Płock literacki 2007 / Krzysztof Bieńkowski. // *Płocczanin*. – 2007, nr 1, s. 4-5, il.
M.in. twórczość Lecha Franczaka i miejsce Książnicy Płockiej na literackiej mapie Płocka.

- **Broniewski** dzisiaj = poz. 281
- **(rt)**: Gęba Broniewskiego = poz. 343
- **SZATKOWSKA, Lena**: Odkrywamy Broniewskiego = poz. 345
- **ZAŁEWSKA-MIKULSKA, Maria**: Broniewski - próba zrozumienia = poz. 346

Poezja

279. Antologia twórczości Młodych Sierpeckich Literatów: „Czynić piękno, być czułym, kochać, bez względu na wszystko żyć” / [red. tomu Maria Wiśniewska]. – Sierpc: Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej, 2007. – 172 s. ; 19 cm. – (Biblioteka Sierpecka nr 10). - ISBN 978-83-906157-8-9

— **B. Chęcka** = poz. 293

280. BIEŃKOWSKI, Krzysztof.: Sejsmograf / Krzysztof Bieńkowski. – Płock : Stowarzyszenie Autorów Polskich. Oddział w Płocku, 2007. – 44 s. ; 20 cm. - ISBN 978-83-903134-8-1

281. Broniewski dzisiaj : Ogólnopolski Konkurs Poetycki / [red. Krystyna Olędryńska]. – Płock : Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2007. – 46 s. ; 21 cm. - ISBN 978-83-920963-2-0

282. FRANCZAK, Lech (1939-): Z pieśnią Tytusa / Lech Franczak ; wybór i słowo wstępne Waldemar Smaszcz. – Płock : Lech Franczak : Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego, 2007. – 79, [1] s. ; 20 cm.

283. LUDWIKOWSKA, Wiesława (1954-): Bieg rzeczy / Wiesława Ludwikowska. – Płock : Stowarzyszenie Autorów Polskich. Oddział, 2007. – 51 s. ; 21 cm. - ISBN 978-83-925833-1-8

284. ŁĘCKI, Wojciech (1948-): Wieczna ulotność / Wojciech Łęcki. – Płock : „Korepetytor”, 2007. – 39, [1] s. ; 17 cm. – (Biblioteka „nawiasu”; tom 1). - ISBN 978-83-88854-94-1

Proza

— **Nycek Jan B.** : Prawie sukces = poz. 303

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka. Pomniki

285. ADAMKOWSKI, Arkadiusz. : Ulica Piekarska postawiona na głowie / Arkadiusz Adamkowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 194, s. 1, il.

Planowanie budowy apartamentowców na skarpie przy ul. Piekarskiej w Płocku.

— **FULARZ, Adam.** : A może, jak Gorzów, ratusz przenieście do Radziwia = poz. 57

286. NARKOWICZ, Leszek. : Szukaliśmy ratunku dla centrum: przyszłość Nowego Rynku / Leszek Narkowicz; rozm. przepr. Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 215, s. 2, il.

Rozmowa z przewodniczącym Miejskiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej w Płocku - Leszkiem Narkowiczem.

287. PIOTROWSKI, Mariusz. : Pomnik w zajezdni czerwoniaków / Mariusz Piotrowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 198, s. 3, il.

1. NSZZ „Solidarność”. – Region Płock – pomniki 2. Związki zawodowe – Polska – od 2001 r. 3. Płock – pomniki

288. ROSICKI, Karol. : Dworek jak nowy : odnowiony pałacyk Rościszewskich będzie chlubą gminy i powiatu / Karol Rosicki. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 174[30], s. 13, il.

Remont zabytkowego dworku.

289. WOŹNIAK, Agnieszka. : Come-back Krzywoustego / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 200, s. 1, il.

Problem lokalizacji pomnika Krzywoustego w Płocku.

290. WOŹNIAK, Agnieszka. : Domy maleją na skarpie / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 159, s. 1, il.

Planowanie budowy apartamentowców na skarpie przy ul. Piekarskiej w Płocku.

— **WOŹNIAK, Agnieszka.** : Orlen wspiera opactwo = poz. 231

291. WOŹNIAK, Agnieszka. : Zielona Tumską bis połączy Podolszyce / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 202, s. 5, il.

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

292. ARKA. : Twórczość owiana mgiełką tajemniczości : gratka dla koneserów surrealizmu / ARKA. // *Życie Płocka*. – 2007, nr 168[29], s. 13, il.

Wystawa prac Hansa Rudiego Giger w Płockiej Galerii Sztuki.

293. B. Chęcka. : [katalog prac z płockiej kolekcji „Oto ja”]. – Płock : Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, 2007. – [28] s. : il. kolor. ; 15x22 cm. – ISBN 978-83-600996-01-0

294. CHRZANOWSKA, Barbara. : Artystyczna gmina / Barbara Chrzanowska. // *Kronika Mazowiecka*. – 2007, nr 7-8, s. 44, il.

295. JASIŃSKA, Ewa. : Naród znany, a nieznan : Indianie w Płocku / Ewa Jasińska. // *Sygnaly Płockie*. – 2007, nr 15, s. 15, il.

Wystawa „Indiańskie lato. Indianie Wielkich Równin i Prerii” w Płockiej Galerii Sztuki.

296. ROSICKI, Karol. : Artyści opanowali Sierpc na tydzień : jubileuszowy plener plastyczny / Karol Rosicki. // *Życie Sierpca*. – 2007, nr 168[29], s. 13, il.

XV Ogólnopolski Plener Plastyczny w Sierpcu.

297. SIUTA, Małgorzata. : Lot motyla i podskoki wron : wystawa w Płockiej Galerii Sztuki / Małgorzata Siuta. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 196, s. 2, il.

Wystawa „Indiańskie lato. Indianie Wielkich Równin i Prerii” w Płockiej Galerii Sztuki.

298. SZATKOWSKA, Lena. : Wileńskie grafiki : Płocka Galeria Sztuki / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2007, nr 35, s. 9, il.

Wystawa „Indiańskie lato”.

299. WOŹNIAK, Agnieszka. : Korekta z Dwurnikiem / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 169, s. 3, il.

Plener plastyczny w Lucieniu połączony z warsztatami plastycznymi dla młodzieży gimnazjalnej.

— **WOŹNIAK, Agnieszka.** : Malarstwo całodobowe = poz. 175

300. WOŹNIAK, Agnieszka. : „Obcy” jest w Płocku / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 155, s. 1, il.

Wystawa prac Hansa Rudolfa Giger twórcy Obcego z filmu R. Scotta „Obcy-8. pasażer Nostromo” w Płockiej Galerii Sztuki.

Zabytki

301. BEES. : Powrót do świetności : czekamy na Zamek / BeeS. // *Tygodnik Płocki*. – 2007, nr 33, s. 12, il.

Odbudowa zamku w Gostyninie.

— **BIAŁECKA, Małgorzata.** : Magiczny Płock = poz. 56

302. CHODOROWSKA, Ewa. : Dom pełen nieporozumień przy ulicy Kościuszki : modernizacja obiektu niezgodna z opinią konserwatora zabytków / Ewa Chodorowska. // *Życie Gostynina*. – 2007, nr 168[29], s. 5, il.

— **KRASKA, Zenon.** : Nadwiślańskie grody = poz. 96

— **NYCEK, Jan B.** : Płockie Powązki = poz. 150

303. NYCEK JAN B. : Prawie sukces : półka regionalisty : „Prawda i legenda o zamku gostynińskim”. Jan B. Nycek. // *Głos Gostyniński*. – 2007, nr 6, s. 4, il.

Zawiera rec. książki: Prawda i legenda o zamku gostynińskim / Marian Chudzyński. – Gostynin, 2007.

304. PILCH, Piotr. : Zamek z duchem cara : Gostynin odbuduje swój największy zabytek / Piotr Pilch. // *Nasze Miasto*. – 2007, nr 3, s. 11, il.

Teatr

305. ARKA. : Przerośnięte krasnoludki i robale z mikrosmosu : Rynek Sztuki / ARKA. // *Życie Płocka*. – 2007, nr 191[33], s. 12, il.

V Nadwiślański Festiwal Teatrów Ulicznych w Płocku.

— **MAĆKOWIAK, Agnieszka.** : Teatr, jazz i film na płockiej Starówce = poz. 313

— **SIUTA, Małgorzata.** : Rynek tętnił sztuką = poz. 318

Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego

306. (RŁ). : Teatr ze słoniem na szczęście / (rł). // *Sygnaly Płockie*. – 2007, nr 13, s. 17, il.

Prace remontowe w płockim teatrze.

Recenzje teatralne

- 307. WOŹNIAK**, Agnieszka.: Nowe szaty teatru : premiera bajki / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 213, s. 2, il.
Zawiera rec. przedstawienia: Nowe szaty króla / Hans Christian Andersen; reż. Czesław Sierko; Teatr Dramatyczny, Płock.

Muzyka

- 308. Audioriver**: festiwal muzyki elektronicznej / Agnieszka Woźniak, Jacek Tylko, Adam Słowiński; red. Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 180, dod. Audioriver s. 1-16, il.
- 309. BEES.**: Płock, covery i Uriah Heep / BeeS // *Tygodnik Płocki*. – 2007, nr 37, s. 19, il.
II Płock Cover Festiwal.
- **CHRZANOWSKA**, Barbara.: Artystyczna gmina = poz. 294
- 310. DOROBK**, A.: Organowo-chórny finisz / A. Dorobek. // *Sygnaly Płockie*. – 2007, nr 13, s. 20, il.
VIII Płocki Międzynarodowy Festiwal Organowy.
- 311. Jubileusz** chóru Vox Juventutis. // *Wiadomości Uczel-niane*. – 2007, nr 3(10), s. 6, il.
- 312. KONARSKA-PABINIAK**, Barbara.: Dawni muzycy gostyńscy - animatorzy życia muzycznego w środowisku lokalnym / Barbara Konarska-Pabiniak. // *Głos Gostyniński*. – 2007 nr 7, s. 4
- 313. MAĆKOWIAK**, Agnieszka.: Teatr, jazz i film na płockiej Starówce : ciekawa inicjatywa - kompilacja trzech imprez / Agnieszka Maćkowiak. // *Życie Płocka*. – 2007, nr 186[32], s. 13, il.
Rynek Sztuki.
- 314. MAĆKOWIAK**, Agnieszka.: To był dobry festiwal : Au-dioriver 2007 / Agnieszka Maćkowiak. // *Życie Płocka*. – 2007, nr 186[32], s. 12, il.
Międzynarodowy Festiwal Muzyki Elektronicznej „Audioriver” w Płocku.
- 315. MAJEWSKI**, Robert.: Rozmowa z mgr. Robertem Ma-jewskim - dyrygentem Chóru Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku Vox Juventutis / rozm. przepr. Mał-gorzata Znyk. // *Wiadomości Uczel-niane*. – 2007, nr 3(10), s. 7-8, il.
- 316. OWCZUK**, Barbara.: Chopin : mazowieckie impresje / Barbara Owczuk. – Warszawa : Sport i Turystyka - Muza, 2007. – 102, [2] s. : il. (gł. kolor.) ; 18 cm.
Kalendarium życia i twórczości F. Chopina s. 82-91. – Bibliogr. s. 102. - ISBN 978-83-7495-143-2
- 317. (RL.)**.: Radośnie dzwonią dzwony / (rt). // *Sygnaly Płockie*. – 2007, nr 14, s. 11, il.
II edycja ReggaeLandu.
- 318. SIUTA**, Małgorzata.: Rynek tętnił sztuką / Małgorzata Siu-ta. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 188, s. 6, il.
- 319. Wielka** koncertowa Msza Papieska Missa Solemnis San-domiriensis „Beati Mundo Corde „Błogosławieni czystego serca” [Dokument elektroniczny] / Wojciech Mrozek - Płocka Orkiestra Symfoniczna im. W. Lutosławskiego. – Płock : AVIP Word Premier Recording, 2007. – 1 dysk optyczny (CD-ROM) : dżw. ; 12 cm. - Tyt. z opakowania.

- 320. WOJDA**, Wojciech.: Nie jestem Che Guevara! / Wojciech Wojda; rozm. przepr. Blanka Stanuszkiewicz. // *Tygodnik Płocki*. – 2007, nr 37, s. 22, il.
Rozmowa z liderem punk-rockowego zespołu Farben Lehre.

- 321. WOŹNIAK**, Agnieszka.: Audioriver za rok z biletami / Agnieszka Woźniak, Jacek Tylko. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 182, s. 1, 4-5, il.

- 322. WOŹNIAK**, Agnieszka.: Muzycy z Farben Lehre zakładają nowy zespół : rockowy folklor / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 205, s. 2, il.

- 323. WOŹNIAK**, Agnieszka.: Płock - Jamajką Wschodu : za-kończył się ReggaeLand / Agnieszka Woźniak. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 158, s. 2, il.

Film

- 324. KOTUS**, Aleksandra.: Reportaż z II Międzynarodowego Festiwalu Filmów Turystycznych w Płocku / Aleksandra Kotus. // *Film, Art & Tourism*. – 2007, nr 2/3, s. 7-16, il.
Report from the II International Tourfilm Festival in Płock

- 325. MACHNIK**, Robert.: Reportaż z I Międzynarodowego Fe-stiwalu Filmów Turystycznych w Płocku / Robert Machnik. // *Film, Art & Tourism*. – 2007, nr 1, s. 16-23, il.
Reportage from the first Płock International Tourist Film Festival

- 326. (RL.)**.: Blaski i cienie polskiego kina / (rt). // *Sygnaly Płoc-kie*. – 2007, nr 13, s. 1, 7, il.

- 327. (RL.)**.: Male jest piękne : II Międzynarodowy Festiwal Filmów Turystycznych / (rt). // *Sygnaly Płockie*. – 2007, nr 13, s. 21, il.

Fotografika

- 328. ARKA.**: Fotografia z pewnym przesłaniem : Biennale Pla-katu Fotograficznego / ARKA. // *Życie Płocka*. – 2007, nr 215[37], s. 13, il.

- 329. KOWALSKI**, Wiesław.: Cmentarz Łyczakowski i Obroń-ców Lwowa 1918-1920 w zimowej szacie / Wiesław Józef Kowalski ; Płocka Grupa Plastyków - „Rama-79”. – Rębo-wo: Ks. Jan Augustynowicz, 2007. – 20 s., [30] il. ; 15x21 cm. – Bibliogr. s. 3 okł. - ISBN 978-83-925201-3-9

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- 330. ADAMKOWSKI**, Arkadiusz.: Spotkanie dwóch świętych na Stanisławówce / Arkadiusz Adamkowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2007, nr 214, s. 4, il.
Wizyta relikwiarza św. Dominika Savio - patrona ministrantów, w polskich kościołach, m. in. w płockiej „Stanisławówce”.

- 331. BRODA**, Anita.: Mariawityzm - historia i teraźniejszość ruchu w setną rocznicę jego powstania / Anita Broda. // *Notatki Płockie*. – 2007, nr 3/212, s. 3-13

- 332. Doktryny** Kościoła Starokatolickiego Mariawitów. Zasady moralne Kościoła i ich realizacja w życiu społecznym / oprac. Pelagia Jaworska. // *Mariawita*. – 2007, nr 4-9, s. 44-46

- 333. GACH**, Łukasz.: Popielgrzymkowe refleksje / Łukasz Gach. // *Niedziela*. – 2007, nr 35, dod. *Niedziela Płocka* s. V, il.

26. Piesza Pielgrzymka Płocka na Jasną Górę.

334. GINTER, Władysław Stanisław.: O Ustawach Kapłanów Mariawitów / Władysław Stanisław Ginter. // Mariawita. – 2007, nr 4-9, s. 15-19, il.

335. GRABOWSKA, Urszula.: 20. rocznica śmierci Siostry M. Makryny Siuty / Urszula Grabowska. // Mariawita. – 2007, nr 4-9, s. 6-9, il.
Dwudziesta rocznica Siostry M. Makryny Siuty

— **GRZYBOWSKI, Michał Marian.**: Ksiądz Leon Radwański 1823-1907 = poz. 71

336. JAKUBOWSKI, Wojciech.: Diecezja Płocka (1075) / Wojciech Jakubowski, ks. Marek Solarczyk. // W: Rzymskokatolicka administracja kościelna na ziemiach polskich / Warszawa, 2007. S. 150-156

337. JAWORSKA, Pelagia.: Ku uczczeniu pamiętnych wydarzeń / Pelagia Jaworska. // Mariawita. – 2007, nr 4-9, s. 6-9, il.
Fragmenty scenariusza akademii z okazji 100-lecia Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w 2006 r.

— **KRYDZYŃSKI, Paweł.**: [Błogosławiony Biskup Leon Wetmański - recenzja] = poz. 76

338. OPALIŃSKI, Tomasz.: Cwierć wieku pod opieką św. Józefa / Tomasz Opaliński. // Niedziela. – 2007, nr 26, dod. Niedziela Płocka s. IV-V, il.
25-lecie parafii pw. św. Józefa Rzemieślnika w Płocku.

— **Wielka koncertowa Msza Papieska Missa Solemnis Sandomiriensis „Beati Mundo Corde „Błogosławieni czystego serca” [Dokument elektroniczny]** = poz. 319

XVI. KSIĄŻKA. CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki publiczne

— **Antologia twórczości Młodych Sierpeckich Literatów** = poz. 279

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

339. A to Polska właśnie!: Rok Stanisława Wyspiańskiego w Płocku. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 16, dod. s. I-IV, il.

— **ADAMKOWSKI, Arkadiusz.**: A w windach to trzeba było mieć kosmiczny refleks = poz. 188

340. BEES.: Za przykładem Kuby i Buby : oko w oko z Grzegorzem Kasdepke / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 27, s. 8, il.
Piknik literacki z Grzegorzem Kasdepke.

— **BIEŃKOWSKI, Krzysztof.**: Płock literacki 2007 = poz. 278

341. Dzieci z Podolszczyzny podróżowały po Japonii. // M 4. – 2007, nr 6, s. 7, il.
Filia nr 8.

342. (M.Z.).: Płock pamięta o swoich bohaterach : ludzie i historia / (m.z.). // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 33, s. 9, il.
Wystawa „Lutyńscy i Płoscy z Płocka” z cyklu „Pamięć musi trwać...”

— **NYCEK, Jan B.**: W cieniu Wisły = poz. 256

343. (RŁ.).: Gęba Broniewskiego / (rł). // Sygnały Płockie. – 2007, nr 13, s. 19, il.

Przygotowywana publikacja „ Jestem księgą otwartą w przyszłość...” i happening malarski w ramach projektu „Maje i Listopady. W 110. rocznicę urodzin i 45. rocznicę śmierci Władysława Broniewskiego” w Książnicy Płockiej.

344. (RŁ.).: Piszę na czczo / (rł). // Sygnały Płockie. – 2007, nr 16, s. 9, il.

Spotkanie z Wojciechem Kuczokiem w ramach „Płockiej Premiery Miesiąca”.

345. SZATKOWSKA, Lena.: Odkrywamy Broniewskiego : książka / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2007, nr 34, s. 9, il.

Zawiera rec. książki: Jestem księgą otwartą w przyszłość. – Płock, 2007.

346. ZALEWSKA-MIKULSKA, Maria.: Broniewski - próba zrozumienia / Maria Zalewska-Mikulska. // Sygnały Płockie. – 2007, nr 15, s. 17, il.

Księgarstwo

— **ADAMKOWSKI, Arkadiusz.**: A w windach to trzeba było mieć kosmiczny refleks = poz. 188

347. SIUTA, Małgorzata.: Koniec najstarszej księgarni : forum „Przystanek Płock” / Małgorzata Siuta, Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 182, s. 2, il.
Księgarnia w dawnym domu Detrychów w Płocku.

348. SIUTA, Małgorzata.: Pierwsza w Płocku księgarnia tylko dla dzieci / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2007, nr 200, s. 4, il.

Otwarcie księgarni „Bajka” dla dzieci w Płocku.

Czasopiśmiennictwo

349. GROCHOWSKA, Krystyna.: Prasa rosyjska w Płocku w latach 1867-1915 / Krystyna Grochowska, Wiesław Koński. // Notatki Płockie. – 2007, nr 3/212, s. 14-26, il.

INDEKS OSOBOWY

A. M. 97

a.t 168

Adamkowski, Arkadiusz 72, 188, 208, 285, 330

Ajdyn, Agnieszka 7

ARKA. 179, 292, 305, 328

AS 247-8

B.Sz. 168

Barankiewicz, Zdzisława Magdalena 202

Bednarek, Janina 46

BeeS 185, 232-3, 301, 309, 340

Białecka, Małgorzata 56, 234

Bieńkowski, Krzysztof 277-8, 280

Błaszczak, Władysław 260

Bober, Mariusz 129

Boczkowska, Alina 163, 169-70, 224-5, 249

Bogucki, Łukasz 154

Borkowska, Anna 171

Borowicki, Tadeusz 153

Borowska, Jolanta 16

Boszek, Michał 58

BoT 98

Broda, Anita 331

Brodowski, Paweł 77, 187, 250

Burakowska, Halina. zob. Giżyńska-Burakowska, Halina

Burzacka-Majcher, M 197

BZ 119

Chodorowska, Ewa 251, 302

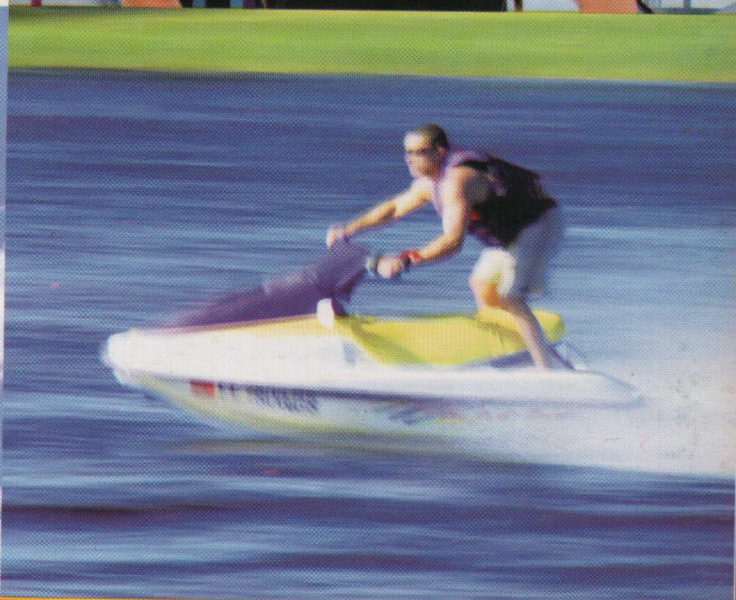
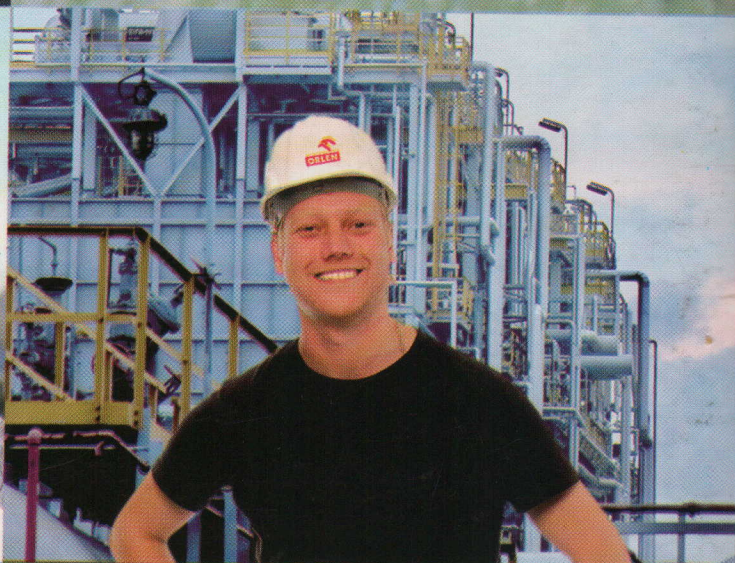
Chojnacki, Marek 60

Chrzanowska, Barbara 80, 235, 294

- Cymer, Adam 117
 Czarkowski, Marek 110
 Danieluk, Jacek 143
 Dądzik, Dorota 35
 Debich, Małgorzata 161
 Deresz, Jolanta. zob. Szymanek-Deresz, Jolanta
 Dobroń, Elżbieta 1
 Dolińska, Małgorzata 1
 Dorobek, A. 310
 Duraj, Danuta. zob. Walczak-Duraj, Danuta
 Dwojnych, Andrzej 201
 Dybiec, Aleksandra 90
 Dzierzbicka, Alicja 177
 (eg). 73, 148, 229
 el mat 64
 Formela, Dariusz 252
 Franczak, Lech 282
 Frankie, Lucyna. zob. Kornas-Frankie, Lucyna
 Fularz, Adam 57
 Gach, Łukasz 333
 Gałązka, Tomasz Jacek 260
 Gasik, Małgorzata 111, 123–4
 Ginter, Władysław Stanisław 334
 Giżyńska-Burakowska, Halina 62
 Gliner, Zenon 20
 Gołębiowski, Grzegorz 69, 99
 Grabowska, Urszula 335
 Grad, Krzysztof 118
 Grammunt, Beata 15
 Grochowska, Krystyna 349
 Gronkiewicz, Marianna 209
 Grzeszak, Adam 112
 Grzybowska, Elżbieta 55, 81, 132, 203, 210
 Grzybowski, Michał Marian 71
 Grzywacz, Jerzy 197
 Gwiazdowski, Robert 113
 HN 226
 J&R 189
 Jabłoński, Maciej 161
 Jackiewicz, Michał 253
 Jakubowski, Wojciech 336
 Janas, Paweł 114–5, 127
 Jarosławska, Ewa 44
 Jasińska, Ewa 39, 100, 295
 Jasiński, Tadeusz 200
 Jaworska, Pelagia 22, 332, 337
 (jbn) 142
 Jelec, Antoni 8
 Jędrzejewska, Iwona 199
 JG 93
 Jol. 254
 Jot 122
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa
 Kaczmarczyk, Paweł 205
 Kalinowski, Jan Ryszard 164
 Kawałczewska, Janina 83
 Kawałczewska, Magdalena 83
 Kaźmierczak, Bogdan 83
 Kluczyński, Zenon 13
 Kłosiński, Jacek 204
 Kniec, Jacek 144
 Kobla, Dagmara 29, 165
 Kolińska, Iwona 25
 Konarska-Pabiniak, Barbara 14, 207, 312
 Koński, Wiesław 31, 349
 Kopeć, Wiesław 48
 Kordala, Tomasz 101
 Korgul-Wyszatycka, Iwona 236
 Kornas-Frankie, Lucyna 135
 Kotus, Aleksandra 324
 Kowalik, Filip 116
 Kowalski, Maciej 15
 Kowalski, Sławomir 205
 Kowalski, Wiesław 329
 Kownacki, Piotr 117–8
 Kozieński, Jarosław 119
 Kozłowska, Zofia 105
 Kraska, Zenon 96
 Kruczek, Zygmunt 87
 Krydziński, Paweł 76
 Krzętowska, Agnieszka 205
 Kuczyński, Krzysztof A 49–50
 Kurasz, Kuba 118
 Kwiatkowska, Mariola 237
 Leman, Helena 108
 Lenart, Witold 83
 (lesz) 238–40
 Leśniewski, Piotr 166
 Lewandowska, Magdalena 19
 Ludwikowska, Wiesława 283
 Łakoma, Agnieszka 128
 Łęcki, Wojciech 284
 (m.z.) 342
 Machnik, Robert 325
 Maćkowiak, Agnieszka 313–4
 Majcher, M. zob. Burzacka-Majcher, M.
 Majchrzak, Stanisław 136, 206
 Majewski, Dariusz 24
 Majewski, Robert 315
 Mańko, Adrianna 178
 Marciniak, Jola 167, 252, 255
 Marczak, Iwona 83
 Maślanka, Renata 45
 Matusiak, Krzysztof 101
 Mazurska, Wiesława 1
 Michalik, Piotr 196
 Michnik, Adam 11
 Mikulska, Maria. zob. Zalewska-Mikulska, Maria
 Mil, Józef 78
 Milewski, Mirosław 149
 Mońdział, Ryszard 190
 Mrówka, Aleksander 194
 Narkowicz, Leszek 286
 Nowak, Bożena 227
 Nycek, Jan Bolesław 27, 67–8, 78, 102, 150, 256, 260, 267, 303
 Olędzka, Krystyna 281
 Ołdakowska, Daria 92
 Opaliński, Tomasz 211, 228, 338
 Opiola, Marek 155
 Owczuk, Barbara. 316
 Pabiniak, Barbara. zob. Konarska-Pabiniak, Barbara
 Paszkiewicz, Tomasz 257–8
 Pawlak, Waldemar 156
 Pawłowska, Maria 149
 Pawłowska, Monika 95
 Pędziński, Krzysztof 258
 Piekut, Henryk 120
 Pilch, Piotr 221, 304
 Piński, Jan 121
 Piotrowski, Mariusz 259, 287
 Pitera, Julia 157

- Piąza, Janusz 122
 Portalski, Mariusz 195
 Półturzycki, Józef 10
 Przybylska-Wendt, Grażyna 70, 191
 Przygocka, Janina 41
 rad 151–2, 183, 192, 212, 217
 Radwańska-Justyńska, Teresa 85, 198, 216
 (rt). 173, 222, 241, 306, 317, 326–7, 343–4
 Rosicki, Karol 134, 160, 245, 261–2, 288, 296
 Rutecka, Jolanta 51–3
 Ryncarz, Ludwik 83
 Siedlecka, Agnieszka 213
 Siemiątkowski, Roman. 199
 Siuta, Małgorzata 89, 111, 123–4, 230, 297, 318, 347–8
 Siwińska, Monika 242
 Skubiś, Ireneusz 30
 Słowiński, Adam 308
 Smaszcz, Waldemar 282
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 162
 Smykowska, Jolanta 74
 Sobczak, Mariusz 180
 Sobieraj, Leonard 5
 Sobieski, Paweł 193
 Solarczyk, Marek 336
 Stanuszkiewicz, Blanka 70, 178, 214, 219, 263, 320
 Stępień, Grzegorz 7
 Stokłosa, Tadeusz 125
 Stratenwerth, Ewa. zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa
 Struzik, Adam 63
 Struzik, Małgorzata 34
 Strzałkowska, Dorota 223, 246
 Subotowicz, Elżbieta 34
 Suty, Ryszard 74
 Sypek, Robert 141
 Szałkowski, Grzegorz 264
 Szatkowska, Lena 243–4, 298, 345
 Szatkowski, Tomasz 40, 130
 Szkopek, Grzegorz 272
 Szpakowicz, Teresa 181
 Szejnberg, Aleksander 200
 Szulc, Bogdan 33
 Szymanek-Deresz, Jolanta 158
 Śmietanowski, Sebastian 107, 126, 133, 137, 145
 Turalski, Mariusz 265–6
 Tylko, Jacek 308, 321
 Walczak-Duraj, Danuta 17
 Wanecki, Jarosław 6, 66, 75
 Wendt, Grażyna zob. Przybylska-Wendt, Grażyna
 Wesółowski, Andrzej 267
 Więckowski, Andrzej 36
 Wilk, Karolina 43
 Wilk, Marian 59
 Wiśniewska, Maria 218, 279
 Wiśniewski, Andrzej 65, 268
 Wiśniewski, Janusz 47
 Wiśniewski, Sławomir 18, 269
 Wojda, Wojciech 320
 Wojno, Lesław 13
 Woźniak, Agnieszka 94, 106, 138–40, 175, 231, 270–1, 286,
 289–91, 299–300, 307–8, 321–3
 Woźniak, Hubert 79, 82, 103–4, 106, 131, 138, 146–7, 176,
 270
 Woźniak, Piotr 129
 Wybranowski, Wojciech 186
 Wyszatycka, Iwona. zob. Korgul-Wyszatycka, Iwona
 Zajączkowski, Bogdan 272
 Zalewska-Mikulska, Maria 346
 Zarębski, Andrzej 273
 Zawartko, Artur 130
 Zielińska, Grażyna 84
 Ziętek, Janina 23
 Ziętek, Maria 61, 215
 Znyk, Małgorzata 315
 Żuk, Daniela 195

Oprac. Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń,
 Wiesława Mazurska
 Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego
 09-400 Płock, ul. T. Kościuszki 6
 Tel. (024) 266 00 21 lub (024) 268 00 32
 e-mail: dib@bibl.plock.pl

ZAWSZE, GDY NAS POTRZEBUJESZ